

**ASYA EKONOMİK MUCİZESİ VE
TÜRKİYE (JAPONYA, ASYA KAPLANLARI,
ÇİN VE TÜRKİYE)**

(Yüksek Lisans Tezi)
Hüseyin EGİLMEZGİL
Eskişehir-2000

**ASYA EKONOMİK MUCİZESİ VE TÜRKİYE
(JAPONYA, ASYA KAPLANLARI, ÇİN VE TÜRKİYE)**

Hüseyin EĞİLMEZGİL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Erol KUTLU

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ocak-2000**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ASYA EKONOMİK MUCİZESİ VE TÜRKİYE (JAPONYA, ASYA KAPLANLARI, ÇİN VE TÜRKİYE)

Hüseyin EĞİLMEZGİL

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ocak-2000

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Erol KUTLU

Tüm dünyada ilgiyle karşılanan Asya'nın ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmesinde Japonya gerçeği bugün kanıksanmış bir olgudur. Asya'daki modelin özü; her dönemde yabancı teknoloji ve bilgiyi elde edip, özümsemek, ilgili etkinlik alanlarına yayıp, daha ileri aşamada teknolojiyi yenilemektir. Bu aslında Listgil yetiştirme stratejisidir. Az ama öz devlet, esnek ve güçlü özel sektör, çalışkan ve hırslı halk, uygulamada akılcı yaklaşımlar Doğu Asya'nın bilinen başarı sırlarıdır.

Japonya ve diğer Asya ülkeleri ABD ve Avrupa'dan aldığı bilgileri ve teknolojiyi kullanıp, geliştirerek onlara yetiştiler. Temel hedefleri; sanayileşmek, dışa açılmak, dünya ticaretindeki paylarını artırmak, hızlı büyümek ve global dünya ekonomisine entegre olmaktır.

Bu hedeflere ulaşmak için; teşvik edici, yönlendirici, destekleyici ve koruyucu bir devletin varlığı ve gerektiğinde bu devletin müdahalesinin gerekli olduğunu kabullendiler. Böylece devlet- ekonomi ilişkilerinde yeni bir çığır açtılar.

Aynı hedeflere doğal olarak ulaşmayı hedefleyen Türkiye, uygulanacak politikalar konusunda sürekli bir arayış içinde olmuştur. Uygulamada ise, sürekli istikrarsızlıklar yaşamıştır. Bu nedenle çok zaman ve sermaye israf edilmiştir. Şimdi yapılması gereken, doğru yöntemlerin ulusal uzmanlaşma ile tespiti ve uygulamada devlet-ekonomi işbirliğinin istikrarla sürdürülmesi olacaktır. Türkiye'ye önerilen Japon modelinin aynını uygulanması değil, kendi yapısı ve şartlarına uygun modeli ve istikrarı geliştirmesidir. Bu aşamada insana yatırım günümüz kalkınma modellerinde anahtar rolü oynamaktadır.

ABSTRACT

Japanese miracle is very well known in the concept of Asian economic and technological development and it has been watched carefully throughout the whole world. At the core, Asian model is to obtain advanced foreign technology and knowledge and to transfer those to the related efficiency areas and to renew them at the later stages. This in fact is the listgil strategy. A small but efficient government a flexible and strong private sector; a hardworking and an ambitious public; are the secrets of Eastern Asian success.

Japan and the other Asian countries obtained knowledge and technology from us and EC. Then, they caught up with them after processing this new know-how and technology. Main goals of these countries are to get industrialized, to open their markets to the rest of world, to increase their shares in the world trade market, to grow rapidly and to be integrated in to the global world economy. In order to reach those goals, they realized that the existence of a supportive and protective government and its intervention when it is needed is required. As a result they had started a new beginning in government-private sector relationships.

Turkey, with the some economic goals, has been in a continuous search for the policies that are going to be implemented on the other hand, in practice, there had been many inconsistencies. This, a lot of time and capital consensus. Now, a right approach along with a national consensus and ensuring a strong and stable government-private sector corporation are the things needed to be fulfilled as soon as possible. Instead of implementing the Japanese model, Turkey should develop her own model that is suitable for herself. At this point, investing on human capital plays the key role in developing a new model.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hüseyin EĞİLMEZGİL'in, "Asya Ekonomik Mucizesi ve Türkiye (Japonya, Asya Kaplanları, Çin ve Türkiye)" başlıklı tezi 21.12.2000 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İktisat Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr.Erol KUTLU

Üye : Prof.Dr. Kemal YILDIRIM

Üye : Yrd.Doç.Dr. Nuharrem AFSAR

Prof.Dr.Enver ÖZKALP
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Günümüz dünya ekonomisinde Az gelişmiş ve Gelişmekte olan bir çok ekonomi kalkınma sürecinde önemli bir yarış içersindedirler. Ama görülen odur ki, artan güçlüklerle rağmen, sanayileşme dünya nimetlerinden daha çok pay alabilme doğal güdüsüyle, ulusal bir tutku halinde sürüp gitmektedir. Bunun son örneğini de bir çok Asya ülkesi vermiştir. Artık, yeni teknolojiyi öğrenip, özümsemesi ve ekonominin ilgili etkinlik alanlarına yayarak bunu kullanır hale gelmesi; dahası, edindiği teknolojiyi bir üst düzeyde yeniden üretme yeteneğini kazanması gerektiğini vurgulayıp, ülkelerinin uluslar arası rekabete girmesini sağlamışlardır.

Bu çalışmada ekonomik gelişme sürecinde Doğu Asya modeli ülke örnekleri ile alınıp, bu ülkelerin uygulamalarından Türkiye açısından çıkarılabilecek dersler üzerinde durulmuştur.

Bu tezin hazırlanmasında, gerek tez konusu seçimi gerekse tez çalışmaları sırasında değerli katkıları ile beni yönlendiren tez danışmanım Sayın Yrd.Doç.Dr. Erol KUTLU' ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezin yazımındaki katkılarından dolayı Sayın Tolga AY'a teşekkür ederim.

Hüseyin EĞİLMEZGİL

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTITÜ ONAYI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
GİRİŞ	I

BİRİNCİ BÖLÜM

JAPONYA

1. JAPONYANIN EKONOMİK GELİŞİM SÜRECİ	3
1.1. Tarihsel Süreçte Japonya	3
1.2. 1945 Ağustos'unda Japonya	5
1.3. Savaş Sonrası Yeniden Yapılanma	6
1.4. Japon Mucizesi	7
1.5. Teknolojide Yetkinlik	8
1.6. 1970'lerden Günümüze Teknoloji Önderi Japonya	9
2. JAPONYADA GELİŞMEYİ SAĞLAYAN FAKTÖRLER	10
2.1. İnsan Faktörü	10
2.2. Tarihsel Miras	11
2.3. Eğitim	11
2.4. Devletin Rolü	11
2.5. Bürokrasi'nin Önemi	12
2.6. Ekonomi Yönetimi	12
2.7. Özel Girişimler	13
2.8. Yüksek Tasarruf ve Sermaye Birikimi	13
2.9. Araştırma ve Geliştirme	13
2.10. Otomasyon	13
2.11. Diğer Sırlar	14
2.12. Tüketim Değil Üretim Toplumu	14
2.13. Zaibatsulardan Keiretsu ve Şogo Şoşalara	14
3. JAPONYA'YA ÖZGÜ YÖNETİM VE ÜRETİM TEKNİKLERİ	15

3.1. Kaizen	15
3.2. Toplam Kalite	16
3.3. Kalite Çemberleri	17
3.4. Müşteri Odaklılık	17
3.5. Sıfır Stok	17
3.6. Sanayi Ortamı	17
4. JAPON EKONOMİSİ GELECEĞİ	18

İKİNCİ BÖLÜM

ASYA KAPLANLARI

1. GÜNEY KORE	20
1.1. Güney Kore Ekonomisinin Tarihsel Gelişimi	20
1.1.1. Kuruluş Yılları Ekonomisi	20
1.1.2. İthal İkameci Sanayileşme Stratejisi Dönemi	21
1.1.3. İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejileri	23
1.2. Güney Kore Kalkınmasında Dış Faktörler	26
1.2.1. Japonya'nın Etkisi	26
1.2.2. Dış Yardım ve Yatırımlar	26
1.3. Ekonomide Devletin Rolü	27
1.4. Günümüzde G. Kore Ekonomisi	29
1.5. Gelecekte Güney Kore	30
2. HONG KONG	30
2.1. Hong-Kong	30
2.2. Hong Kong'da Kalkınma Reçeteleri	31
2.3. Günümüzde Hong Kong	33
3. SİNGAPUR	34
3.1. Singapur Ekonomisi	34
3.2. Günümüzde Singapur	35
3.3. Çok Uluslu İşletmeler ve Hizmetler Sektörü	36
3.4. Kalkınmada Devletin Rolü	37

4.	TAYVAN	38
4.1.	Tayvan Ekonomisi	38
4.2.	Bugünkü Tayvan	39
4.3.	Tayvan'da Geleceğe Dönük Planlar	40
5.	ÇİN	42
5.1.	Tarihsel Süreçte Çin	42
5.2.	Kızıl Çin	44
5.3.	Tarih Boyunca Çin'de Nüfus Problemi	46
5.4.	Çin'de Dönüm Noktası	47
5.5.	Dışa Açılma Modeli	50
5.6.	Günümüzde Çin Ekonomisi	51
5.7.	Gelecekte Çin Ekonomisi	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE

1.	TÜRKİYE EKONOMİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	54
1.1.	Osmanlı Öncesi	54
1.2.	Osmanlı Dönemi	55
1.3.	Dışa Açık ve Bağımlı Dönem	58
1.4.	1930-1950 Devlet Öncülüğünde Planlı Sanayileşme	60
1.5.	1950-1960 Liberal Dönem	62
1.6.	1960-1980 Planlı Kalkınma Dönemi	65
1.7.	24 Ocak 1980 Kararları ve İhracata Yönelik Kalkınma Dönemi	67
1.8.	5 Nisan 1994 Kararları	68
1.9.	Bugünkü Türkiye'nin Dünya Ekonomisindeki Yeri	69
1.10.	Sermaye Sorunu : İç ve Dış Borçlanma	70

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ASYA PASİFİK VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

1.	EĞİTİM	71
2.	ULUSAL TASARRUFLAR	74
3.	İHRACATA YÖNELİK KALKINMA STRATEJİSİ	74
4.	DOĞAL KAYNAKLAR	75
5.	DIŞ YARDIMLAR	76
6.	VERİMLİLİK	76

7. İHTİSASLAŞMA	76
8. YABANCI SERMAYE	77
9. DÖVİZ REZERVLERİ	79
10. UCUZ İŞGÜCÜ	78
11. DEVLET VE YÖNETİM ŞEKLİ	78
12. ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME	78
13. DOĞRU STRATEJİYİ İSTİKRARLA UYGULAMAK	79
14. ASYA PASİFİK ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'NİN BENZERLİKLERİ	79
SONUÇ	81
YARARLANILAN KAYNAKLAR	83

GİRİŞ

1750'lerde buhar gücünün sanayide kullanılmasıyla İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi, başta İngiltere olmak üzere ABD ve Avrupa'da görülmemiş bir üretim patlamasına ve zenginleşmeye yol açtı. O dönemin popüler iktisat politikası "laisare-faire" (bırakınız yapınlar) şeklinde sloganlaştıran "liberalizm" dir.

1929 Dünya Ekonomik buhranı liberalizmin " görünmez eline" olan güveni sarsmış, devlet eliyle müdahale gerekliliğini savunan Keynesyen politikalar itibar görmeye başlamıştı.

1940'lı yıllarda batı ülkelerinde büyük etki yapan Keynesyen politikalar ve onu takip ederek gelen ve bütün dünya ülkelerinin itibar ettiği planlı kalkınma teorileri ve bu teorilerle ilgili yeni yöntemler birçok ülke tarafından benimsenerek uygulamaya başlamıştır.

II. Dünya Savaşı bittiğinde iktisadi düşünüş ve felsefelerde köklü değişimler başlamıştır. Savaş sonrası toplanan "Bretton Woods Konferansı" dünya ekonomik sorunlarının ilk kez tüm yönleriyle ele alındığı bir toplantı olmuştur. Bretton Woods Konferansı sonucu oluşan "Uluslar arası Ekonomik İşbirliği" fikrine uygun olarak, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (OECD), Genel Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Antlaşması (GATT) ve diğer kuruluşlar günümüze kadar devam ederek uluslar arası ticarete etkili olmuşlardır. Amaç uluslar arası ticaretin önündeki engellerin ortadan kaldırılması ve dış ticaretin devamlı, hızlı ve dengeli gelişmesini sağlamaktır.

Batı dünyasında bu gelişmeler yaşanırken 1917 Bolşevik İhtilali ile Sovyet Rusya'da başlayan "Merkezi Plan" ekonomileri (Doğu Avrupa) yine Sovyet Rusya öncülüğünde Uluslar arası Yardımlaşma Konseyi (COMECON) 'ni kurdular. Merkezi Planlamaya dayalı Sosyalist ekonomi kervanına 1949 devrimiyle Kızıl Çin'de katıldı.

Öte yandan batı coğrafyasından çok uzakta, savaşın küllerini kaldırmaya çalışan Japonya'da başka türlü sanayileşme ve kalkınma modeli uygulanmaya başlamıştı. Bu model listgil yetiştirme stratejisini temel alan ve Almanya örneğinden yola çıkılarak hazırlanan "JAPON MODELİ"dir. Serbest teşebbüsün yaratıcı gücü, serbest piyasa mekanizması, akılcı ve yönlendirici devlet müdahalesi ve devletin güçlü desteğini kendi sosyo-kültürel yapısıyla birleştiren Japonya, kısa bir sürede "Japon Mucizesi"ni, onu sonradan izleyen ve temelde aynı modeli uygulayan G. Kore, Singapur, Hong-Kong ve

Tayvan yine kısa sürede "Asya Kaplanları Mucizesi"ni yaratarak göz kamaştırıcı bir başarıya ulaşmışlardır.

1978 reformlarıyla başladığı kalkınma yolunda büyük bir hızla yürüyen Çin, yeni bir Asya mucizesine doğru yol alıyor.

1950 yılında liberal politikaları uygulamaya koyan Türkiye ise aynı performansı gösterememiştir. Bu çalışmada kalkınma yolunda başarıya ulaşan Japonya, Asya Kaplanları ve Çin ekonomileri ışığında Türk Ekonomisinin gelişimi ve durumu incelenmeye çalışılacaktır.

Birinci bölümde, Japonya ekonomisi tarihsel süreci ile birlikte ele alınıp, Japon mucizesinin arkasında yatan sebepler incelenmeye çalışılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümü, Asya Kaplanlarının özellikle farklı yönlerini ele almaya çalışarak ekonomik kalkınma süreçleri incelenecektir. G:Kore, Singapur, Hong Kong ve Tayvan, sırasıyla incelenecek ve ayrı ayrı değerlendirmeler yapılacaktır.

Üçüncü bölüm farklı bir siyasal yapıya sahip olan, ancak hızlı bir gelişim gösteren Çin ekonomisi ele alınacaktır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Türkiye ekonomisi tarihsel süreç içinde uygulamaları ve sıkıntılarıyla birlikte incelenecektir.

Beşinci ve son bölüm Asya Pasifik Kuşağı ve Türkiye'nin karşılaştırılmasına ayrılmıştır. Bu bölümde Asya mucizesi ışığında Türk ekonomisinin eksikleri irdelenmeye çalışılacaktır.

Son olarak konunun değerlendirmesi yapılacak ve Türkiye için iddialı olmayan önerilerde bulunulacaktır.

Hangi iktisadi sistem olursa olsun sonuçta ekonomik mucizeleri yaratan, o ülkenin insanlarıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

JAPONYA

1. JAPONYANIN EKONOMİK GELİŞİM SÜRECİ

"Made in Japan" dünyanın dört bir yanında öncelikli tercihe sahip bir etiket!"

Onları, hemen hepimizin kullandığı ürünlerinden bize sihirli gelen, güven veren bu üç kelimenin yazılı olduğu mamullerinden, film ve gazetelerden tanıyoruz.

Dünyanın bir çok yerinde orta şiddetli depremlerde bir çok insan ölürken çok şiddetli depremlerde sık sık sallanan Japonya'da, kimsenin ölmediğini hayretle görüyoruz. İşini iyi yapamadığını düşünen yetkili insanların hara-kiri yaparak intihar ettiğini öğreniyor ve şaşırıyoruz. Gördüklerimiz, duyduklarımız gerçek "Japon Mucizesi"

Sonra sohbetlerimizde; " Bu Japonların işine akıl sır ermez...", "Japon işi..." gibi yakıştırmalar yapıyoruz. Akıllarda acaba "Japonya dünyanın uzak bir köşesinde bir ülke mi, yoksa ayrı bir gezegen midir?" sorusu var. Peki nedir gerçekten bu Japon Mucizesi? Kanımızca asıl önemli soru da budur.

II:Dünya Savaşı bittiğinde; binlerce yangın bombası, iki de (dünyada ilk ve tek) atom bombası topraklarında patlamış, insanlarıyla birlikte ekonomisini kaybetmiş, onuru kırık bir Japonya vardı. Güneş İmparatorluğu'nu simgeleyen Japon bayrağı, artık dalgalanmıyordu. Aradan geçen yarım asırda, o dönemin yıkılmışlık sembolü Japon bayrağı, bugün tüm dünyada 2000'li yılların en büyük ekonomisinin başarısını simgeliyor.

Bize düşen bu mucizenin sırlarını çözmek, kendimizce uygun dersler almak olacaktır.

1.1.Tarihsel Süreçte Japonya

Japon Halkı İsa'dan sonra 4.yüzyılda Kore aracılığı ile Çin uygarlığını öğrenmiş ve benimsemiştir. 16. yüzyıla kadar karışıklıklar dönemi hüküm sürer. Bu devirde ülke Avrupa'lı misyonerlerin akınına uğrar. Hristiyanlık ve batı kültürü yayılma belirtileri gösterince misyonerlere savaş açılır ve kapılar tüm dünyaya kapatılır.¹

17. yüzyılın başlarında Shogun denen yöneticilerin, sert yönetiminde feodaller

¹Nihat DAYIR, Japon Mucizesi ve Biz, (İstanbul: 1982), s.56.

birliği haline getirilir. Bu dönemlerde Shogun sülalesine bağlı olan toprakların oranı %25 idi. Geri kalanların bölündüğü 270 Hanlık'ın sahibi Daimyo denen feodallere aitti. Yönetim Daimyo'lar arası savaşları bitirip bunları kendine bağladı. Daimyo'lar arası savaşlarda silahşör olan ve sayıları 2 milyonu bulan Samurailer zamanla Japon ticaretinin ve ekonomisinin yöneticileri oldular.² 1850'li yıllara dek Japon dışa kapalı kendi içinde geleneksel yöntemlerle yaşamaktaydı.

1853'de Amiral M.C. Parry, kumandasının ABD donanması Nagasaki Boğazını geçerek Japonya'yı dış dünya ticaretine izin vermek zorunda kaldı. Bu anlaşmadan sonra, daha önce 1838 Ticaret Anlaşması ve 1840'da Afyon Savaşları sonundaki anlaşma ile Batı'nın açık sömürgeleri yapılan Osmanlı ve Çin İmparatorlukları gibi Japonya'da uluslar arası serbest ticarete açılmak zorunda kalmıştır ama, Japonya'nın yükümlülükleri oldukça hafiftir.³

Bu tarih Japonya için bir dönüm noktası sayılır.

Nihayet 1867'de Samurailer'in öncülüğünde aydınlar, sanatkârlar ve tüccarlar ile Daimyo'lar, "iblisleri kovunuz" parolasıyla yabancılara karşı harekete geçtiler. Japon limanlarını bombalayan yabancılara teslim olmayı düşünen Shogun'u devirdiler. Tüm yetkileri imparator'a devrettiler. Hareketin adını da imparatorun adına izafen " Meiji Devrimi" koydular.⁴

1870'lerde çalışan nüfusun %75-80'i tarım sektöründe çalışıyor, milli gelirin %65'i tarımdan sağlanıyordu. Sanayi'nin payı %30, bunun da %70'i geri metotla yapılan gıda ve dokuma üretimiydi. Genel üretim içinde sermaye mallarının payı %6 idi. Erkeklerin %50'si, kadınların %15'i eğitilmiş idi. Düzenli ordu kurulunca açıkta kalan Samurailere yüksek emekli maaşı bağlanması, bu maaşların sonradan tahville ödenmesi ve tahvil alanların bankalara ortak olmasına bağlı olarak 4'den 128'e çıkan banka sayısı, bunların para arzı enflasyona ve bankacılık sisteminin iflasına yol açmış, bu durum 1882'de Japonya Merkez Bankası'nın kurulmasıyla sonuçlanmıştır.⁵

Bu şartlar altında Meiji Devrimcileri, batının sömürgesi olmaktan kurtulmanın çıkar yolu olarak, batı sistemiyle gelişmek ve sanayileşmek gerektiğine karar verdiler.

²İlker BİRDAL, Burhanettin ULUTAN, **Ekonomik Kalkınma Stratejisi**, (Milliyet Yayınları, İstanbul: 1992), s.123-124.

³DAYIR, a.g.e., s.125-126.

⁴DAYIR, a.g.e., s.126.

⁵Tayyar SADIKLAR, **Kalkınma Yolunda Japon Örneği ve Türkiye**, (Ankara: 1971), s.12-13.

Bu amaçla batıya yetenekli öğrenciler gönderilip, batıdan uzmanlar getirtilerek her alanda batılı bir yapılanmaya gidildi. Samurai'ler yönetiminde fabrikalar kuruldu. Özel sektör harekete geçirilmeye çalışıldı. Ekonomik ilerleme için altyapı seferberliğine girişildi. Parlamenter sisteme geçiş 1899 anayasasıyla oldu. Böylece geleceğin Japonya'sının temelleri atılmış oldu.

1990'larda geleneksel tarım sektöründe modernleşme ile gelişme sağlanırken, sağlanan fonlar modern sektöre aktarılmış, modern sektörün ihtiyaç duyduğu sermaye birikimi, geleneksel sektörün gelişmesine bağlanmıştır.

1905-1930 yılları arası yapısal dönüşüm dönemidir. Bu süre içinde tarım üretimi yerinde dururken, sanayi üretimi ve verimliliği hızla artmıştır. I. Dünya Savaşı döneminde dış ülkelerin talep artışına ve rekabetin yokluğuna bağlı olarak Japonya'nın dış ticareti görülmemiş şekilde artmıştır. Bu artış ödemeler dengesini düzeltmiş, ticaret artışı işgücü sıkıntısını doğurmuştur. Savaş sonrası ise ihracat birden düşmüştür. Bu sarsıntı sanayide yeni rasyonel tedbirler alınmasına yol açmıştır. İşçi tasarrufu sağlayan büyük yatırımlara gidilmiştir. Firmalar arası birleşmeler ve gruplaşmalar olmuş "Zaibatsu" denen dev teşebbüsler doğmuştur. Tedbirler sayesinde işçi veriminde 1992'ye kıyasla 1933'e kadar %60 oranında bir artma olmuştur. El altındaki işsiz bir iş gücü ordusu sanayi sektörüne en iyi şekilde değerlendirilmiştir. 1931-1935 yılları arasında GSMH bir evvelkine kıyasla iki kat artmış, yıllık kalkınma hızı ortalama %6.8'i bulmuştur. Artık hakim sektör halini alan iyi durumdaki sanayisinin verdiği güçle, emperyalizmin kısılcısından kurtulmuş olan Japonya'nın, sömürgeci güç olma arzuları depreşti. Bu hırsıyla girilen II. Dünya Savaşı Japonya için yıkımla sonuçlanacaktı.

1.2.1945 Ağustos'unda Japonya

II. Dünya Savaşı'na Hitler Almanya'sı ve Faşist İtalya ile müttefik olarak, emperyalist amaçlarla giren Japonya, umutlarının aksine bu savaştan tam bir yıkımla çıkmıştır.

15 Ağustos 1945 günü, Güneş İmparatoru, tüm Asya'yı boyunduruk altına almayı düşünürken, yenilgiye razı olmuştu. savaş sona erdi. Yenilmez Japonya boyun eğdi. Bir toplumun çılgın onuru kırıldı. Ülkenin dört bir yanında halk , çılgına dönmüş ağlıyordu. Onlarca asker, hara-kiri yaparak intihar etti. Teslimiyet 2 Eylül 1945'de, Tokyo koyunda demirli Amerikan Missouri zırhlısında imzalandı. General Mac Arthur Japonya'nın yeni hakimiydi.⁶

II. Dünya Savaşı'nda Japonya topraklarının %45'ini, üretim kapasitesinin de %80'ini kaybetmiştir. 66 büyük şehirde binaların %50'si yanmış ve yıkılmıştı. Fabrikalar ve işyerlerinin büyük kısmı içindeki makineler ve teçhizatla birlikte tahrip edilmişti. Harpten önce dünyada 3. gelen deniz ticaret filosu tamamen yok olmuştu. Gübre ve teçhizat bulunamadığından tarım üretimi tamamen durmuş, Japon halkı bütünüyle giyecek, yiyecek, yakacak, ev ve zorunlu ihtiyaç malları sıkıntısı içinde idi.⁷ 1945 Ağustos'unda 2 milyona yakın insanını kaybeden ekonomisini yitirmiş aciz bir Japonya vardı.

1.3.Savaş Sonrası Yeniden Yapılanma

II. Dünya savaşı bittiğinde, büyük sanayi merkezlerinin nüfusu yarı yarıya azalmıştı. Sınai üretim endeksleri 1946 yılında 1941 yılına kıyasla 7 defa azalmıştır. Yollar ve ticaret filosu tahrip olmuş, kolonilerde elden çıkınca hem hammadde hem de pazarlar kaybedilmişti. Yetersiz kaldığı halde tarım tekrar hakim sektör haline gelmişti.⁸ Ayakta kalan tek şey, hırs dolu eğitilmiş 78 milyon Japon insanıydı.

General Mac Arthur, 1945 Kasım'ında Japon Hükümeti'nden beş temel reform istedi; Sendikal özgürlük, kadınlara oy hakkı, serbest eğitim sistemi, mutlakiyetçi siyasal rejimin ortadan kaldırılması ve ekonomik sistemin demokratlaştırılması.⁹ 1950'de başlayan Kore Savaşı ve soğuk savaş ABD'nin Japonya politikasının yumuşamasına ve müttefiki olmasına yol açtı. 1951'de imzalanan barış anlaşması ve 1952'de yürürlüğe giren ABD- Japonya güvenlik anlaşması, Japonya tarihinde yeni bir dönüm noktası oldu. Bu anlaşmayla Japonya, savunmasını ABD'ye bırakarak, kaynaklarını yeniden yapılanmaya yöneltilecekti. Japonya'ya konulan ağır sınırlamalar kaldırıldı. Zaibatsu holdinglerine tekrar müsaade edildi. ABD, Japonya'ya yılda 400-500 milyon dolar ekonomik yardım ve teknik yardım verdi. Tüm bunlar Japon kalkınmasındaki ABD faktörleridir.

Savaş sonrası Japonya hükümeti içinde iki farklı görüş çatıştı. Maliye Bakanlığı (MOF) ve Japonya Merkez Bankası (BOJ) serbest ticaret ve dışa açılmayı savunuyor ve geleneksel mukayeseli avantaj teorisini temel alan uzun vadeli bir kalkınma stratejisi

⁶Pierre-Antonie DONNET, **Japonya Dünya'yı Satın Alıyor**, (Varlık Yayınları, 1992), s.13-14.

⁷BİRDAL, ULUTAN, a.g.e., s.136.

⁸SADIKLAR, a.g.e., s.15-16.

⁹DONNET, a.g.e., s.26.

öneriyorlardı. Bu yollar nispeten ucuz emek avantajıyla tekstil gibi sahalarda rekabet gücü elde etmeyi hedefliyordu. Uluslar arası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (MİTİ) ise bunun Japonya'yı düşük verim ve düşük gelir seviyesine mahkum edeceğinden endişe ediyor; teknoloji girdileri yüksek ağır sanayi dalları ve kimya, elektronik gibi yeni sanayilerin kurulmasının hedeflenmesini öneriyordu. MİTİ, özellikle otomotiv sanayinin kurulmasını istiyordu. Yeni yatırımları teşvik ederek yeni ve ileri teknolojilerin Japonya'ya girmesini temin etmek MİTİ'nin temel misyonu haline geldi.¹⁰ Klasik iktisat öğretisi dışında Listgil yetişme, stratejisi benimsendi. Bu strateji dünya teknolojisine yetişmeyi, teknolojiye ve üretimde yetkinlik kazanmayı hedefliyordu.

Yatırımlarda bilhassa:

i. İleri teknoloji ve üretim usullerine geniş yer vererek;

ii. ABD'nin ileri gelen firmalarıyla yabancı sermaye ortaklıkları kurarak, lisans ve işbirliği anlaşmaları imzalayarak onlardan hem sermaye hem de teknik "Know How" yönünden en geniş ölçüde faydalanmak suretiyle eski teknolojiye bağlı kalmayan üstün üretim kapasiteli yeni fabrikaların kurulmasını bilhassa teşvik edilmiştir.¹¹ Batı'ya uzman gönderilerek Japonya'nın yeni yapılanmasında ve yatırımlarında neler yapılacağı konusunda araştırmalar yaptırılmıştır.

Yatırımlar ve üretim faaliyetlerinin, %30 öz kaynağa karşılık %70 oranında dış kredilerle finansmanı yoluna gidilmiştir. Bu fedakârane çalışmalar sonunda 1945 yılında nüfus başına ancak 20 dolar ve toplam olarak da 1.5 milyar dolar civarına düşmüş olan yıllık GSMH'ya oranı da %22 olmuştur. 1946'da 1934-1936 ortalamasının %380'ine ulaşarak 10 yılda 10 kat artış kaydetti.¹² Bu hızla büyümenin faturası hızlı bir enflasyon olarak ödenmiştir. Bu dönem karaborsa, fuhuş gibi sosyal çalkantıların dönemidir.

1.4.Japon Mucizesi

Japonya 1955'de IMF'ye GATT'a girerek, ismini uluslar arası sahnede biraz daha güçlü kıldı. Bu tarih, "Japonya'nın Ekonomik Mucizesi"nin başlangıcını işaretler. Japonya, savaşın sona ermesinden on yıl sonra, savaş öncesi yıllarında kişi başına gelir düzeyini yakaladı. 1955'den bu yana Japonya, her alanda GSMH gelişim yüzdesinde şampiyonluğu elden bırakmadı. 1955-65 arası gelişim oranı, ortalama %9.9 oranında

¹⁰Cem KOZLU, *Türkiye Mucizesi İçin Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri*, (İş Bankası Yayınları, Ankara: 1996), s.141.

¹¹BİRDAL, ULUTAN, a.g.e., s.137.

¹²BİRDAL, ULUTAN, a.g.e., s.138.

kalacaktır. Sanayileşmiş dünyada bu bir rekordur. Japonya, 1959'dan hükümet tarafından hazırlanmış ve 1960 aralığında ilan edilmiş hedefti. Oysa altı yıl yeterli oldu.¹³ Bu dönemde GSMH'nin %33'ü yatırımlara ayrıldı. Bu oran 1960 yılında %38'i geçti. Japonya uluslararası sahada kendi kimliğine kavuşacak gerekli adımları attı. 1961 yılında dış ekonomik yardım sağlayan bir ülke haline geldi.¹⁴

Japonların elde ettiği sonuçlar şaşkınlık verici; kişi başına düşen milli gelir, 1952'de 162 dolar iken 1965'de Japonya hiç kuşkusuz büyükler arasında yer alıyor. Bu çarpıcı büyüme yüksek bir endüstriyel üretimin sonucu. İmalat sanayii üretim endeksi 1955'de 46 iken, 1960'da 100'e ve 1965'de 171'e yükseldi. Özellikle de ağır sanayi, makine ve kimya sanayi hızla gelişti. Japonya 1963'de OECD'ye katıldı.¹⁵

Artık Japonya, ithal ettiğinden fazlasını ihraç ediyor. Bu sonuç, işin en önemli yanı; çünkü, Japonya'ya, bugünkü başarısını hazırlayan yatırımları besleyebilmesi için yeterince döviz girişini sağladı. 1955-65 arası ticari işlemler dört katına ulaşıyor; 2.01 milyar dolardan 8.45'e çıkıyor; yıllık kalkınma oranı %15 ve bu oran dünya ortalamasının iki katı. Dünya ihracatındaki payı %2.2'den %4.6'ya yükseliyor.¹⁶ Bu başarıda Japon yöneticilerin, en yeni ve ileri teknolojiye dayalı kitlesel üretim yapan sermaye yatırımlarına yönelmelerinin payı büyüktür.

1.5. Teknolojide Yetkinlik

1970'lerin ilk yıllarına kadar Japonya, ABD'den aldığı yeni teknolojiyi bünyesine sindirmeye çalışıyordu. Şimdi ise, yıllardan beri sürdürülen ilmi araştırmalara ve yüksek teknolojiye verilen ehemmiyet sayesinde son on yıldan beri Japonya'da yaratılan yeni buluşlar işçi sıkıntısını da önlemektedir.¹⁷ Bu tarihlerde Japonya kendi stratejisini uygular olmuş, örnek alınan bir duruma gelmiştir.

1960-1970 arası, çelik üretimi 22 milyon tondan 93 milyon tona, petrol ithali brüt olarak 33 milyon tondan 205 milyon tona yükselmiştir. 1956'daki Süveyş Kanalı bunalımından sonra, Japon gemi yapımı mucizeler yarattı: 1960'da 1.76 milyon tonluk yapım hacmi, 1970'de 12.65 milyon tona ulaştı. Elektronik, görsel-işitsel sistem,

¹³DONNET, a.g.e., s.31.

¹⁴SADIKLAR, a.g.e., s.16-17.

¹⁵DONNET, a.g.e., s.32.

¹⁶DONNET, a.g.e., s.33.

¹⁷BİRDAL, ULUTAN, a.g.e., s.139.

elektrikli ev aygıtları gibi tüketim eşyaları ilginç bir çıkış kaydetti. Japonya, 1960'da 3.6 milyon televizyon üretirken, bu sayı 1970'de 13.8 milyona yükseldi. savaş sonrası hiç var olmayan Japon otomotivi, 1960'da 165.000 adet üretti, 1970'de 3 milyonu aştı. (1980'de 10 milyon motorlu araç üretimiyle ABD'yi geride bıraktı.¹⁸) Savaş sonrası arabaların çoğunluğu lisans altında yapılıyordu.¹⁹ Artık buna gerek kalmamıştı.

Yoksulluk nedeniyle 1960'da Japonya'da GSMH, 43 milyar dolarla dünya toplamının ancak %2.9'unu oluşturuyordu. Bu oran 1970'de, 200 milyar dolarla %6.2'ye; 1973'de 411 milyar dolarla %8.6'ya; 1976'da ise 574 milyar dolarla %8.4'e yükseldi. 1978'deki oran 836 milyar dolarla %9.5 idi. On sekiz yılda Japon GSMH'sı 19 katına çıkmıştı.²⁰ Daha 1973 yılında Japonya GSMH sıralamasında Batı Almanya'yı bile geçerek; ABD ve Sovyetler Birliği'nin ardından üçüncü sıraya yerleşti.

1.6. 1970'lerden Günümüze Teknoloji Önderi Japonya

Kişi başına milli gelir seyri şöyledir:²¹

1970'de ilk petrol krizi başlarken 1800 dolar,

1973'de 2.petrol darbesi sırasında 36000 dolar. 3 yılda bir misli artış,

1979'da 3. petrol krizi yılında 10.000 dolar. ABD ile eşitlik.

1980'de 12.000 dolar,

1990'da ulaşılan rakam ise 23.970 dolardır. (90'ların ortasında 25.000 dolar aşıldı.) Günümüzde Japonya ABD'den sonra ikinci en büyük ekonomiye ve Kuveyt, İsviçre ve Finlandiya'dan sonraki en yüksek kişi başına milli gelire sahip. Japon mucizesinin belki en somut kanıtı, Japonların dünyadaki en uzun hayat ortalamasına sahip olmuş olmaları; ortalama yaşam süresi erkeklerde 76, kadınlarda ise 82 yıl. 1945'de bu rakamlar, sırası ile 50 ve 54 idi.²² Zenginlik, milyonların fakirliğine karşılık mutlu bir azınlığın zenginleşmesi pahasına olmamıştır. Japon halkının %90'ını orta sınıf oluşturmaktadır. Refah tüm topluma yayılmıştır.²³

Japonya, dünyada kalkınma yardımı veren üç büyük ülkeden biri durumuna geldi;

¹⁸BİRDAL, ULUTAN, a.g.e., s.140.

¹⁹DONNET, a.g.e., s.41-42.

²⁰DONNET, a.g.e., s.42.

²¹BİRDAL, ULUTAN, a.g.e., s.141.

²²KOZLU, a.g.e., s.48-49.

²³BİRDAL, ULUTAN, a.g.e., s.148.

şu anda OECD ülkelerinin sağladığı toplam yardımın %10'u Japonya'dan kaynaklanıyor. Dünyadaki tüm sanayileşmiş ülkeler gittikçe düşen büyüme hızlarıyla çoğu zaman iki haneli enflasyon oranı ve işsizlik girdabına düşerken, ihtiyacı olan bütün petrolü ithal yoluyla sağlayan Japonya 1970-1983 arasında enflasyonu %5'in, işsizlik oranını da %2'nin altında tutmayı, bu arada yıllık büyüme hızını %5 olarak korumayı başardı.²⁴

Japonya otomotiv mucizesinden sonra saat, motorsiklet, müzik aletleri, bilgisayar, fotoğraf makineleri, video, televizyon, mikro elektronik, tıp elektroniği, iletişim ve bilişim teknolojileri, robot teknolojisi, biyoteknoloji ve gen mühendisliğinde mucizeler yaratıyor. Batının birçok alanda tekeli kırarak ve piyasayı ele geçiren Japonya; yakın bir zamana kadar batıdan almak zorunda olduğu teknolojinin, bugün önderliğini yapıyor, daha da önemlisi, bugünün teknolojisinin sınırını belirliyor.

Yabancı teknoloji ve bilginin en iyi şekilde özümsemesinden, yüksek verim ve yüksek kaliteye ulaşılmasından sonra, Japon endüstrisi faaliyetlerini esnek üretim teknolojileri üzerine yoğunlaştırmıştır. Bu yöntem üretimi çok kısa sürede değişen müşteri ve pazar taleplerine uygun hale getirebilmek imkanını vermiştir. Burada anahtar unsurlar; mekanizasyon, otomasyon, robotlaşma, araştırma ve bunlara bağlı alt sistemlerdir.

Japonya yalnızca üretici olmakla yetinmeyip, üretilen ürünlerin kullanım alanlarında da söz sahibi olmak istiyor. Batı ülkelerinin önde gelen medya, film ve müzik yapım firmalarını birer birer ele geçiriyor.

Japon ekonomisinin yüksek üretkenliği, her yıl dış ticarete 100 milyar doları aşkın fazla elde edilmesini sağlıyor. Bu birikim Japonya'yı dünyanın en çok borç veren ve en çok dış yatırım yapan ülkesi konumuna getiriyor. "Altı yıl boyunca, Japon Firmaları yurt dışında yaklaşık 566 milyar dolarlık yatırım şeklinde oldu. Japon ekonomisi görülmemiş bir hızla genişlemekte ve aynı zamanda uluslararasılaşmaktadır."²⁵

2. JAPONYADA GELİŞMEYİ SAĞLAYAN FAKTÖRLER

2.1. İnsan Faktörü

Dağlık olan adalar topluluğunda nüfus, az olan yerleşim alanlarında yaşamak zorundadır. Ayrıca, doğal afetlerin etkisi altındaki adalar halkı, felaketleri birlikte göğüsleme ve yaraların birlikte sarılması gereğini yaşamış ve öğrenmiştir. Japon halkına

²⁴KOZLU, a.g.e., s.46.

²⁵Mustafa ÖZEL, *Küresel Rekabet*, (İz Yayınları), s.110-112.

göre atalarının ruhu ülke üzerinde dolaşmaktadır. Atalar yüzyıllar boyu iyi birer insan olarak çalışmış ülkeyi yaşanır kılmışlardır. Öyle ise Japon insanı da atalarına layık bir insan olarak ülkesinin gelişmesine katkıda bulunmak için onlar kadar çalışacaktır.²⁶ "Modern kitlenin duyarlılığını küçük bir kabilenin iç kurallarıyla bağdaştırabilen ilk toplum belki de...Homojen, güvenli ve uygar; gizemli bir biçimde etkisini sürdüren, dile getirilmemiş bir toplumsal sözleşmeyle birbirine bağlanmış. (Time)²⁷ Samurai'lerin ülkesinde; etkisini hâlâ gösteren, içinde son derece ciddi ve toplumsal yaşamı benimsemiş, çalışkan, yeniliğe açık ama geleneksel insan cevheri mucizenin ilk sırrıdır.

2.2. Tarihsel Miras

19. yüzyılın ortasındaki Japonya'nın zayıf teknik seviyesinin, gelişmelere müsaade etmeyecek "ilkel" toplumlardan olmadığını hatırlatmak gerekir. Bu yönüyle yeni teknolojinin Japonya'ya aktarılmasına engel olacak hiçbir şey yoktu.²⁸ Savaşta kaybedilen yalnızca maddi sermaye idi.

2.3. Eğitim

Japonya'daki fabrika işçilerinin hemen tamamının yakınının lise, ustabaşlarının önemli bir bölümünün de yüksek öğrenim mezunu olduğunu hatırlarsak²⁹ ulaşılan başarıya şaşmamak gerekir. Yüksek okullaşma oranı, yalnızca kanditeye değil, kaliteye de işaret ediyor. Tüm alanlarda olduğu gibi öğrencilerin tatil süresi de batıya göre kısa. Amaç yine en iyiyi bulmak.

Hizmet içi eğitim Japon firmalarının üzerine en çok eğildikleri konudur. Bu sayededir ki Japon kalitesi ve üretkenliği bugün en üst seviyededir.

Dünyanın en çok gazete okunan ülkesi 120 milyonluk Japonya'da gazeteler 70 milyon tirajı yakalıyor.

2.4. Devletin Rolü

Japonya'daki kalkınmacı devletin belli başlı araçlarından biri MITI'dir. MITI, sanayi politikasını yönlendirirken, Japonya'ya özgü "pazara- uyumlu müdahale yöntemleri" izler. Bu terim, iç ya da dış değişikliklere tepki olarak ya da bu

²⁶DAYIR, a.g.e., s.12-13-14.

²⁷Cem KOZLU, *Dışa Açılmada Bir Japon Dersi ŞOGO ŞAŞA*, (1995), s.10.

²⁸Paul BAIROCH, *Üçüncü Dünya Çıkmazda*, (Ankara: 1973), s.124.

²⁹KOZLU, *Türkiye...*, s.29.

değişikliklerin beklentisi içinde, yerli sanayilerin korunması, stratejik sanayilerin geliştirilmesi ve ekonomik yapının uyarlanmasıyla ilgili politikalar topluluğunu gösterir; bu politikalar "ulusal çıkarları" korumak amacıyla MITI tarafından belirlenir ve izlenir. Eğer MITI sol else, MOF sağ eldir. MOF, merkezi hükümetin mali yönetiminden yasal olarak sorumludur. Gelirleri toplar ve bunların nasıl harcanacağına karar verir. Sac ayağını oluşturan üçüncü ayak Japonya Merkez Bankası'dır.³⁰

Japonya'da devlet GSMH'nin ancak %25'ini harcıyor. Her 100 kişiden sadece 4'ü kamu kesiminde çalışıyor. Az olan devlet masraflarının sonucu olarak Japonya'da vergi oranları çok düşüktür.³¹ Bu rakamlar batıya göre oldukça düşük rakamlardır ve Japonya gibi etkin bir devletin bu kadar az kaynak kullanması ilgi çekici bir sırdır. Siyasi istikrarın korunması, ekonomik istikrarı da beraberinde getirmiştir.

2.5. Bürokrasi'nin Önemi

Bürokratlar politikacıların pek fazla müdahalesi ya da durdurması olmaksızın Japon ekonomisini yönetme işini sürdürebilmektedirler. Gözlemciler, Japon bürokrasisinin çok üstün niteliği konusunda görüş birliği içindedirler. Emekli yüksek bürokratların çoğunlukla büyük özel şirket ve kurumlara kıdemli yöneticilik bazında baş yöneticilik düzeylerinde katılmalarıyla özel sektör- kamu iletişiminin büyük ölçüde kolaylaştığı tartışma götürmez.³² Japonya'yı politikacılar ve bakanlar değil yüksek bürokratlar, partiler üstü milli menfaatlere göre yönetmektedirler.³³

2.6. Ekonomi Yönetimi

Japonya'da ekonominin yönetilmesi modeli, bulunabilecek en iyi yöneticilik yetenekleriyle donatılmış az sayıda ama seçkin bir bürokrasiye, bu bürokrasiye girişimde bulunma, etkin esnek ve kesintisiz çalışma olanağı verecek yeterli genişlikte bir siyasal sisteme dayanır. Bu bürokrasi MOF ve MITI gibi yol gösterici durumlara bağlıdır. Ve ekonomide devletin müdahalesine dayanan "pazara uyumlu yöntemler" kullanılır; en önemli politika belirleyici araç olarak yönetimin kılavuzluğundan yararlanır.³⁴

³⁰KOZLU, *Dışa...*, s.10-11.

³¹BİRDAL, ULUTAN, *a.g.e.*, s.31.

³²KOZLU, *Dışa...*, s.11-12.

³³BİRDAL, ULUTAN, *a.g.e.*, s.33.

³⁴KOZLU, *Dışa...*, s.12.

2.7. Özel Girişimler

Samurai geleneği ve Konfüçyus felsefesinin verdiği liderlik yeteneğine sahip idealist Japon girişimciler bugün dünyanın her yerinde tercih edilen, aranan ve kullanılan markaları yarattılar. Bu markaları üreten firmaları dünyanın en büyük şirketleri arasında zirveye oturtular.

2.8. Yüksek Tasarruf ve Sermaye Birikimi

1960 yıllarını izleyen dönemde milli gelirin: %30'undan fazlası tasarruf edilerek yatırımlara sevk edilmiştir. Bu yüksek tasarruf içinde %50 tasarruf özel şirketler, %20 de kamu sektörü tarafından sağlanmıştır. Fertlerin sağladığı tasarruf ise %30 civarındadır. Fertlerin ortalama tasarruf eğilimi hiçbir ülkeyle kıyaslanmayacak kadar ve hemen her devirde yüksek olmuştur. Son yıllarda bu rakam %18'lerde seyretmektedir. Japonya'da bilhassa 1955 yılını izleyen yıllarda, kalkınma hızının tahminlerin çok üzerinde oluşu ve dolayısıyla ferdi gelirlerdeki yükselmeler tasarrufların artışı yolunda etki yapmıştır.³⁵ Yüksek tasarrufların, iç ve dış yatırımlara yöneltilmesi Japonya'yı dünyada ayrıcalıklı kılıyor.

2.9. Araştırma ve Geliştirme

Devlet, bilimsel ve teknolojik araştırmaları, bilgi yoğunlu ve riskli yatırımları bütün imkanlarla desteklemektedir. "Piyasa güçlerine daima yardım edilmelidir," düsturu Japon sınırlarından biri olarak görülüyor. Özellikle de devlet yardımları, verimsiz çalışan eski ve zayıf sanayi değil; başarılı ve büyük sanayi yapıyor. Bu ayırmda kullanılan ölçü de ileri yüksek teknolojinin yarattığı katma değer muhtevasıdır. Yardımlara karşılık hükümetlerin, özel teşebbüsün çalışmalarına karışması istenmiyor. "Çok az hükümet ve çok az politika," temel ilke olarak uygulanıyor.³⁶

2.10. Otomasyon

Bugünkü Japonya'da sanayide kullanılan robot sayısı tüm dünyadaki sayının üzerindedir. Bu sayededir ki üretim miktarı ve verimliliği çok yüksektir. Japonya'daki baş döndürücü otomasyona rağmen istihdam seviyesi çok yüksektir. Fabrikalarda hızla artan robotlar işçileri gereksiz kılarken uygulanan ömür boyu istihdam politikası sayesinde, işçi firmanın başka bölümüne ya da bağlı işletmelere, eğitilerek aktarılır.

³⁵SADIKLAR, a.g.e., s.188-189.

³⁶SADIKLAR, a.g.e., s.188-189.

Otomasyonda ulaşılan seviye işçi başına verimi oldukça arttırmıştır.

2.11. Diğer Sırlar

Sanayinin ihracata dönük oluşu; beklenenin aksine sürekli dış fazla elde edilmesini sağlamış bu fazlalar yeni yatırımların kaynağını oluşturmuştur.

ABD ile yapılan güvenlik anlaşmasıyla Japonya GSMH'den sadece %1'lik bir harcama yapmış, savunmaya ayıracağı kaynakları ekonomiye kanalize etmiştir. Dünya genelinde savunma harcamalarının GSMH içinde %10'ları aşabildiği düşünülürse, Japon kalkınmasında bu etkenin rolü daha iyi anlaşılır.

Firma; personel ve işçi bağlılığı ve de eğitimi Japon kalkınmasında çok önemli bir unsurdur. "nce lkem, sonra şirketim ve sonra ailem ve ben" nl bir Japon sloganıdır. Vardiya başlangıçlarında firma ve elemanların, kaynaşması adına söylenen marşlar söylenmesi bunun örneğidir.

Ayrıca teknoloji ve otomasyon sevgisi, üretkenlik artışları ve kaliteye verilen büyük önem ve Japonya'ya özgü yönetim teknikleri sayılabilir.

2.12. Tktim Değil retim Toplumu

Japon toplumu tarih boyunca kısıtlı kaynaklarla yaşamaya ve bu kıt kaynaklardan maksimum verimi almaya şartlanmıştır. Japonya halkının tktimi batılı emsallerine göre çok düşüktür.

Japonya'nın ithal yakıtlara olan bağımlılığını azaltmada, enerjisini tasarruf etmede, 1973-1980 arasındaki sürekli genişleme döneminde sanayiini petrolden diğer yakıtlara kaydırmada gösterdiği mucizevi bir başarıdır. Japon GSMH'sının %35 arttığı bir dönemde yakıt tktimi yalnızca %15'lik bir artış gösterdi ve petrol ithalatı da %8 oranında azaldı. Örneğin, 1980'de Japon fabrikaları her birim üretim başına, 1973 'de kullandıkları petrolün ancak %43'n kullandılar. Daha az girdi ile daha çok ürün elde ediliyor.³⁷

Japon rnleri yalnızca tasarruflu³⁸ üretilmekle kalmıyor, kendileri de enerji tasarrufu sağlıyorlar.

2.13. Zaibatsulardan Keiretsu ve şogo şoşalara

Kökleri 17. yüzyıla kadar uzanan: Samurai geleneklerinden ve Konfiyus

³⁷KOZLU, *Türkiye...*, s.46.

³⁸ZEL, *a.g.e.*, s.183.

felsefesinden ilham alarak liderlik yeteneğine sahip idealist Japon girişimcilerinin kurduğu Büyük Zaibatsu isimli işletmeler II. Dünya Savaşı'ndan sonra (kağıt üzerinde) kapatıldılar.

Günümüzde Keiretsu (entegre sanayi grupları) ile Şogo Şoşa (genel ticaret şirketleri) aslında eski Zaibatsuların reenkarnasyonudur.

Küçük ve orta boy şirketler Japon sanayinin %99'dan fazlasını meydana getirmektedir ve Japonya ekonomisinin gerçek temelleridir. Büyük şirketler devasa bir şirketler piramidinin tam tepesinde yer almaktadırlar. Ana şirket (keiretsu) altında -birincil alt müteahhitler, bulunmaktadır; onların altında da diğer bir taşeronlar katmanı ve alt müteahhitlerin altında kat kat "ahali" şirketleri yer almaktadır: Tek işlevleri piramitte hemen üzerinde bulunan şirket için küçük miktarda mal üretmektir.³⁹ Küçük ve orta ölçekli işletmelerin mamullerini kullanan (entegre sanayi grupları) keiretsu, Japon sanayinin nihai kuvvetidir.

Temelde, Şogo Şoşa'ları Japonya'daki belli başlı mali-sanayi grupları ile ilgili Japon ticaret şirketleri olarak tanımlayabiliriz; çoğunlukla grupla bulunan ya da grupla uzaktan bağıntılı olan şirketlerin gereksinimlerini karşılamak ya da ürünlerini pazarlamak amacıyla uluslar arası ticaret yapmaktadır. Ayrıca uluslar arası pazarlarda uzun ve kısa vadeli fırsatlardan grubu yararlandırmak üzere yabancı yatırımcılarla ve ülkelerle iş ilişkilerine girişirler.⁴⁰ Piyasalarla ilgili bilgi toplayıp grubu ona göre yönlendirerek gerekli esnekliği sağlarlar. En büyük işlevleri yurt dışı yatırımlarıdır, dış pazarlardan en büyük payı almak için çalışmaktadırlar.

3. JAPONYA'YA ÖZGÜ YÖNETİM VE ÜRETİM TEKNİKLERİ

3.1. Kaizen

Kaizen'in özü basit ve açıktır: Kaizen "iyileştirme" demektir. Kaizen yöneticilerden işçilere herkesi içeren sürekli iyileştirmedir. Kaizen Felsefesi iş yerinde olsun, sosyal ilişkilerde ve aile yaşantısında olsun, yaşam tarzının sürekli iyileştirilmesi gerektiğini söyler. Şirketin herhangi bir biriminde gelişmenin olmadığı tek bir gün bile geçirilmemelidir.⁴¹

³⁹ÖZEL, a.g.e., s.90-94.

⁴⁰KOZLU, Dışa..., s.16.

⁴¹Masaaki İMAİ, *Kaizen Japonya'nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı*, (Brisa, 1986), s.3-5.

Toyota Motor Yönetim Kurulu Başkanı, Eiji Toyoda bir röportajında "Japon işçilerinin özelliklerinden biri de, elleri kadar zekalarını kullanmalarıdır. İşçilerimiz yılda 1.5 milyon öneri getirir ve bunların %95'i uygulamaya konur" demiştir.⁴² Japonya'da işyerleri sürekli bir değişim içindedir, işçi güvenliğine ve sağlığına Kaizen felsefesi gereği büyük önem verilir. Kaizen felsefesine göre işçilerin güvenliği dikkate alınmıyorsa, yönetimin varlığından söz edilemez. Sürekli iyileşme için, personelin sürekli eğitimi ve fikirlerinin dikkate alınması şarttır. Aşağıdaki teknikler Kaizen şemsiyesinin altında yer alırlar.

3.2. Toplam Kalite

Japonlar, 1940'lı yıllara kadar kalite konusunda son derece kötü bir üne sahiptirler. O dönemde Japonlar "dünyanın hurda demir tüccarları" olarak anılıyordu.⁴³ Bu imajı yıkmak için ABD'den savaş sanayiinde uygulanan istatistiksel kalite kontrol tekniklerinin General Mac Arthur'un yardımıyla Japonya'ya getirilmesi düşünüldü.

1950 yılında Japonya'ya gelen kalite uzmanı ABD'li Dr. Deming'in katkılarıyla 1951'de Japonya'da bir Deming Ödülü oluşturulmuştur. Bu ödül, her yıl kalite konusunda en başarılı sonuçları elde eden kuruluşlara verilmektedir. Ödül verilirken uygulanan kriterler sıkı ve katı biçimde korunmaktadır. Böylece bu ödülü kazanmak, Japon kuruluşları için gerçek bir başarı kabul edilmektedir.⁴⁴ Japon işçilerine göre "**kalite yarının pasaportu**"dur.

Japon kalite uzmanları kaliteyi "mecburi" ve "cazip" kalite olarak ikiye ayırmıştır. Mecburi kalite; müşterinin üründen beklentilerini ifade eder. Eğer, bu karşılanmazsa müşteri tatmin olmaz. Cazip kalite; müşterinin hakkında bilgi sahibi olmadığı, beklentilerinin üzerindeki özelliklerle ve böyle özelliklerin geliştirilmesiyle ilgilidir. Cazip kalite bir süre sonra müşterinin benimsenmesi ile mecburi kalite halini alır. Toplam kalite anlayışı, mükemmel dizayn edilmiş, her iki boyuttaki kaliteyi içeren bir ürünü ve hizmeti ön görür.⁴⁵

⁴²İMAİ, a.g.e., s.16.

⁴³A.Zeynep DÜREN, *İşletmelerde Kalite Çemberleri*, (1991), s.22.

⁴⁴DÜREN, a.g.e., s.23-24.

⁴⁵Ülkü DICLELİ, *Kalite Çevrimleri; Sorun Çözmede Grup Yaklaşımı*, (MPM QCC Semineri Yay.No: 320, Ankara, 1993), s.24-25.

3.3. Kalite Çemberleri

Bir kuruluşun verimlilik, etkenlik, kalite gibi çok çeşitli sorunlarını görüşmek tartışmak ve çözümlenmek amacıyla oluşturulan küçük "çalışan" kümeleridir.⁴⁶ 1960'lara doğru gelindiğinde, Japon işletmelerinde dikkatler atölyelerde bizzat üretim yapan ve dolayısıyla ürünle doğrudan ilişkide olan iş görenlerin çalışmalarına da kalite arayışı ve kontrolü kavramının sokulması üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu çalışma, kalite kontrol çemberlerinin oluşturulmasını sağlamıştır. Çemberler aracılığıyla, en niteliksiz işçi bile isterse öneri getirebilecek, görüş bildirebilecek kısacası, aktif ve katılımcı bir işgücü haline gelebilecektir.

3.4. Müşteri Odaklılık

Müşterilerin üreticilerden başlıca istek ve beklentileri; makul fiyat, üstün kalite, üründe güvenilirlik, model zenginliği ve yenilik, kullanımda kolaylık ve konfor, satıcıdan özel ilgi görme isteği olarak özetlenebilir.⁴⁷ Bu beklentiler, üretici açısından müşteri odaklılığı getirir. Kaliteyi belirleyen müşteridir ve bu durum "yaptığını satan" değil "satılabileni yapan" şirket olmayı gerektirir. Japon firmaları bu gelişmelere en güzel şekilde, rakiplerinden önce ve hızla uymuşlardır.

3.5. Sıfır Stok

Sıfır stoklu çalışma, malzeme ikmalinden ne önce ne sonra, tam ihtiyaç duyulduğu anda yapılmasıdır. Bu yaklaşım ıskarta, kusurlu üretim, yer israfı, fazla stok bulundurma, atıl kapasite vb. israfın ortadan kalkmasını sağlar. Toyota 15 günde üretebilecek bir arabayı, bir günde üreterek, çok önemli bir zaman tasarrufu sağlayabilmiştir.⁴⁸

3.6. Sanayi Ortamı

Japonya'daki sanayi ortamının, çalışmaya yönelik tutumlar açısından, batıdaki ortam karşısında üç önemli avantajı vardır.⁴⁹

⁴⁶DICLELİ, a.g.e., s.24-25.

⁴⁷Migguchi, **Verimlilik Yönetimi**, (MPM Yay.No:476, 1980), s.224-227.

⁴⁸Mehmet ŞAHİN, **Üretim Yönetimi**, (Eskişehir: 1996), s.29-30.

⁴⁹Kazuo MURATA, Alan HARRISON, **Japon Yönetim Teknikleri Batıda Nasıl Uygulanır?**, (İstanbul, 1995), s.4.

- i. Japon işçilerin çoğu, kendilerini tümüyle tam günlük işlerine adanmıştır.
- ii. Japon işçilerin çoğu, şirket kurallarına ve prosedürlerine kesin olarak uyar.
- iii. Japon işçilerin çoğu, kendilerini geliştirmek için uğraşır.

Japonya'da kişinin ömür boyu aynı iş yerinde çalışmasını sağlayan istihdam sisteminden ötürü, şirket çalışanları işlerini geliştirmek için yeni düşünceler ortaya atmaktan çekinmez, maliyetlerin azaltılıp kalitenin ve verimliliğin yükseltilmesi konusundaki çalışmalara aktif biçimde katılır.⁵⁰ Zira Japon işçisi bilir ki satış fiyatları her yıl düşecektir. Bu durumda gelir düzeyini korumak için, verimliliği arttırmak gerekir. Dünyanın en yaşlı nüfusunun bu kadar üretim yapması ancak verimlilikle açıklanabilir.

Japon şirketleri, başlangıçta dünya lideri olmak için yola çıkmamıştı. Sadece, ömür boyu istihdam koşullarında, rekabete açık iç pazarlarda ayakta kalmaya çalışıyorlardı. Başlangıçta sadece Japonya içinde birbirleriyle mücadele ettiler, ama birer birer gözlerini Japonya dışına çevirmeye başladılar ve dünya ölçeğindeki rakipleri karşısında iyi bir konumda olduklarını gördüler.⁵¹ Bu başarıda yukarıda kısa olarak belirttiğimiz teknik ve yöntemlerin rolü çok büyük olmuştur.

4. JAPON EKONOMİSİ GELECEĞİ

Her yıl 10 milyon Japon turist dünyayı dolaşiyor, dış dünyadan etkileniyor. İletişim sayesinde Japon toplumu batı tipi bir hayatı tarzı istiyor; bu düşünceler Japon toplumun özellikle de gençliğinin tarihi ve milli değerlerini yitirdiğini, samurai ruhunun kaybolduğu ve Japonya'nın hızla tüketim toplumu haline geldiğini, bunun kaçınılmaz sonucunda gerileme olacağını savunuyor.

Yine kendi yolundan ilerleyen komşuları "Asya Kaplanları" "Yeni Mucizeler" le Japon pazarlarına ortak oluyorlar. Japonya eskisi kadar rahat değil.

Japonya'nın bir süredir yaşadığı resesyona bakıp; ekonomi çöküş içinde, borsa paldır küldür gidiyor. Siyasi sistem felç olmuş geçen yarım yüzyılın iktisadi başarısı üzerine güneş batmak üzere,⁵² şeklinde inananlar mevcut.

Ne var ki, ekonominin dikkatli analizi değişik bir resim çıkarıyor karşımıza. Bu resim kendini 80'li yılların aşırılıklarından arındırmakta olan bir Japonya'nın ekonomisini

⁵⁰MUROTA, HARRISON, a.g.e., s.9.

⁵¹MUROTA, HARRISON, a.g.e., s.10.

⁵²ÖZEL, a.g.e., s.107.

temizlemekte olan, geçen altı yıldaki rekor iktisadi büyüme sırasında biriken göbek yağlarını eritmekte olan bir ülkenin resmidir. Pozitif bir durumdur bu, çünkü bir kez ekonomi 90'ların ortalarına doğru sert, rekabetçi nüvesine geri döndürüldü mü, Japonya ondan sonraki on yılın sonuna kadar sürecektir diğer bir sıçrama için denge sağlamış olacaktır.⁵³

1991 Ekim ayında, 1986'da başlayan genişleme yarım yüzyıl içinde gerçekleşen en uzun genişleme oldu. Genişlemenin çekirdeğinde yoğun sermaye yatırımları bulunmaktadır; Yen'in değer kazanması ve anahtar ihracat pazarlarındaki yeni korumacılığın bir sonucu olarak Japon şirketleri maliyetleri düşürme ve ekonominin konumunu kaydırma yarışına girince sermaye yatırımları arttı. 1986 ile 1991 arasında, Japonya fabrika ve sermaye ekipmanına 3 trilyon dolar kadar yatırım yaptı ve ilave bir 600 milyar dolar da araştırma ve geliştirmeye ayırdı. Ayrıca yaklaşık dörtte biri Avrupa'ya olmak üzere, dış ülkelere 597 milyar dolarlık yatırım yaptı. Toparlarsak 3.2 trilyon dolarlık bir ekonomi beş yılda toplam 4.2 trilyon dolarlık yatırım yapmış oldu. Ekonomi bir ara mola verse bile bu yatırımlar Japonya'ya muazzam bir hız verecektir.⁵⁴ Hem unutmamak gerekir ki Japon ekonomisi yavaşladıkça, rakip ekonomiler de üstelik daha da fazla yavaşlamaktadır

---

⁵³ÖZEL, a.g.e., s.107.

⁵⁴ÖZEL, a.g.e., s.108.

İKİNCİ BÖLÜM

ASYA KAPLANLARI

1. GÜNEY KORE

1.1. Güney Kore Ekonomisinin Tarihsel Gelişimi

Kore, 1945'de 35 yıllık Japon sömürgeciliğinden çıkıp kısa bir süre sonra ideolojik bir iç savaşa sürüklenen ve bu savaştan çıktığında sefil bir ülke idi. Kısa sürede ise savaş sırasında kendine yardım eden bazı müttefiklerini geçti. Büyük müttefikleri ile arasını hızla kapatıyor. Eski sömürgecisi Japonya'nın yöntemleriyle yine Japonya'yı yakalamaya çalışıyor.

Bu yıllarda kayda değer bir doğal kaynağı olmayan, nüfusu hızla artan, dış yardıma bağlı ve borç içinde yüzen bir ülke iken, uyguladığı ekonomik politikalarla Güney Kore bugün gelişmiş bir sanayi ülkesidir. Kısa bir sürede; fakir bir tarım toplumundan teknoloji ve sanayi toplumuna, borç içinden çıkıp borç verebilen bir seviyeye ulaşmıştır.

Güney Kore kendisine Japonya'yı örnek almış, ihracata dönük kalkınma stratejisini benimsemiş, ancak kendi sosyal yapısını göz önünde tutarak modeli kendi bünyesine uydurmuş, bugünkü Kore mucizesini geliştirmiştir. Emek-yoğun sanayileşme ile sermaye-yoğun sanayileşme, ithal ikameci politika ile ihracata dönük politikalar uyumlu ve başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Örnek aldığı ezeli rakibi Japonya'nın pazar payını zorlamaya başlayan G. Kore'nin "savunmaya, GSUG'nin %6'sının harcadığını da göz önünde bulundurursak ekonomik başarısı daha da büyüür.⁵⁵

Gelişme yolundaki ülkelerin en başarılısı ve 20. Yüzyılın gerçek kalkınma mucizesini yaratan G.Kore, başarısını 1998 Seul Olimpiyatlarıyla taçlandırmış, 2002 Dünya Futbol Şampiyonası'na ezeli rakibi, Japonya'nın tüm çabalarına rağmen ortak olmuştur.

1.1.1. Kuruluş Yılları Ekonomisi

Japonya'nın işgali sırasında ülkede kayda değer bir sanayileşme hareketi olmamış fakat, yalnızca küçük ölçekli endüstri işletmeleri gelişme göstermiştir. Kore'nin 1945

⁵⁵John NOISBITT, Patricia ABURDUNA, *Megatrends 2000*, (Form Yayınları, İstanbul, 1990), s.171.

yılında Japon sömürgesinden kurtulup bağımsızlığını kazanmasından sonra, ülkede bazı ekonomik istikrar tedbirleri alınmış ve uygulamaya konulmuştur.⁵⁶ Bağımsızlığını kazanan ülke, 1945-1953 yılları arasında da iç kargaşa ve bölünme dönemini yaşamış ve G. Kore bu bölünmeden bozuk bir ekonomik yapıyla çıkmıştır. Kişi başına GSMH kuruluş yıllarından hemen sonra 1953 yılında yalnızca 70 dolardır.⁵⁷ Bu dönemde alınan tedbirler sorunları çözmede yeterli olmamıştır.

Yetmiş dört az gelişmiş ülke ölçeğinde kişi başına düşen yıllık geliri ölçüt alırsak Kore altmışıncı sırada yer alıyordu. Nüfusun beşte biri işsizdi ve halkı ancak ABD'nin gıda yardımlarıyla karnını doyurabiliyordu.⁵⁸ ABD tarafından G.Kore'ye 1950-58 yılları arasında yapılan dış yardımların yıllık ortalaması 300 milyon dolar civarında olmuştur. Söz konusu yardımlar sorunları çözmekte aciz kalıyordu, çünkü sorunlar yapısal nedenlere bağlıydı.

1.1.2. İthal İkameci Sanayileşme Stratejisi Dönemi

1950'li yıllarda uygulamaya konulan ithal ikameci sanayileşme stratejisi ile "uyarılmış sanayileşme" şeklinde ortaya çıkmıştır. Ekonomik işleyişine devlet, doğrudan ve dolaylı müdahalelerde bulunarak, sanayi sektörünün gelişmesi yönünde kararlar almıştı.⁵⁹ Yine 1950'li yıllarda G.Kore Hükümeti IMF tarafından desteklenen bir istikrar programını, ekonomik istikrarı sağlamak ve ekonomik kaynaklarını genişletmek amacıyla uygulamaya koymuştur. Fakat, uygulamaya konulan bir istikrar politikası ekonominin dışa açılmasını hedeflemesine rağmen, ülke dışa kapalı ithal ikameci sanayileşme stratejisine 1960'lı yılların başına kadar bağlı kalmıştır.

Bu dönemde, 1953 yılından 1961 yılına kadar ülkenin GSMH'nin büyüme hızı %4 imalat sanayi büyüme hızı %10.5'dir. Bundan başka, ihracatın GSMH içindeki payı %1.1 ithalatın payı ise %10.6 oranında olmuştur. Bu dönemde ithalat- ihracat farkı da çok fazla olmuştur. Bütün bunlara ilave olarak da nüfus artışı da %3 olmuştur.⁶⁰ Görülüyor ki, bu dönemde ekonomik hedeflere ulaşmada başarı sağlanamamıştır. Ancak

⁵⁶ITO, *Megatrends İhracat Pazar Araştırması 1991*, s.4.

⁵⁷Gökhan ÇAPOĞLU, *Türkiye İstikrar İçinde Nasıl Kalkınır?*, (Ankara: 1992), s.25.

⁵⁸Guy SORMAN, *Ulusların Yeni Zenginliği*, (AFA Yayınları, İstanbul: 1998), s.213.

⁵⁹Hasan ESKİ, *İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi ve G.Kore Deneyi*, (EBSO Yayın No:45408, İzmir: 1989), s.61.

⁶⁰ESKİ, *a.g.e.*, s.15.

uygulama 1960'lı yıllara dek ısrarla sürdürülerek gelecek için kalkınmanın temelleri atılmıştır.

G.Kore'de korumacılık diğer az gelişmiş ekonomilerde olduğu gibi cazip bir iç piyasayı süresiz olarak ulusal sanayinin insafına terk etme değil, tersine ulusal sanayi uluslararası pazarlarda gerekli rekabet gücüne ulaşmaya kadar iç piyasada manevra sahası tanımaktır. Devlet, korumacı uygulamalarla desteklediği sanayi sektörlerinin 5-10 yıl içinde bu güce erişmesini ve ülke için önemli bir ihracat kaynağı haline gelmesini bekliyor. Bu güce erişmeyen hemen desteğini çekiyor. Korumacılığın temel amacı ihracata yönelik, uluslararası rekabet gücüne sahip firmaların oluşmasına katkıda bulunmak yani, korumacılık ithal ikamesi sisteminin değil, ihracata dayalı kalkınma stratejisinin bir parçasıdır.⁶¹

Gümrük tarifeleri; günlük hayatta kullanımı zorunlu olan mallara düşük tarife;kullanımı zorunlu olmayan lüks mallara ise yüksek tarife olarak uygulanmaktadır. Ülke ekonomisi açısından önem taşıyan sanayi malları için gümrük muafiyeti ön görülmüştür.⁶² Amaç, sanayi sektörüne ucuz girdi sağlamak ve yeni yatırımlar için fon ayırmalarına yardımcı olmaktır.

Kore'de uygulanmakta olan ekonomi politikası çerçevesinde 1980 yılına gelinceye kadar genellikle, yerli sanayii korumak amacıyla tüketim maddeleri ithalatı kısıtlı tutulmuştur. Fakat, 1980 yılından sonra ve özellikle 1984 yılından itibaren uygulanmaya başlanılan liberazasyon programı sonucu piyasa yavaş yavaş dışarıya açılmıştır.⁶³

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın belirlediği, ithalatı yasaklayan ürünleri kapsayan negatif listenin dışındaki bütün ürünleri ülkeye serbestçe ithal edilmektedir. Prensip olarak ithalat izni Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yetkisindedir. Ancak, basitleştirme amacıyla bu yetkinin çoğunluğu dış ticaret yapmaya yetkili olan bankalara devredilmiştir.⁶⁴ Görülüyor ki , G.Kore iç pazarının belli bir seviyeye ulaştıktan sonra dışa açma yoluna gitmiştir. Ancak ithal ikamesi uygulamalarının tekelleşmeye yol açmaması için gerekli önlemler alınmış ve uygulanmıştır. Sonuçta sanayi sektörü dış açılma noktasına ulaşmıştır.

⁶¹Erol KUTLU, *Dünya Ekonomisi*, (Eskişehir, 1996), s.88-89.

⁶²"Kore'nin İthalat Mevzuatı, *İGEME Haftalık Enformasyon Y.*, (Y.No: 20, S.24, Haziran 1982), s.8.

⁶³İTO, *a.g.e.*, s.53.

⁶⁴"Kore'nin İthalat...", s.6.

1.1.3. İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejileri

1960'lı yıllarda ülkede ticaret rejimi değiştirilmiş, dışa kapalı bir rejimden daha liberal bir rejime yani; ithal ikamesine yönelik düşük büyüme hızı ve fiyat istikrarını benimseyen stratejiden, hızlı büyümeye imkan tanıyan ihracata yönelik sanayileşme stratejisi politikasına geçildi. Bu, G.Kore birinci beş yıllık kalkınma planının sonucuydu.

Bu politika tercih edilirken yöneticiler, iki temel gerçeği göz önünde bulundurmuşlardır.⁶⁵

i. Sanayileşme; ülkenin tek ve en önemli kaynağı bol ve ucuz iş gücü olduğundan, emek yoğun imalat sanayi mamullerinin ihracatı ile sağlanmalıdır.

ii. Yurt içi tasarrufları az, iç pazarı dar olan ülkede ithal ikamesi sanayileşme yoluyla hızlı gelişme sağlanamaz. Bunun için, ihracata yönelik sanayileşme yoluna gitmeli ve uluslararası yabancı kaynaklardan yararlanarak bu hedefe daha kolay ulaşmalıdır.

G.Kore'nin dışa yönelmesinin önem kazandığı dönem birinci beş yıllık kalkınma planı (1962-1966) dönemidir. Bu dönemde ihracata yönelik sanayileşme politikası şu hedeflere yönelmiştir.⁶⁶

i. Yeni fakat çağdaş sanayilerin bir an önce kurulup geliştirilmesi,

ii. Kurulan bu sanayilerin ihtiyacı olan teknik donanımın teknolojik bilginin ve sermayenin, gelişmiş ülkelerden ve uluslar arası kanallardan ülkeye aktarılması,

iii. Ülkede had safhaya ulaşmış olan işsizliğin azaltılması için, emek- yoğun sanayi dallarının ihracata yöneltilmesi

İhracata yönelik kalkınma stratejisine geçişte, ticaret rejimleri değiştirilerek kapalı bir rejimden daha liberal bir rejime geçilmiştir. Böylelikle G.Kore, dünyada işçilik yönünden mukayeseli üstünlüklerini arttırmış ve emek-yoğun sanayi ürünlerinde ihracat giderek artmıştır. G. Kore Hükümeti bu politikayı uygularken şu araçları kullanmıştır; vergi kolaylıkları, selektif kredi dağıtım sistemi ve sübvansiyonlardır.⁶⁷ Teşvik sistemleri çok açık ve seçik olarak anlaşılması kolay ve ödüllendirme yöntemine sahiptir. Teşvik edilecek bir şirketin tespiti, doğrudan ihracat hacminin miktarının değerlendirilmesi yoluyla oluyordu.⁶⁸

⁶⁵Nesrin P. NAS-Suat OKTAR, **Ekonomik Büyümenin Temelleri**, (17 Eyl. 1986) s.45.

⁶⁶ESKİ, **a.g.e.**, s.18.

⁶⁷Koichi OHNO, Hideki İAMOKA, "Korede İhracat Teşvikleri", **Dış Ticarete Durum**, (Kasım-Aralık, 1998), s.30-31.

⁶⁸OHNO, İAMOKA, **a.g.m.**, s.30-31.

Böylece kaynaklar doğru araçlara yönlendirilmiş, kaynak israfı önlenmek istenmiştir.

G. Kore'de uygulanmakta olan ihracata yönelik kalkınma stratejisi, başlangıçta emek-yoğun yatırımlara daha çok önem vermişti. Ancak, hafif sanayinin gelişmesi 1970'li yıllarda elektronik, makine, petrokimya sanayi gibi sermaye yoğun sektörlerle ağırlık verilmesini gerektirmiştir. İleri teknoloji isteyen sektörler ise, 1980'li yıllarda öncelikli yatırımlarda bulunulmuştur. Bu yatırımların sonucu yapılan ihracat, ekonomik gelişmeyi olumlu yönde etkilemiş ve imalat sanayi gelişerek uluslar arası rekabet gücüne erişmiştir. G. Kore'nin ihracata yönelik kalkınma stratejisi uygulamasının en önemli sektörlerinden olan tekstil sanayi ülkeye kazandırdığı yüksek döviz sayesinde 1960'lı yıllarda ülke ekonomisi için itici bir güç olmuştur.⁶⁹

GSMH, 1962-1966 yılları arasında yılda ortalama %7.9, 1967-1971 yılları arasında ise, yılda ortalama %9.7 oranında büyümüştür. İhracatın GSMH içindeki payı, 1962-1966 yılları arasında %4.4, 1967-1971 yılları arasında ise %9.5 olmuştur. İhracata yönelik sanayileşmenin belkemiğini oluşturan imalat sanayinin büyüme hızı ise, 1962-1966 yılları arasında %15.1 iken, 1967-1971 yılları arasında %21.8'e ulaşmıştır. 1962-1971 yıllarını kapsayan dönemde, toptan eşya fiyatları endeksi yıllık ortalama artışı % 12 civarında olmuştur.⁷⁰

1971'de ABD Hükümetinin G.Kore'deki askeri gücünün üçte birini geri çekmesi, G.Kore hükümetini ülke savunmasını milli orduya dayandırmaya ve milli savunma sanayini geliştirmeye itmiştir. Bu nedenle G.Kore karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı ağır sanayi alanına girmiş ve ithal ikameci sanayileşmeye yönelmiştir. Aynı dönemde tarım alanında da önemli yatırımlar başlatmıştır.

G.Kore'nin bu sanayileşme stratejisindeki değişiklik, ülkenin sanayi kapasitesini büyütürken yeni sanayi dallarının kurulmasına, modern teknolojilerden faydalanarak üretimde ihtisaslaşmayı ilerletmesine imkan tanımıştır. Bunun sonucu olarak da G.Kore, tekstil, inşaat, elektronik ve gemi yapımında dünyanın önemli ülkeleri arasına yerleşmiştir. Ulaşılan birikim ve deneyim sonucu G.Kore yurt dışındaki büyük projelere yönelmiştir.⁷¹

Ülke dışına giderek orada çalışanların göndermiş olduğu paralar neticesinde

⁶⁹"İç Pazar Canlı Endüstride Durum", **Dünya Gazetesi Ekonomi Atlası**, (31 Ekim 1990), s.1.

⁷⁰ESKİ, a.g.e., s.20.

⁷¹ESKİ, a.g.e., s.24.

ödemeler dengesi biraz olsun düzelmiş, para arzı ise artarak enflasyona neden olmuştur.

Bu dönemde kırsal kesimde yaşayanların gelirleri ile şehirde yaşayanların gelirleri arasındaki fark bariz olarak açılmış ve dolayısıyla yaşam standartlarında da bu fark görülmüştür. Böylece kırsal kesimde yaşayanların verimliliği düşmüştür. Bu farkın giderilmesi için, tarımda kendi kendine yeterlilik politikası benimsenmiş ve tarımsal üretime çeşitli sübvansiyonlar uygulanmış ve çalışmalar "Toplum Geliştirme Projesi" çerçevesinde yürütülmüştür. Projenin başlangıcında önemli sonuçlar elde edilmiş, üretimin verimliliği artarken, çiftçinin gelir seviyesi de önemli oranda düzelmiştir.⁷² Tarımdan çekilen tarımsal iş gücü nüfusu sanayi alanına yöneltilenmiştir.

Emek-yoğun sanayi dallarında görülen hızlı gelişme sayesinde, hızla büyüyen çalışabilir insan gücünün sanayi kesimine yerleştirilmesi önemli bir sorun yaratmamıştır. Bu dönemde görülen hızlı gelişmelere ve yapısal değişikliğin paralelinde, imalat sanayinin toplam istihdamdaki payı %9.5'den %30'a yükselmiş, tarımın payı ise %60'dan %30'a düşmüştür.⁷³ Hızlı gelişmeye bağlı olarak 70'li yıllarda enflasyon artmış ve bazı istikrarsızlıklar belirlemiştir. 1980 yılında GSMH'nin büyüme hızı %3.7 olarak düşüş göstermiştir.

G.Kore, 1980'li yılların ortasında (1985) 48 milyar dolar dış borçla dünyanın en borçlu ilk on (gerçekte dördüncü) ülkesi arasında bulunmaktadır. 1979'da girdiği ciddi ekonomik bunalımda IMF denetimine tabi olmuştur. Ancak, 1982'den itibaren enflasyonu, üretim duraklamasını ve şiddetle büyüyen cari işlemler dengesizliğini aşmıştır.⁷⁴

İlginç bir deneme, G.Kore'nin 1985 Mart ayına kadar süren IMF anlaşmasının güdümündeki uygulamalardır. Bu uygulamalar, "Kore Mucizesi"ni yaratan sistemi önemli ölçüde değiştirebilecek gibi gözüktüyse de G.Kore bu reçeteye tam uymamaktadır. Değişmelerden biri 1983'e kadar ülke çapında olan bütün ticari bankaların özel kesime devredilmesi ve tavizli faiz hadlerinin ortadan kaldırılmasıdır. İkinci önemli değişme, ithalat liberalizasyonunun arttırılarak %75'e yükseltilmesidir. Üçüncüsü, daha önce çok sınırlı tutulan yabancı dolaysız sermaye girebileceği sanayi dalları sayısının arttırılması; kar ve ana paranın dışarı transferinin kolaylaştırılmasıdır. Ayrıca, yabancı dolaysız yatırımların onayı işlemlerindeki bürokratik denetimlerin azaltılmasıdır.⁷⁵

⁷²İTO, a.g.e., s.5-6-7; ESKİ, a.g.e., s.25.

⁷³ESKİ, a.g.e., s.29.

⁷⁴Gülten KAZGAN, *Ekonomide Dışa Açık Büyüme*, (İstanbul; 1998), s.131.

⁷⁵KAZGAN, a.g.e., s.131.

Ekonomi geliştikçe korumaya daha az gerek duyulmakta ve daha serbestleşmektedir.

1.2. Güney Kore Kalkınmasında Dış Faktörler

1.2.1. Japonya'nın Etkisi

Kore, 1910-1945 yılları arasında Japon sömürgesi altında yaşamış ve bağımsızlık savaşı vererek bağımsızlığını kazanmıştır. Fakat, ülkede bağımsızlığını kazandıktan sonra, üzerinden yıllar geçse de Japon kültürü hakimiyetini hala sürdürmektedir.⁷⁶

Genel kanı, Japon sömürgeciliğinin batı sömürgeciliğine oranla, geride çok daha zengin bir insan sermayesi bırakmış olduğudur. Japonlar altyapıyı (demiryolları, enerji santralleri, çağdaş vergi ve para kurumları vb.) gerçekleştirdikleri gibi, sanayide sermayenin %90'ını sağladılar; teknik ve idari yönetimi elde tuttular. Yine de geride bıraktıkları en önemli miras, yaygın bir eğitim sisteminde ve iş başında eğitilmiş iş gücüydü.⁷⁷ Görülüyor ki zor şartlarda geçen Japon sömürgeciliği, istemeksizin de olsa G.Kore'de gelişmeye müsait bir alt yapı bırakmıştır.

1.2.2. Dış Yardım ve Yatırımlar

1960'lı yıllarda az gelişmiş ülkelerden biri olan G.Kore; dış yardım, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve dış borçlar gibi dış finansman kaynaklarını bol miktarda kullanmıştır. Bu yıllarda yabancı sermaye oldukça güçlü bir şekilde özendirilmiştir.⁷⁸ G.Kore, ihracata yönelik kalkınma stratejisini başlattığı ilk yıllarda, henüz ağır sanayinin gelişmesi başlangıç devresinde bulunduğundan,⁷⁹ sanayi dallarının tümünde özellikle G.Kore'nin teknik bilgisini geliştirecek yabancı sermaye yatırımlarını çeşitli teşviklerde bulunmuştur. Bu yolda hiçbir komplekse girilmemiş ve bu yolda ısrar edilmiştir.

1960-1970 yılları arasında G.Kore'ye giren yabancı sermayede artış kaydedilmiştir. 1965 yılında ülkeye giren yabancı sermaye ve krediler 49 milyon dolar iken, 1975 yılında 1.35 milyar dolara yükselmiştir.⁸⁰ Bu rakamlar dış sermayeyi ülkeye sokmada uygulanan yöntemlerin başarısını gösteriyor.

⁷⁶"Güney Kore'nin Önlenemez Gelişimi", **Kapital**, S.36, (15 Ekim-15 Kasım 1988), s.42-44.

⁷⁷KAZGAN, a.g.e., s.127.

⁷⁸OHNO, İAMOKA, a.g.m., s.30.

⁷⁹"Güney Kore'de Yabancı Sermaye Teşvikleri", **Görüş**, C.6, S.9, (Eylül, 1978), s.26.

⁸⁰OHNO, İAMOKA, a.g.m., s.36.

1984 yılına gelinceye kadar yabancı sermaye teşvik edilmiş ancak, bu yıldan sonra o zamana kadar uygulanan bazı engellemelere de kolaylık sağlanarak "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu" yürürlüğe konmuştur. Kanuna göre yabancı yatırıma izin verilmeyen projeleri şöyle sıralayabiliriz: Halihazırda devlet tarafından yapılan işler, örneğin su işleri, drenaj işleri, posta hizmetleri, sağlık hizmetleri, telgraf, telefon, demiryolu taşımacılığı, sigara ve ginseng üretimi⁸¹ gibidir.

1 Temmuz 1984 tarihinde yürürlüğe giren yabancı sermayeyi teşvik kanunu yabancı sermaye ortaklıklarına kurumlar, kazanç ve emlak vergilerinde 5 yıl muafiyet tanımıştır. Ancak, bundan yararlanmak için, yabancı sermaye yatırımları; ödemeler bilançosunu düzeltici olacak projeler ileri teknoloji ve büyük sermaye yatırımlarına ilişkin projeler, serbest ticaret bölgelerindeki projeler şeklindedir.⁸² Amaç, ülkede olmayan teknolojiyi getirip sahip olmaktır.

Yabancı yatırımcıları ülkeye en çok çeken nedenlerden birisi de "serbest ticaret bölgeleri"dir. Amacı özellikle yabancı sermaye yatırımlarını uyararak ihracatı geliştirmek olmakla birlikte, istihdamı arttırmak ve ülkeye ileri teknolojiyi transfer etmek böylece ekonomik gelişimi desteklemektedir.⁸³ Bu bölgelerin kurulabilmesi için devlet bazı teşvik tedbirleri uygulamıştır, yatırım için harcanan miktarın %6'sı oranında gelir ve kurumlar vergisinden indirim yapılmakta ve %50 oranında özel amortisman uygulanmaktadır.⁸⁴ Bu teşvikler yabancı yatırımların ülkeye girişini arttırmıştır.

1.3. Ekonomide Devletin Rolü

İlk bakışta G. Kore Mucizesi serbest piyasa ekonomisinin başarısı gibi görülmektedir. Fakat, G. Kore'de piyasa ekonomisi kurumsal anlamıyla uygulama alanı bulamamıştır. G.Kore'de devlet piyasa ekonomisine getirdiği sınırlamalarla, batıda uygulanan piyasa ekonomisine göre çok daha başarılı olmuştur. Devlet, özellikle sanayileşme sürecinde belirlenen sektörlerde, istenilen hızda gelişebilmek için, piyasa mekanizmasına doğrudan ve dolaylı olarak müdahale etmiştir.

G. Kore'nin, çağın jenerik teknolojilerinin ve teknolojilerinin geçerli olduğu

⁸¹Deniz Gürel ÇAKIROĞLU, "Güney Kore", **İGEME Dergisi, Dış Ticaret Bülteni Eki**, Y.25, S.2, (9 Ocak 1987), s.12-13.

⁸²"Güney Kore'de Teşvik Tedbirleri", **Görüş**, C.13, S.9, (Eylül, 1985), s.12-16.

⁸³Necat BERBEROĞLU, "Güney Kore Mason Serbest Bölgesi", **Anadolu Üniv.İ.İ.B.F. Dergisi**, C.4, S.1., (Haziran, 1986), s.120-121.

⁸⁴"Güney Kore'de Teşvik Tedbirleri", **Görüş**, s.26.

elektronik sanayilerinde yaptığı atılımın ardında devlet vardır. Bu seçimi yapan, kurduğu teknoloji enstitüleriyle atılımın teknolojik araştırma geliştirme ve eğitim alt yapısını kuran, uyguladığı ekonomi politikalarıyla elektronik sanayilerinin doğuşunu teşvik eden ve onları son derece kapsamlı biçimde korumaya alan devlettir.⁸⁵ Ancak, devletin bu ağırlığı mülkiyet kanalı ile değil, bürokrasinin etkinliği sayesinde kendini gösteriyor. Özel kesim, devlet bankaları kanalı ile yönlendiriliyor. Ülkenin gücünü büyütme isteyen bürokratik kadro ile kârlarını azami düzeye çıkarmak isteyen iş çevreleri birbirleriyle uyum içinde çalışıyorlar.⁸⁶ Kore bürokrasisi iç ve dış şartları ülkenin sanayileşmesi lehinde kullanabilmektedir. Kuzey Kore tehdidi, Japonlara duyulan kıskançlık ve hınç ve Kore bürokrasisinin "milliyetçiliği", G. Kore mucizesinin "anahtar parametreleridir."⁸⁷ İyi eğitim almış dinamik genç bürokratlar ordusu kalkınma yolunda yadsınmaz role sahiptir.

Ekonomiye yön veren devlet kuruluşları şunlardır: Devlet bütçesini hazırlayıp, uygulamak, kaynak dağılım planlarını yapmak, kalkınma planlarını hazırlamak, uluslar arası ekonomik ilişkileri düzenlemek ve yatırımlarla teknolojiyi geliştirmek görevlerini yerine getiren Economic Planning Board (EPB) en büyük kamu kuruluşudur. İkinci büyük kuruluş Maliye Bakanlığı'dır. Görevleri: Merkez Bankası ve diğer bankalarla ilgili koordinasyon, kamu işlemleri ve kamu yatırımlarını gözetlemek EPB'nin hazırladığı ekonomik politikalarını uygulamak ve denetlemektir. Ayrıca Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (MTI), Merkez Bankası, kamu bankaları, Kore ticareti geliştirme kurumu (KOTRA) oldukça önemli devlet kuruluşlarıdır.⁸⁸ Devlet bilim ve teknoloji alanında öncülük yapmış, bu alanda birçok kuruluş oluşturmuştur. Amaçlanan özel sektöre kendi Ar-Ge yapısını kurana dek teknoloji desteği vermektir.

G.Kore Devleti planlamacılığı kabul etmiş, kalkınma planları geliştirmiş ve uygulamıştır. Ülkede ihracata yönelik kalkınma stratejisinin uygulanmasından en iyi sonucu alabilmek için, planlamaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle, çok güçlü bir "Planlama Teşkilatı" kurulmuştur. Planlama Teşkilatı, üretim alanlarından hangisine öncelik verileceğini, işgücü kullanımını ve ihracat potansiyelini göz önüne alarak planlama yapmıştır.⁸⁹ Ancak, G.Kore'nin planlamacılığı Merkezi Planlama Şeklinde

⁸⁵KUTLU, a.g.e., s.90.

⁸⁶KOZLU, *Türkiye...*, s.107.

⁸⁷Mustafa ÖZEL, *Devlet ve Ekonomi*, (İz Yayınları, İstanbul: 1995), s.147.

⁸⁸ESKİ, a.g.e., s.59-60.

⁸⁹BERBEROĞLU, a.g.e., s.118.

algılanmamalıdır. Kamu, özel kesim ve halkın güç birliği aynı amaca yöneltilmiştir.

Görülüyor ki, G.Kore kalkınmasında kamu kuruluşlarının ve bürokratların katkısı çok önemli boyutlardadır. İyi eğitilmiş dinamik bürokratlara ve istikrarlı çalışan kamu kuruluşlarının varlığı kalkınmanın açık sırlarıdır.

1.4. Günümüzde G. Kore Ekonomisi

Gelişmekte olan ülkeler içinde sanayileşmiş ülkelerle arasındaki farkı hızlı kapatan ülke G.Kore'dir. Sanayileşme ile birlikte tarım nüfusu ve alanları azalan, (verim artmış) halkın üçte ikisi kentli olan gerçek bir sanayi ülkesi olmuştur.

1945'den bu yana endüstriyel üretim 50 kat, ihracat hacmi 100 kat arttı. 1986'da 1987'de ihracatta %30'luk artış görüldü.⁹⁰ Bu dönemde ortalama yıllık büyüme hızı %9.1 oldu. Sonuçta, reel gelirleri dokuz yılda ikiye katlandı. 30 yılda ise 14 misli artış kaydedildi. Büyümenin oldukça yavaşladığı yakın geçmişteki performansı, hâlâ onu en ön safhalara yerleştiriyor. Son beş yılda milli gelirini iki kattan fazla arttırmayı başaran G.Kore'nin kişi başına yıllık milli geliri 1987'de yaklaşık 3000 dolar iken, 1992'de 6800 dolara ulaştı. İşsizlik %3'ün altında. Kentleşme 20 yılda iki kat artmıştır. İlköğretim ve yüksek öğretimde okullaşma oranı bir çok batılı ülkeyi geçmiştir.⁹¹ Ayrıca, G.Kore sanılanın aksine oldukça adil bir gelir dağılımına sahiptir.

G.Kore, dünyanın en büyük çelik tesisine ve en geniş tersanesine sahiptir. Japonya'nın endüstri ürünleri pazar payının büyük bölümünü şimdiden ele geçirmiş bulunan G.Kore, bilgi çağına adım adım yaklaşıyor. G.Kore, ulusal gelirinin %2'sini araştırma geliştirme çalışmalarına ayırıyor.⁹² Kore'li işadamı, her cümlede teknoloji ve araştırmaya verdiği önemi anlatıyor ve en çok araştırma harcamalarıyla övünüyor.⁹³ Zaten G.Kore bugün insana ve teknolojiye yapılan yatırımın meyvelerini yiyor.

Devlet desteği ile kısa sürede büyüyen çabollar (bir tür entegre imalat-ticaret-finans grubu)⁹⁴ bugün dünyanın en büyük sanayi grupları sıralamasında üst sıralarda bulunmakta; deniz aşırı yatırımlarla dünyayı kuşatmaktadırlar.

Kısaca bugünün G.Kore'si yirminci yüzyıl biterken gerçek bir ekonomik mucize

⁹⁰NOISBITT, ABURDUNA, a.g.e., s.170.

⁹¹KOZLU, Türkiye..., s.73.

⁹²NOISBITT, ABURDUNA, a.g.e., s.170.

⁹³Zeynep ATIKKAN, "Kim'i Dinlerken", Hürriyet, (18 Mart 1997), s.6.

⁹⁴ÖZEL, Devlet ve..., s.149.

yaratmıştır. Artık G.Kore halkının istediği tam demokrasidir.

1.5. Gelecekte Güney Kore

G.Kore, 2000 yılında GSMH'de dünyada 15., dış ticaret hacminde ise 10. sırayı hedeflemiştir. Hedeflere göre, 1991 yılında GSMH'nin %3'ünü oluşturan Ar-Ge yatırımları, 2001 yılında GSMH'nin %5'ini oluşturacaktır. Bu yatırımların %2.0'ı devletçe, %60'ı ise özel sektörce karşılanacaktır. 2000'li yılların plan hedefleri, elektronik alanında yoğunlaşmıştır. Bu hedefler iki alanı kapsamaktadır. Birincisi mikro elektronik, enformasyon ve telekomünikasyon teknolojileridir ki, ülkeyi bir an evvel bilişim (enformasyon) toplumu haline getirmeyi amaçlamaktadır. İkincisi ise; tasarım, sistem mühendisliği ve otomasyon teknolojileri olup, sanayi alanındaki produktivitenin ve katma değer artırılması beklenmektedir.⁹⁵ Hükümetin planlamacıları, 2000 yılında ileri teknoloji ürünlerinin, tüm ihracatın üçte birini oluşturmasını hedefliyor.⁹⁶ Bu hedefler dahilinde G.Kore'de ileri teknoloji üretimi ve kullanımı giderek artacaktır.

Geleceğini otomobillere dayandıran G.Kore, yüzyılın sonuna gelindiğinde dünyada, otomobil üreticileri içinde ilk beş sırayı alan ülkelerden biri olacaktır.⁹⁷ Ayrıca savunma sanayi de gelişmesi beklenen ve önem verilen bir endüstri dalıdır.

G.Kore'de yıllık nüfus artış hızı %1.5, çalışabilir nüfusun yıllık artış hızı ise %3 oranındadır. Gelecek on yılda bu trendin sürmesi beklenmektedir. Böylece çalışan kesim daha fazla tasarruf yapma imkanına sahip olacaktır.⁹⁸ İç pazar genişleyecek ve G.Kore'de en çok eleştirilen dış pazarlara bağımlılık da azalacaktır.

Sonuçta gelecekte, toplam GSMH içinde tarım, orman ve balıkçılık önemini yitirirken, imalat ve ileri teknoloji önem kazanacaktır. Böylece yirmi birinci yüzyılda G.Kore gelişmiş ülkeler klübünün etkin ve saygın üyesi olmayı planlamıştır.

2. HONG KONG

2.1. Hong-Kong

Çin İmparatorluğu 155 yıllık ayrılıktan sonra 1 Temmuz 1997'de İngiliz

⁹⁵H.Aykut GÖKER, Serbest Pazar Ekonomisi Ülkelerinde Sanayileşme-Teknolojiye Yetişme Politikaları ve Devletin Rolü, (Ocak, 1993), s.36.

⁹⁶NOISBITT, ABURDUNA, a.g.e., s.171.

⁹⁷NOISBITT, ABURDUNA, a.g.e., s.171.

⁹⁸ESKİ, a.g.e., s.44-45.

İmparatorluğu'ndan ayrılacak olan Hong Kong ile kucaklaşmaya hazırlanıyor. Oysa Hong Kong'da herkes bu buluşmayı Çin'deki kadar hevesle karşılamadı. Hong Kong'da İngilizler askıya aldıkları demokrasiyi hatırlayıp seçim yapturdular. Seçimlerde en çok oyu alan Demokrat Parti Lideri Mortin Lee ve destekleyicileri Çin'le birleşmeye şiddetle karşı çıktılar. Ancak Çin seçimleri tanımadı ve istediği parlamentoyu atadı.

Hong Kong'da ulaşılan ekonomik kalkınmanın Çin kominizmi tarafından baltalanacağı korkusu hakim. Çin ise buna karşın Hong Kong ekonomisinin kendi kalkınması için yeni ve güçlü bir aş olacağını düşünüyor. Bu neden tüm dünyaya Hong Kong'daki düzeni muhafaza etme sözü veriyor.

Çin ile Hong Kong karşılıklı bir bağımlılık taşıyorlar. Zirvedeki bir imalat ve finans merkezi olarak yeni endüstrileşmiş diğer ülkelere üstünlük sağlaması bekleniyorsa, Hong Kong'un Çin karşısındaki ayrıcalıklı konumunu sürdürmesi gerekir. Çin'deki yabancı yatırımları ülkeye çekmek için Hong Kong'a gereksinimi vardır.⁹⁹

18. yüzyılın en güçlü sömürgecisi İngiltere'ydi. Bölgedeki ekonomik çıkarlarını korumak için kurulan "Doğu Hint Kumpanyası" İngiltere Krallığı'nın desteklediği bir Anonim Şirketti. Şirket Çin'le yaptığı ticarete verdiği açıkları kapatmak için Hindistan'dan aldığı afyonu Çin'e satmak istiyor. Çin ise buna yanaşmıyordu. Kumpanya kaçak da olsa bu ticareti sürdürüyor ve bu iş için üs olarak da Hong-Kong'u uygun görüyordu.

Gerginlik 1839'da başlayıp 1842'de Nankin Anlaşmasıyla sonuçlanan "Afyon Savaşları"na yol açtı. Anlaşma Çin'in mağlubiyetini ilan etmiş, İngiltere'nin adaya iyice yerleşmesini sağlamıştı. "İngiltere", en büyüğü Kawloon olan irili ufaklı 233 ada ve kıtadaki yeni bölgelerden oluşan Hong-Kong'u,¹⁰⁰ Çin'den 99 yıllığına 1898 yılında kiraladı.

Bugün Hong-Kong, İngiliz Krallığı'nın üzerinde güneş batmasını engelleyen bir sömürgesi, (1 Temmuz 1997"en 2047"ye kadar bir "Çin özel yönetim bölgesi bu tarihten sonra ise Çin'in tam bir parçası olacaktır.)¹⁰¹

2.2.Hong Kong'da Kalkınma Reçeteleri

Yüzölçümü 1067 kilometre kare ve ancak dörtte biri yerleşime ve tarıma uygn olan Hong-Kong'da kayda değer bir doğal zenginlik de yoktur. Bu yokluklara rağmen

⁹⁹NOISBITT, ABURDUNA, a.g.e., s.168.

¹⁰⁰KOZLU, Türkiye..., s.78.

¹⁰¹1984 İngiltere-Çin Ortak Deklerasyonu.

çalışkanlık, yatırımcılık özelliğine sahip olan Hong-Kong halkı bugün dünyanın sayılı zenginleri sınıfındadır.

Coğrafi mevkiinin elverişliliği sonucu liman hizmetleri, transit ticareti gibi alanlarda hızla gelişmiştir. Ancak, II. Dünya Savaşı'ndan ve özellikle Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, coğrafi konumu ile ucuz ve bol işgücü gibi avantajların da yardımıyla ithal edilen hammaddeleri işleyerek dış pazarlara ihraç eden bir sanayi yaratılmıştır.¹⁰² Ekonomi sanayi, hizmet ve ticaret sektörleri üçgeninde yol almaya başlamıştır.

1949'da Çin Halk Cumhuriyeti kurulunca buradan Hong-Kong'a müthiş bir göçmen akını yaşandı. On yıl boyunca ortalama her yıl 100 bin Çin'li göçmen Hong-Kong'a kapağı attı. Düşük ücretler sayesinde çeyrek yüzyıl boyunca Hong-Kong ekonomisi yılda ortalama %15 büyüdü. Sigara, alkollü içki ve benzin dışında hiçbir vergi olmaması, hiçbir şirkete de devlet yardımı yapılmaması ekonomiyi kamçıladı. 1864'de Hong-Kong and Shongai Bank'ın kurulmasıyla Hong-Kong büyük bir finansal kaynağa da sahip oldu. Banka Çin İmparatorluğu'nun, sonra da Çin Cumhuriyeti'nin projelerini finanse etti.¹⁰³ Çin'le yapılan kapitülasyon anlaşmaları ve hiçbir verginin olmaması sayesinde Hong-Kong hızla gelişti.

1960'lar ve 1970'ler süresince, dünya ekonomisindeki olumlu gelişmelerin de etkisiyle, Hong-Kong'un hızlı bir iktisadi büyüme dönemi yaşadığı söylenebilir. Öyle ki, cari fiyatlarla 1969-74 yılları arasında GSYİH yılda ortalama %17 artış göstermiştir. Kişi başına gelir artışında ise 1971-75 döneminde %11.7 olmuştur. Ancak petrol krizinin ardından ortaya çıkan Global durgunlukta büyüme hızı 1974 yılında cari fiyatlarla, %12.5 iken 1975 yılında %2.8 olarak gerçekleşmiştir.¹⁰⁴ Kriz aşıldıktan sonra Hong-Kong ekonomisi kalkınma yarışına kaldığı yerden devam etmiştir.

1970'lerde Hong-Kong'da ekonomide yaklaşık %34 paya sahip olan sanayi kesimi içinde en çok gelişmiş olan sektörler; Tekstil, elektronik, plastik ve saat sanayileridir. Tekstil sanayi kesim, sanayide çalışan iş gücünün yaklaşık yarısını istihdam etmesi ve ihracatın yarısından biraz fazlasını gerçekleştirmesini nedeniyle büyük öneme sahiptir.¹⁰⁵

¹⁰²Tamer KAYACIKLI, **Hong-Kong**, (İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul: 1979), s.8.

¹⁰³**Gazete Pazar**, 2 Mart 1997.

¹⁰⁴KAYACIKLI, a.g.e., s.9.

¹⁰⁵KAYACIKLI, a.g.e., s.9.

2.3. Günümüzde Hong Kong

Modern Hong-Kong, konfiçyüslük ile Laisser-Faire ekonomisinin mükemmel bir bileşimini yaratıyor. İleri teknoloji ürünü yapıların, ileri düzeyde finansman ve iletişim sistemlerinin bulunduğu bir ticaret merkezidir.¹⁰⁶ Genel olarak, Singapur'un Güneydoğu Asya'da oynadığına benzer bir işlevin Doğu Asya Bölgesi'nde Hong-Kong tarafından üstlenildiği belirtilebilir.¹⁰⁷

Günümüzdeki nüfusu altı milyona yaklaşan Hong-Kong'un, Çin'e 1997 yılında devrolunacağını bilmesine rağmen, son on yılda gerçekleştirdiği ortalama yıllık büyüme %10 mertebesinde 1992'de ulaştığı kişi başına milli gelir seviyesi 16.000 dolar.¹⁰⁸ Şu anda kilometre kare başına 600 kişi düşüyor ama kişi başına gelir 23.500 dolar.¹⁰⁹

Enflasyon genelde %10'lar mertebesinde seyrediyor. İşsizlik ise %2'nin altında birçok kuruluş işçi sağlayamadığı gibi, Hong-Kong'lu yatırımcıların Çin Halk Cumhuriyeti'nde kurdukları fabrikanın adedi 25.000'e yaklaşmış, burada çalışanların sayısı da üç milyona. Ayrıca bu küçük koloni Çin'in döviz gelirlerinin %40'ını yabancı yatırımlarının da %60'ını sağlıyor. Hong-Kong'un cezbediği çoğu Tayvan'lı ve Japon turistlerin sayısı da 6 milyona ulaşmış 1992'de bıraktıkları döviz 5 milyar dolar.

Hong-Kong'un Kwai Chung Limanı, dünyadaki en büyük ilk dört limanının arasına giriyor. Değer artışında taşınmaz fiyatları hisse senedi borsasıyla yarışıyor ve yıllık %40-50 büyümeyi yakalıyor. Geleceği ile bazı soru işaretlerinin bulunmasına rağmen, 1000'e yakın şirket Hong-Kong'u bölgesel merkezleri yapmışlar. Hizmet sektörü kolonide en hızlı büyüyen alan. 160 bankası ve çeşitli borsaları ile tüm anlamıyla dünya çapında bir mali merkez. New York, Tokyo ve Londra borsalarından başka rakip tanımıyor.¹¹⁰

Gece ve gündüz durmadan çalışan fabrikalarında, iki saate tamamlanan ısmarlama ipek takım elbiseden pamuklu fanilalara, plastik kovadan bilgisayarlara kadar bin bir çeşit ürünün dünya piyasaları için üretildiği dev bir sanayi parkı. İngiliz yasaları altında, Çinli yatırımcının güven ve büyük serbestisi içinde faaliyet gösterebildiği belki tüm dünyada

¹⁰⁶NOISBITT, ABURDUNA, a.g.e., s.168.

¹⁰⁷KAYACIKLI, a.g.e., s.9.

¹⁰⁸KOZLU, Türkiye..., s.79.

¹⁰⁹Gazete Pazar, 2 Mart 1997.

¹¹⁰KOZLU, Türkiye..., s.79-80.

kapitalizmin kurallarının en rahat işlediği ekonomik bölge burası. Yatırımcının yanında işçinin de kalkınmadan payını alabildiği, gelir dağılımının dengeli seyrettiği bir sosyal laboratuvar.¹¹¹

Çin döviz kazançlarının %30 ile %40'ını, ya doğrudan Hong-Kong'dan ya da Hong-Kong aracılığı ile elde etmektedir. 1985'den bu yana, Hong-Kong'un en büyük ticaret ortağı Çin'dir. Ayrıca Hong-Kong dünyanın her yerinden yatırımcının iş yaptığı adeta küçülmüş bir dünya sayılabilir.¹¹²

3. SİNGAPUR

3.1.Singapur Ekonomisi

Daha dünün İngiliz sömürgesi olan Singapur, bugün İngiltere'den daha yüksek bir kişi başına milli gelir ortalamasına sahip, yaşam standardı ve ortalama ömür süresi de İngiltere'nin üzerinde. Milli gelirin sadece %17'si kadar vergi toplayan, bunu eğitim ve sağlık hizmetlerine başarıyla aktaran bir ada devleti, kendini sömüren bir büyük gücü kısa sürede geride bırakan yeni bir ekonomi mucizesi.

İngiliz Doğu Hint Şirketi yöneticilerinden Sir Raffles tarafından 1819 yılında sanskritçe "Aslan'ın Kenti" anlamına Singapur kuruldu. İngiliz İmparatorluğu'nun nüfus alanının küçük bir parçasıydı. 1959 yılında Malezya kurulunca İngiltere'den bağımsızlığını alan Singapur, kısa sürecek bir Malezya-Singapur Federasyonu'ndan koparak, Lee Kuan Yew'ün liderliğinde tam bağımsızlığı seçti ve Singapur'u bir eşi daha olmayan bir kent devleti haline getirdi.

İşin başında Singapur üçüncü dünya ülkelerinin birçoğundan kötü durumdadır. Dört yüz kilometre karelik bu bataklık bol adanın hiçbir doğal kaynağı yoktur. Halkı cahil, yönetimsizdir. Adada bir ticari gelenek varsa da hiçbir üretken girişim bulunmamakta. İngiliz sarayının eski hizmetkarlarından oluşan halk bağımsızlıktan sonra İngilizler'in askeri üsleri terk etmesiyle büsbütün işsiz kalmış¹¹³ halk pislik ve sıtmadan kırılmakta, evsizlik ve etnik kavgalardan yılmış ve sorunlar altında ezilmekte idi. 40 yıl öncesinin sivrisinek ve sıtma kaynağı bataklıklar yerini ihtişamlı gökdelenlere ve sosyal konutlara bıraktı. Bataklık kokularının yerine artık Singapur atmosferini orkide kokuları

¹¹¹KOZLU, *Türkiye...*, s.80.

¹¹²NOISBITT, ABURDUNA, *a.g.e.*, s.189.

¹¹³SORMAN, *a.g.e.*, s.233.

dolduruyor.

Küçük bir adada Çinli, Malay, Arap ve Hint'li nüfusu bir arada barındırmak ve kalkındırmak ve geri kalmışlığın kısır döngüsünü kırmak gerekiyordu. BU yolda gerekli stratejiyi saptamak Dr. Goh'un göreviydi. Dr. Goh Hong-Kong ve Tayvan modellerini inceleyip Singapur için uygun model arayışına girdi. Hong-Kong bir devlet değildi ve toplumsal yapı farklıydı. "Singapur'da komünist propagandaya hassas halk Hong-Kong koşullarında çalıştırılmazdı. Goh, Tayvan stratejisini benimsemeye de olanak bulunmadığını kavradı. Singapur'daki yerel girişimcilerin hiçbir sanayi ve dış satım pratiği yoktu. Son olarak Singapur'un iç pazarı olmaması nedeniyle kalkınmayı korumacılık üzerine oturtmak olanaksızdı. Öyle ise dış dünyaya açılmaktan başka çare kalmıyordu. İstihdam ivedilikle ve kitlesel olarak ancak yabancı işletmeler yaratabilirdi. Kendileriyle birlikte sermaye, iş olanakları, teknik ve çıkış yolu getirecek olan ve hiçbir kısıtlama olmaksızın ülkeye buyur edilen çok uluslu şirketlerdi bunlar. Singapur dünyanın atölyesi olacaktı.¹¹⁴

Devlet, çok uluslu şirketlerin ülkeye gelebilmesi için vergiyi düşük tutmuş, kalifiye iş gücü sağlamış ve yabancı iş adamlarına kusursuz bir hizmet sağlamıştır. daha sonra insan neslinin ıslahına yönelmiş ve mükemmel insan yaratılması için yaptırımlar getirmiştir. Bu yolda oldukça mesafe alınmış lise ve ortaokul öğrencileri fen ve matematik olimpiyatlarında birincilikler almış ancak Singapur bununla da yetinmemiştir. Amaç, eğitimde en iyi olmak değil, en yaratıcı çocukları yetiştirmektir.

Bu stratejiyi başarıya ulaştıran dünya pazarından gelen talep olmuştur. Singapur özellikle yarı iletkenler alanında büyük bir montaj fabrikası durumuna gelmiştir. Bu modelin diğer yüzü de devletin doğrudan üretime girmesi olmuştur.¹¹⁵ Zaten, Singapur'a özgünlük kazandıran da devlet ve çok uluslu şirketlerin birlikteliği olmuştur.

3.2. Günümüzde Singapur

Kayda değer bir iç pazardan ve doğal kaynaklardan yoksun bu ufacık ülke, %75'i Çin'li, %17'si Hint'li ve %14'ü Malezya'lı olan nüfusun girişimcilik, yaratıcılık, organizasyon ve çalışma gücünü seferber eder, İrlanda ve İsrail gibi ülkelerin önünde, yılda yaklaşık 12.000 dolarlık bir kişi başına milli gelir seviyesi yakalamış Singapur, 1965 yılında Malezya ile ancak üç yıl süren Federasyondan koptuğunda ise millî gelir 500

¹¹⁴SORMAN, a.g.e., s.234.

¹¹⁵KUTLU, a.g.e., s.48.

dolardı.¹¹⁶

1969-1979 döneminde GSMH'sının yıllık büyüme hızı %4.9; 1980'li yıllarda da %8.5. Bu ufacık ülke dünyanın on yedinci büyük dış ticaret hacmine sahip. Gros ton sevkiyat bazında limanı en büyük Chang'i havaalanı. Singapur'un ithalat ve ihracatını toplayın, GSMH'sının üç katını bulursunuz. Ülkeye her yıl bir milyar doların üzerinde yabancı sermaye giriş yapıyor. 1991 yılındaki yabancı sermaye girişi rekor düzeyde: 3.6 milyar dolar. Yalnızca 1985'de büyüme sıfıra düşmüş ancak gerekli dersler alınarak durum düzeltilmiştir. Yüksek ücret politikaları (Prodüktivite artışından fazla) düşük ücrete dayalı işletmelerin ülkeyi terk etmesine yol açmıştı. Bu durgunluk ücretlerin dondurulması, zorunlu tasarrufun kısılması ve kurumlar vergisinde indirim yapılması yoluyla aşıldı.

Güney Çin Denizi'nden akseden kızgın güneşte parlayan cam kaplamalı gökdelenlerin içinde bölgenin ticaretine egemen olan kredi, akreditif, sigorta, nakliye, kambiyo ve borsa işlemleri yürüyor. Singapur, zengin enerji kaynaklarına sahip olan Malezya ve Endonezya'ya olan yakınlığından yararlanarak bölgenin petrol rafineris ve ticaret merkezi haline gelmiş. Başarılı olduğu bir diğer dal da elektronik ürünler sektörü. Örneğin, bilgisayar disk sürücülerinde dünya üretiminin yarısına yakını temin ediyor. Sadece bu kalemde yıllık cirosu 2.5 milyar doların üzerinde.¹¹⁷ Döviz rezervleri sıralamasında, Japonya, Çin, Tayvan ve Hong-Kong'dan sonra geliyor.

3.3. Çok Uluslu İşletmeler ve Hizmetler Sektörü

Singapur'un tüm bölgenin bir geri üssü olması için, bağımsızlıktan beri Li Yuan Kev tarafından yönetilen hükümetin, gerilemekte olan eski sömürgeyi çok uluslu modern bir kente dönüştürmesi gerekiyordu. Yabancı yatırımcı kendisini "ülkesindeki kadar rahat" hissetmeli. Ülkedeki otel bolluğu, hiçbir kuşkuya yer vermeyecek nitelikteki sağlık koşulları, Asya'nın en modern havaalanı, çiçek tarlalarıyla süslü yollar, benzersiz golf alanlarının varoluşu nedeni bu; Kısacası müşkülpesent yabancı iş adamları için kusursuz hizmet veren bir kent Singapur. Kalifiye iş gücü de buluyorlar. Devlet bu olanağı sağlıyor onlara. Hükümet Malezya'dan, elektronik montajında uzmanlaşmış sözleşmeli kadın işçi transfer ediyor ayrıca, okullar ve yerle üniversitelere sınavla seçerek aldığı öğrencilerden yarı kalifiye kadrolar oluşturuyor.¹¹⁸ Çok uluslu firmalar için sağlanan

¹¹⁶KOZLU, *Türkiye...*, s.83.

¹¹⁷KOZLU, *Türkiye...*, s.83.

¹¹⁸SORMAN, *a.g.e.*, s.235.

cazip imkanlar, meyvelerini vermiş, Singapur çok ulusluların başkenti olmuştur.

Singapur, yaklaşık üç milyonluk nüfusu kadar turisti her yıl, dünyanın en modern ve iyi işletilen havalimanlarından biri olan Changi'ye cezbediyor. Bilgisayar ve modern teknoloji kullanımının doruğa ulaştığı alanda, Boeing 747 tipi bir Jumbo Jetin bagaj boşaltma işlemleri uçak piste değdikten en geç 12 dakika sonra başlayıp 24 dakika sonra bitmek zorunda. Şehirdeki alış-veriş ve eğlence olanakları, alana inen yolcuların büyük bölümünün ortalama üç gün adada gecelemesini sağlıyor.¹¹⁹ Singapur Hava Yolları da dünyanın en büyüklerindedir. Bu alanda temizlik ve insan ilişkilerinin önemi kavranmış, yerlere tükürmek, umumi mahallelerde yiyip içmek, sigara içme, umumi tuvaletleri temiz kullanmamak gibi davranışlar ağır bir şekilde cezalandırılıp ayrıca medya kanalı ile kamuoyuna duyuruluyor. Tüm bunlar hizmetleri talep eden misafirleri memnun bırakmak ve bu alanda kazancı en üst düzeye çıkarmak adına yapıyor.

Amaçlanan, emniyetli, oldukça temiz, zengin, çok dilli, hoşgörülü (değişik ırklar bir arada yaşıyor) zengin ve iyi eğitilmiş bir toplum oluşturulması.

Singapur limanı dünyanın en büyük konteyner limanı. Elleçlenen, yeni indirilen, depolanan ve yüklenen malların büyük çoğunluğu Singapur'da kalmıyor. Malezya, Endonezya, Tayland gibi bölge ülkelerine gidiyor. Singapur'dan geçmesinin nedeni, limanın depolama, elleçleme ve sevk imkanlarının ileri teknoloji ve bilgisayarı en iyi şekilde kullanarak, hem hızlı hem de ekonomik şekilde mal akışını sağlayabilmesi. Bu formül sadece gelir ve büyümede sonuç vermemiş; işsizlik de yok edilmiş. Şu anda iş gücüne olan talep arzın üzerinde. Çevre ülkelerden 250.000 yabancı işçi getirilmiş. Ama bu da yetmediği için 55 olan emeklilik yaşı yakında 60'a yükseltilecek.¹²⁰

3.4. Kalkınmada Devletin Rolü

Devlet kendisi doğrudan işe atılıyor, eski İngiliz doklarını, gemi inşa tezgahlarına ve bölgenin petrol sanayisi için onarım merkezlerine dönüştürülüyor. Ardından hükümet taşımacılık, iletişim, finanstan oluşan bir çekirdeğin çevresinde birtakım etkinlikler geliştiriyor. Ancak Singapur'daki kamu işletmeleri memurlar tarafından değil, sözleşmeli profesyoneller tarafından yönetiliyor; herkesin kazancı da yerinde.¹²¹ Yüksek kalitede bürokrasi, tüm kirliliklerden yolsuzluklardan uzak bir yönetimin varlığı ve buna halkın

¹¹⁹KOZLU, *Türkiye...*, s.81.

¹²⁰KOZLU, *Türkiye...*, s.81.

¹²¹SORMAN, *a.g.e.*, s.236.

inancı halk devlet kaynaşmasını ve ortak amaçlar için birlikteliği kolaylaştırmıştır.

Singapur Devlet'i gelir ve kazanç üzerinden alınan vergileri düşük tutarak yabancı yatırımcıları ürkütmemek isterken, sorunlu tasarruf uygulamasını da yürütmektedir. Devletin yönlendirici rolü oldukça etkindir. Belirlediği ileri teknoloji ve eğitimli insanlar adası olma yolunda pragmatik kararlar alarak yürümektedir.

4. TAYVAN

4.1. Tayvan Ekonomisi

Uzakdoğu'nun büyük devletleri olan Çin ve Japonya arasında uzunca bir süre nüfuz mücadelesine sahne olan bu küçük ülke bugün Asya coğrafyasında Japonya'dan sonra boşladığı reformlarla dünyada gıpta ile izlenmektedir. Yirminci asrın ilk yarısının sonlarında toprak reformu ile başladığı yolda oldukça mesafe alan Tayvan bizim için oldukça iyi bir örnektir.

Çin ile sürekli mücadele eden Japonya II.Dünya Savaşı'nda mağlup olana dek Tayvan'ı kolonize etmiş, Japonya'nın yenilgisi ve Çin'deki mücadelenin boşluğunda Komingtan'ın mücadelesi bağımsızlıkla sonuçlanmıştı. Kıta Çin'de komünistler iktidarı ele geçince buna karşı mücadele veren Çan Kay Şek ve milliyetçiler Tayvan'a göç ettiler. Böylece birbirine rakip iki Çin oluştu. 1971 yılına dek Çin'i B.M. dahil uluslar arası platformda Tayvan temsil etti.

Tayvan'ı kolonize eden Japonya'nın II.Dünya Savaşı'nı kaybetmesi üzerine, Çin Hükümeti'nin birkaç tekstil fabrikasının dışında, adadaki bütün sanayi kuruluşlarını Kıta Çin'ine taşıması nedeniyle, 1945 ile 1949 yılları arasında altı milyondan sekiz milyona fırlayan nüfusun %60'ı tarımda istihdam imkanı aramak zorundaydı. Sanayi tecrübesi kadar, ada halkının dış ticaret geleneği de sınırlıydı. Çünkü, Portekizli'lerin güzel anlamındaki "Formoza" adını verdikleri bu ada, 1895'den 1945'e kadar Japonya'nın bir sömürgesi olan Kore ve Mançurya dışındaki merkezlerle ticareti engellemiştir.¹²² Böylesi zor şartlarda bulunan Tayvan'ın gelişebilmesi bu şartlarda oldukça zor görünmekte idi.

Kıta Çin'de Mao yönetimi toprak sahiplerini yok edip, toprakları kamulaştırırken; Ada Çin'de Hükümet tam tersine toprak mülkiyetini tabana yayan ve verimi arttırmaya yönelik politikalar uygulamaktaydı.

Üçüncü Dünya'daki tek gerçek tarımsal başarıdır. Bu modelin ilk aşaması, toprak reformunun gerçekleşmesiyle, köylünün yoksulluğa mahkumiyetinin sona erdirilmesidir.

¹²²KOZLU, Türkiye..., s.76.

Tayvan'da toprak reformu aldatmaca yapılmadan, aile başına bir hektarlık arazi dağıtımıyla gerçekleştirildi. Mülk sahibi olan köylü kendisini risklere atıp yeniliklere açık davranabilmekte, hükümet yüksek bir pirinç alım fiyatı garanti ederek toprak reformunun işlemlerini sağlamaktadır. İkinci aşamada, mali reform yapılmış, tasarrufçunun iktisadi güvenliği sağlanarak, güçlü bir orta sınıfın yaratılması sağlanmıştır. Üçüncü aşamada, sermayeden çok emeğe dayalı karşılaştırmalı avantajlar ile büyüme gelirleri Hindistan ve Brezilya'dakinin tersine ülke nüfusunun tümüne dağıtılmıştır. Son aşamada ise, eğitimin genelleştirilmesiyle, üretimde kadının rolünün değiştirilmesi gibi sosyal gelişim sağlanmıştır.¹²³

Toprak reformu, gelişmenin iktisadi, siyasal ve psikolojik öncüsü olmuş. Bugün ülkenin gereksinimini fazlasıyla karşıladıktan sonra, dış satıma pay ayrılmasını da sağlıyor. Reformun başarısı onu izleyen hızlı sanayileşmeden ayrı tutulamaz.¹²⁴ Tarım reformu ile verim artmış tarımda azalan istihdam aynı anda gelişmeye başlayan sanayi kesimine ustaca kaydırılmıştır. Bu reformlar sayesinde ki, dünyanın kıtlık adası bugün tarım ve sanayi ürünlerine doymuş ve net ihracatçısı olmuştur.

Göçle birlikte ada yönetimini ele alan Milliyetçi Hükümet 1949'da uygulamaya koyduğu ithal ikamesi tedbirleri ile yerli sanayii teşvik etmeye ve korumaya başladı. Ancak, bu dönem oldukça kısa sürdü; 1958 yılından itibaren ekonomi politikalarında ibre, ithal ikamesinden ihracatın desteği yönüne döndü ve bir daha da bu noktadan hiç şaşmadı. Örnek alınan model Japonya idi. Dünya'daki sadece ihracat için üretim yapan ilk serbest bölge olan Kaohsiung Parkı 1966 yılında açıldı. Ada'nın en önemli limanı olan Kaohsing, aynı zamanda dünyanın üçüncü büyük konteyner limanı. Ekonomi politikalarının temel eksenini küçük ve orta ölçekli üretici-ihracatçıyı teşvik etmekte. Tahsis, teşvik, ticaret ve kredi araları bu yönde kullanıldı. Ortaya, bir avuç chaebol'un egemen olduğu G.Kore ekonomisinin tersine, mütevazı boyutlu binlerce aile ve şahıs şirketinin oluşturduğu hareketli, dinamik ve esnek bir ekonomi mozaiği çıktı. Batılı uluslar ve Japonya'nın bir yüzyıl ve daha uzun bir sürede tamamlayabildikleri sanayileşme ve kalkınma sürecini Tayvanlılar 40 yılda sonuçlandırdılar.¹²⁵

¹²³KUTLU, a.g.e., s.49.

¹²⁴SORMAN, a.g.e., s.199.

¹²⁵KOZLU, Türkiye..., s.76.

4.2. Bugünkü Tayvan

Tayvan'ın 20 milyona ulaşmış nüfusu Türkiye'ninkinden de genç; %56'sı 25 yaşın altında. Bu nüfusun günümüzdeki kişi başına milli geliri ise Portekiz ve Yunanistan'ın iki katı, Kıta Çin'ini ise fersah fersah geride bırakmış. Çin'de her bin kişiye düşen televizyon sayısı bir, telefon ve motorlu taşıt adedi ise birin de altında iken, Tayvan'da bin kişiye sırasıyla 31 televizyon, 41 telefon, 56 motorlu taşıt düşüyor. Tayvan'ın sadece Çin'deki yatırımlarının tutarı 20 milyar doların üzerinde.¹²⁶ Kıta Çin'de yaklaşık 20 bin irili ufaklı Tayvan Firması faaliyette bulunuyor.

1992 enflasyonu ve işsizliği %2 civarında gerçekleşti. Reform başlangıcı olan 1949'da kişi başına milli gelir 100 dolarken, bu rakam 1991'de 8800 dolara ulaştı.

1952-60 dönemindeki büyüme hızı %8.2, bundan sonraki on yılda %9.7, 1970-80 arası yaklaşık %9, 1980-91 süresinde de %8.2, büyüme hızı da %7, son kırk yılın ortalaması %8.7'ye geliyor.¹²⁷

1991 ihracatı 75 milyar dolar, ithalatı ise 62 milyar dolar civarında. Petrol krizinin patladığı 1974 ve 1975 yılları hariç Tayvan her yıl ithalatından fazlasını ihraç edebildi. Dünya ticaret sıralamasında 13., ekonomik büyüklükte ise 20. ülke konumunda.¹²⁸ 1996 yılı verilerine göre; büyük bölümü bilgi teknolojisi ürünü olan ticaret hacmi 216 milyar ABD doları olarak gerçekleşti.¹²⁹ Döviz rezervleri bakımından Japonya ve Çin'den sonra dünya üçüncüsü. 1996'da 90 milyar dolar döviz rezervi mevcut ve artmaya devam ediyor. Bu rezerv ülkenin bir buçuk yıllık ihracatına eşit.

Enformasyon teknolojisine ev sahipliği yapan bu küçük ada, dünyanın en büyük üçüncü teknoloji pazarıdır. Tayvan elektronik tüketim ürünlerindeki gücün basamak olarak kullanılarak, masa üstü ve hizmet birimi pazarlarında da dünya pazarlarını zorluyor.

4.3. Tayvan'da Geleceğe Dönük Planlar

Yani altı yıllık ulusal kalkınma planının öngördüğü altyapı yatırımlarının toplam portresi tam 303 milyar dolar. Ana hedefi de altyapıdaki eksikleri tamamlayıp hızlı kalkınmanın yol açtığı ulaştırma ve konut darboğazları ile çevre kirliliğini ortadan

¹²⁶KOZLU, Türkiye..., s.77.

¹²⁷KOZLU, Türkiye..., s.77.

¹²⁸KOZLU, Türkiye..., s.77.

¹²⁹Ayhan DEMİRER, Zaman Gazetesi, (3 Mayıs 1997).

kaldırmak.¹³⁰ Bu planı yaparken Tayvan'ın en büyük dayanağı oldukça yüksek olan döviz rezervleridir.

Başta Acer bilgisayar firması olarak Tayvan, elektronik tüketim ürünlerindeki başarısını basamak olarak kullanarak, masa üstü ve hizmet birimlerinde dünya pazarlarında 2000'li yıllarda en büyük üreticilerden biri olmayı planlıyor.

Ucuz dönemde Tayvan ekonomik gelişimini sürdürmekte kararlı görünüyor.

Hızlı kalkınma ile birlikte siyasi olgunluk ve demokrasi anlayışı da gelişti. Tayvan gelişimini ekonomik alanda sınırlandırmayıp demokratik toplumların arasına katılmaya hazırlanıyor. Bu alanda "Otoriter Liderler Süper Teknokratlar" yerlerini demokratik politikacılara ve uzman bürokratlara bırakmaya başladı.¹³¹ Bu gelişme kimi uzmanlar tarafından ekonomik kalkınma ile demokrasiye ulaşmak arasındaki sıkı ilişkinin kanıtı olarak gösteriliyor.

Çok uzak olmayan bir dönemde Tayvan zenginler klubünün en ileri gelenlerinden olmayı isterken bununla birlikte, demokratlar klubünün de bir üyesi olmayı amaçlıyor. Özetlemek gerekirse, Az gelişmişlik çıkmazında kıvranan iflasın eşiğindeki Tayvan, tarımsal dış satışla ayakta durmaya çalışan ve 1960'lara kadar savaşın yıkımını ortadan kaldırmak için ABD yardımına muhtaç, bir nevi sömürge ekonomisi idi.

Tarım devrimi ile artan ve taban yayılan gelirden tasarruf yapılması ve bu tasarrufun sanayi yatırımlarına yöneltilmesi gerekiyordu. Yine yapılacak sanayi yatırımları doğru olanlardan seçilmeydi. Tayvan'ın ancak dünya pazartına sunacağı rakiplerinininkinden farklı mamullere dayanarak zenginleşebileceğini düşünüyordu.

Ziang'ın en büyük katkısı hükümeti, faiz oranlarını, tasarruf sahibinin yararına hep yüksek tutmaya razı etmektir. 50'li yılların sonundan itibaren, sonraki yıllarda bazı duraklama dönemleri dışında faiz oranları fiyat artışlarının hep üzerinde syretti, bazen yılda %125'e ulaştığı da oldu. Bu ekonomik politikanın olumlu sonuçları kısa zamanda alındı. Tasarruflar bankalara akarken, enflasyon hızla geriledi. Tasarrufun teşviki hem kalkınmayı finanse etme hem de enflasyonla mücadele için iyi bir yöntemdi. Bir çeyrek yüzyıllık bir mali istikrar dönemi ardından şimdi her Tayvan'lı kazancının üçte birini tasarrufa ayırmakta. Bir dünya rekoru bu.

Tayvan işçisinin üretkenliği dünyadaki en yüksek üretkenlik. Üretime yetkin köylü tarımdaki verim artışına bağlı olarak sanayiye kanalize edildi. Tayvan'ın dünya pazarlarındaki üstünlüğü ucuz iş gücüne değil, rakipleri sürekli kontrol altında tutup

¹³⁰KOZLU, *Türkiye...*, s.77.

¹³¹KOZLU, *Türkiye...*, s.77.

modayı takip ve belirlemeye dayanan stratejisidir.

Tayvan'ın baş döndürücü bir hızla sanayi yapısını yenileyebildiğini görüyoruz. 1950'lerde ithal ikamesi amacı ile kurulan ilk sanayi kurumları arasında gıda, cam, kontraplak, çimento ve tekstil işletmeleri var. Dışa açılma ve ihracata yönelmenin başladığı 1960'lı yıllarda, genelde ucuz maliyetli ve vasat kaliteli radyo ve televizyon, buzdolabı, dikiş makinası, oyuncak, suni elyaf, gübre ve hazır giyim ürünleri ön plana geçiyor. 1970'lerde ise otomotiv, demir-çelik ve petrokimya gibi ağır sanayilerin ve elektronik sektörünün devreye girdiğini izliyoruz. 1990'da teşvik gören sektörler ise telekomünikasyon, bilgi işlem, elektronik, yarı ileticiler, hassas makina ve otomasyon teçhizatı, uzay ürünleri, materyaller, ilaç ve özel kimya ürünleri, tıbbi malzeme ve sağlık hizmetleri, çevre temizliği ürünleri. Stratejik teknoloji olarak belirlenenlerde optik elektronik özel bileşimler, biyoteknoloji, enerji üretimi ile tasarrufu için kullanılan ürünler.

Yüzbinlerce firmanın egemen olduğu kendine özgü esnek bir yapılanma sağlayan Tayvan gelişmesinde de devletin direk üretime girmese bile yol gösterici ve yatırım ortamını iyileştirici rolü çok önemli bir etkidir.

Sonuçta teknoloji ve zenginler klubünün önde gelenleri arasında 40 yılda girmiş bir Tayvan mucizesiyle karşı karşıyayız.

5. ÇİN

5.1. Tarihsel Süreçte Çin

Çok kereler "Keşke her Çinli'ye bir portakal satabilsek..." dileğiyle 1.2 milyar nüfuslu, devasa Çin pazarının dünyaya sunduğu ticaret fırsatları hayal edilirdi. Günümüz Çin pazarı, eskiye oranla daha fazla olan satın alma gücüyle, daha da iştah kabartıcı görünmekte, yabancı tüccar ve iş adamlarını cezbetmektedir.

Pasifik Okyanusu'nuun batı kıyısında 9.6 milyon kilometrekarelik yüzölçümüyle, dünya nüfusunun yaklaşık beşte birini barındıran kıvıll dev, gelecek yüzyılda yer kürenin ekonomide büyüğü olma yoluna girmiştir. Bu gizemli ülkenin sarı insanları, diğer Asya-Pasifik ülkelerinden farklı olarak "Kıvıll" piyasa ekonomik modeli ile gelişme yoluna girmiş ve portakal satışından daha cazip ticari imkanları dünyaya sunmaya başlamıştır.

Napolyon'un "Orada uyuyan bir dev var, bırakınız uyusun; zira bu dev

uyandığında dünyayı sarsacaktır" şeklindeki tahminleri, yaklaşık iki asır sonra gerçekleşme yoluna girmiştir.

Dünya'nın kesintisiz 4000 yıldan uzun süre sahnede kalabilmiş en eski medeniyeti olan Çin, dışa açılma ve reform sürecinin başlatıldığı 1978 yılından bu yana ortalama, %10'un üzerinde kalkınma hızı sağlayabilmiştir. Hammaddeye dayalı ticarettten teknoloji üretimine ve ihracına doğru yol almaktadır. Belli sektörlerde dünya pazarını sürekli zorlarken, diğer yandan da büyümenin gerektirdiği muazzam boyutlarda ithalat ve yatırımı ülkeye getirebilmektedir. Bilinçli bir ileri teknoloji politikası izlemektedir.¹³²

Uygarlığa birçok katkıda bulunan, ipek yolunun doğu ayağını oluşturan zaman zaman ticaret merkezi olan Çin tarihi adeta savaşlar tarihidir. İlk dönemlerinde Türkler'le savaşan Çin, sömürgeciliğin başladığı dönemlerde ve sonrasında Avrupa'lı sömürgecilerin nüfus savaşlarına sahne olmuştur. Yine komşusu sayılan Japonya ile sürekli savaşmış (Bugün de ihtilaflar var), tıpkı Osmanlı Devleti gibi birçok sömürgeci ülkeye, 1730'lardan 1950'lere kadar süren kapitülasyonlar vermek zorunda kalmıştır.

Batılıların Pazar savaşlarına karşı, bölgede bazen kendi yerini korumak bazen de komşularından pay almak için savaşan Çin, 1839-42 İngiliz- Çin "Afyon Savaşlarında" Hong-Kong'u 1997'ye dek kaybetmiştir. 1937'den itibaren Japonya Çin'i işgal etmiş, aynı dönemlerde ülkede komünist ayaklanmalar da başlamıştır. Artık Çin birçok değişik amacın hesaplaştığı dev bir arenaya dönmüştür.

1945 Yalta Konferansı'nda Rusya Mançurya'da 1904 öncesi hakları geri istemiş, ABD Avrupalı sömürgecilere karşı Rusya'yı desteklemiştir. Atom bombası atılıp Japonya savaşı kaybedince, bombadan iki gün sonra Japonya'ya savaş ilan eden Sovyet Rusya Mançurya'yı işgal etmiştir. Daha sonra Mançurya'yı Ruslar boşalttıktan sonra, Çin'li komünistler girmiş ve bu noktadan sonra Çin, komünist devrime ABD'nin önleme çabalarına rağmen hızla girmiştir.

Mao "1921 Temmuz'unda Sanghay'da toplanan ilk komünist parti kongresinde Hunan (aydeti) delegelerinden birisi olarak katılmıştı."¹³³ Daha sonra partide yükselerek iç savaştan devrim lideri olarak çıkmıştır.

1948'de Çin iç savaşı, milliyetçiler aleyhine döndü. 1948 Aralık'ında Mukden düştü, 1949 Ocak'ında Pekin teslim oldu. Komünistler güneye doğru başarı ile saldırdılar, Çan Kay Şek Çuking'e çekilmeyi düşündü; fakat uzmanları bunu uygun

¹³²2000'li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süper Güç: Çin, (TÜSİAD, 1995), s.15.

¹³³Yılmaz ALTUĞ, Çin Sorunu, (İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İstanbul: 1967), s.67.

bulmadılar, bunun üzerine Çan Kay Şek Formoza'ya çekildi. Kıta Çin'de komünist egemenliği tam anlamıyla gerçekleşti.¹³⁴

5.2. Kızıl Çin

1921 Temmuz'unda başlayan komünist harekete göre ihtilalin iki düşmanı vardı, birisi, yerli Çin kapitalistleri, ikincisi ise emperyalist işgalciler. Emperyalist güçler istenen şekilde olmasa da ülkeden kovulmuş Çin üzerinde etkileri kalmamıştı. İhtilal ile birlikte Çin'li kapitalistler de ortadan kaldırılmış, artık sıra komünizmi tam olarak uygulamaya gelmişti.

1949'da Komünistler Çin'in yönetimini ele geçirince ilk işleri milli ekonomiye istikrar ve sonra da gelişme sağlayarak iktidarlarını sağlamlaştırmak oldu. Çin liderleri ekonomik kalkınma için güvenilir yer olarak Moskova'ya baktılar. 1949 Haziran'ında Çin Komünist Partisi'nin Yedinci Merkez Komitesi'nin a tıncı toplantısındaki meşhur demecinde Mao Tse Tung halkın demokratik diktatörlüğünden bahsetmiş ve "zafer milletlerarası yardım yapılmasa da mümkündür" şeklindeki teoriyi reddetmiştir. Amerika ve İngiliz yardımını "Emperyalistlerin yanında olmama" gerekçesiyle reddeden Mao ister istemez tek taraflı yardım yolunu seçerek Komünist Çin'in mukadderatını, hiç olmazsa ekonomik geleceğini Sovyet Rusya'ninkine bağışlamıştı.¹³⁵

Mao'ya göre her kitle hareketi desteğini köylülerden almalıdır. Nüfusunun %80'i tarımda çalışan köylülerden oluşan bir tarım ülkesi için bu tespit oldukça gerçekçidir.

Komünistlerin iktidara gelmesinden sonra, bütün topraklar birkaç safhadan geçirilerek devletleştirildi ve nihayet 1958 yılında komünlerin kurulması ile sonuçlandı. Böylelikle 500 milyonu bulan köylü nüfus, birkaç ay içinde, 25.578 komün içinde toplandı. Her birisinde 5.000 aile ve yaklaşık olarak 10.000 çalışacak durumda işçi bulunmaktaydı. Komünler tarımdışı, temel hizmetlerde mahalli hükümetlerin görevlerini de üzerine almıştı. Yarı askeri bir hayat yaşamak, askeri, siyasi eğitim almak, güç şartlarda çalışmak ve özel hayat hakkından mahrum kalmak köylünün tüm gücünü tüketmişti.¹³⁶

1950'deki ilk toprak reformunda ortadan kaldırılan milyonlarca toprak sahibinin toprakları köylüye dağıtılmıştı. Yüzyıllardır hasretini çektiği toprağa kavuşan köylülerin toprak mahsullerini kısa bir devre için arttırdıkları görülmüştür. Fakat, hükümetin

¹³⁴ALTUĞ, a.g.e., s.75.

¹³⁵ALTUĞ, a.g.e., s.89.

¹³⁶Yücel HACALOĞLU, *Günümüzde Çin*, (Ankara: 1973), s.102.

koyduğu vergiler sonucu, köylüler eskisinden daha fena duruma düşmüşlerdi.¹³⁷

Hükümet vergiyi azaltıp köylüyü üretken yapmak yerine daha da katılaştı. Mao, "bütün köylerde dalga halinde yeni bir kooperatifleşme hareketinin lüzumunu" ileri sürdü. İdarenin zoru ile köylüler "tabii gönüllü!" olarak ileri safhadaki tarım kooperatiflerini kurdular. Toprağını, ziraat aletlerini kısaca her şeyini buraya veren köylü artık işçi gibi maaş karşılığı çalışıyordu. Birkaç ay içinde Çin köylüsünün %90'ından fazlası "gönüllü olarak!" kooperatifleşmeye iştirak ettirildi.

Kooperatiflerde çalışanla çalışmayan birbirine karışıyor, şehirdekiler köylere gönderiliyordu. Morali bozulan köylü her şeyini kaybetmek korkusuyla, elindeki üretimini sarf ediyordu. Bütün ülkede tarım adeta çökmüştü.

Bu dönemde Çin yeryüzünün en fakir ülkelerinden biriydi. Açlık her defasında milyonlarca insanın ölümüne sebep oluyordu. "1959-61 yılları açlığı sırasında gerçi eskinin kara yıllarına oranla ölü sayısı daha az olmuştur. Fakat 1966 yılında bile hâlâ hiçbir zaman doyasıya yemek yiyemeyen insanları gözümle görmüşümdür." ¹³⁸

Gerçi 1966'da Çin'de açlıktan ölinmediği bir gerçektir. Fakat, gene o genç yaşta tansiyon, karaciğer ve görme bozukluklarından rahatsız olanlar vardı. Bunlar, insanların otla, yapraklarla, hatta kentlerde kavak kabuklarıyla beslendiği, o henüz yeni açlık yıllarının canlı anısıydılar.¹³⁹

Silahsız düşmanları yok etmek ve toplumu yeniden kurtarmak için yapılan "Kültür İhlali" de sorunları çözmeye yetmemiştir. " Hayat seviyesi son derece düşüktür. Üretim kalabalık nüfusu ancak ayakta tutmaya yetmektedir. Kişi başına düşen ortalama yıllık gelir 65 dolar civarındadır (Türkiye 320). Hükümet üretimi ve ücretleri ayarlamak yoluyla, gerek pahallılığı gerekse yaşam standardını kontrol etmeye çalışır. Şehirlerde pirinç, buğday, un, et, yenecek yağlar ve benzeri temel besinler karneye bağlanmıştır.¹⁴⁰ Oldukça düşük maaş alan işçiler ücret ve maaşlara oranla tüketim mallarına yüksek fiyat ödemek zorunda kalıyordu. Yine aynı dönemde şehirde oturanların büyük çoğunluğu, kantinlerde topluca yemek yemektedir.

Herkese üniforma giydiren, Komünist Çin idarecilerine göre; maaşların düşük

¹³⁷HACALOĞLU, a.g.e., s.107.

¹³⁸A.JELOHOVTSEV, *Bir Sovyet Yazarının Gözüyle Çin Kültür İhtilali'nin İç Yüzü*, (İstanbul: 1969), s.90.

¹³⁹JELOHOVTSEV, a.g.e., s.89.

¹⁴⁰HACALOĞLU, a.g.e., s.100.

tutulmasıyla, Çin tüketim toplumu olmayacak, Mao'nun ideolojik çizgisi (eşitlik) korunacak, Çin ucuz işçilik sayesinde ihracat imkanlarını arttıracaktır.

Kızıl Çin'de hiçbir şey yapılmadığını söylemek kanımızca insafsızlık olur. asıl sorun neyin ne için yapıldığıdır. Bu dönemlerde Çin özellikle askeri alanlar başta olarak uzay teknolojisi, tarım makineleri vb. üretiminde epey yol almıştır. Tüm bu yenilikler büyük gösterilerle, komünizmin başarısı olarak halka ve dünyaya duyuruluyordu. Oysa halk izlediği bu gelişmelerden pek faydalanmıyordu.

Çin teknolojisi özellikle uzay ve savaş sanayinde önemli mesafeler alıyordu. "Hidrojen Bombası (1967), ilk uydunun fırlatılması (1970), ikinci uydunun fırlatılması (1971), bu başarılar ; Fizik, elektronik, metalürji, elektronik beyin vb. dallarda Çin sanayinin gücünü gösteriyordu. Kruschev, Çinlilerin uzay çalışmalarına yatırım yaptıkları taktirde "sırtlarına giyecek gömlek bulamayacaklarını söylemişti."¹⁴¹

Gerçekten de bu alanlarda Çin sanayi başarı gösteriyordu ancak uydular fırlatan ve hidrojen bombası üreten Çin, hâlâ büyük bir tarım ülkesiydi ve halkını beslemekte güçlük çekiyordu.

Çin'de 50'li yılların başından 70'li yılların sonuna kadar yüksek derecede merkezi planlama ekonomisi sistemi uygulanmıştır. Sistem bu dönemlerde tüm ülkenin finansal ve maddi kaynakları ile teknolojik gücü bir araya getirerek, kilit projelerin gerçekleştirilmesi, kaynakların makul dağıtılması, bölgesel ekonomiler arasında yeni dengenin sağlanması ve endüstriyel temeli atılması için olumlu bir rol oynamıştır.¹⁴²

5.3. Tarih Boyunca Çin'de Nüfus Problemi

1.2 milyar nüfus ve buna her yıl eklenen 15 milyon yeni insanla Çin, Malthusyen teoriler için adeta doğal bir laboratuvar konumundadır. Tarih boyunca Çin yüksek ve yükselen nüfus ile kıt kaynaklar arasında sıkışmıştır. "Tahminlere bakılırsa Çin'in toprakları 750 ile 950 milyon insanı beslemeye ancak yeter. Bu rakamlar 20-30 yıl önce aşılmış bulunmaktadır."¹⁴³

Açlık Çin'de felaketlerin en korkuncudur ve herkes bir gün kendisinin de ona kurban gidebileceğini anlar.¹⁴⁴

Mao, insanların kaynakları tüketeceği yolundaki korkulara yer olmadığını ve

¹⁴¹M.Antonieta MACCIOCCHI, *Çin Deyince*, (Birinci Cilt, 1976), s.289.

¹⁴²Qin Shi, *Çin 1995*, (Ne Star Publishers Beijing 95), s.59.

¹⁴³Paul KENNEDY, *Yirmibirinci Yüzyıla Hazırlanırken*, (İş Bankası Yayınları), s.216.

¹⁴⁴JELOHOVTSEV, a.g.e., s.90.

dönüştürülerek adım adım Çin'e özgü sosyalizmi çağdaştırma yoluna gidildi.¹⁴⁸

Deng Çin'i kapitalist bir ekonomiye oturtmayı başardı ama bunu serbest halk iradesiyle değil, sert bir komünist siyasal sistem içinde yaptı. Halk zengin olmakta hür olacak liderlerini değiştirmeye hatta onları tenkit etmeye hakkı olmayacaktı. Ekonomik hürriyetler siyasi esaretle birlikte var olacaktı.

Çin Halk Cumhuriyeti'ni Komünist Parti denetiminde kapitalistleştiren Deng'in daha 1961 yılında ortaya attığı ve kültür devrimi sırasında suçlanmasına yol açan (Beyaz kedi, siyah kedi, fareyi hangisi yakalarsa odur iyi kedi) sloganı bu yeni dönemde düsturu olmuştur. "Açık Kapı" politikasıyla, öncelikle tarım sektörü yani köylüler, para kazanma konusunda serbest bırakılarak ekonomik büyümenin önü açılmış, reformların daha ileri safhalarında özel ve yabancı sermayeyi de cezbetmeye yönelik kararlar alınmıştı.¹⁴⁹

1978'de kararlaştırılan reformlara ilişkin kararlar "Öncelikle kırsal kesimde başlayan reform, değişik şekilde aile bazında üretime endeksli kontrat sorumluluk sistemi ve toplumsal hizmet sektörünün uygulamaya konmasını; ayrıca, tarım ve yan ürünlerin devlet tekeli veya tespit edilen oranla alımın aşama aşama kaldırılmasını, tarım ve yan ürünlerinin büyük kısmında serbest fiyat uygulamasını; kırsal kesimde yapısal düzenlemeye gidilmesini, işletmecilik biçimlerinin çeşitlendirilmesini ve köyler ile kasabalarda teşebbüslerin geliştirilmesini ve diğerlerini kapsamıştır.¹⁵⁰

Yani Çin modelini "Liberal" olarak nitelemek elbette ki olanaksız; tarımsal sosyalleşmeye işlerlik kazandırmak için yapılan teknik bir düzenleme. Bir kere çiftçinin pirinç tarlasının mülkiyeti kendisine ait değil; pirinçlik hâlâ devletin malı; köylü 50 yıl olarak saptanmış bir dönem için burayı işleyecek o kadar. Sözleşmeye uyan ve tabii ki beklenmeyen siyasi gelişmeler de olmazsa Çin köylüsü toprağı işleme hakkını mirasçılara devredebilecek. Ne var ki görece bir hak bu, çünkü köylü bunu istediği gibi kullanmakta serbest değil. Üretmeye ve devlet mağazasına vermeye yükümlü olduğu ürün cinsini ve miktarını köy örgütü saptırıyor.¹⁵¹ Ancak komünlerde kooperatiflerde yaşananlara kıyasla bugünün köylüsü bu gelişmelerle oldukça rahatlamış ve üretimini hızla arttırmaktadır.

Kırsal reformun başarı ile sürdürülmesi bütün ekonomik sistemi kapsayan

¹⁴⁸Qin Shi, a.g.e., s.23.

¹⁴⁹Salih ÖZEL, *Gazete Pazar*, 23 Mart 1997.

¹⁵⁰Qin Shi, a.g.e., s.60.

¹⁵¹SORMAN, a.g.e., s.133.

reformların yapılması için uygun koşullar yaratmış ve deneyimler kazandırmıştır. Tarımsal reformların ilk altı yılında, köylülerin gelirleri ikiye katlanırken, üretim %60'dan fazla arttı. Köylüler, Deng'in "Zengin olmak muhteşem" fikrini benimsedi ve ekimden iyi gelir getiren endüstriyel ürün ve tüketim ürünleri üretime yöneldiler.¹⁵²

1984 yılında, Çin Komünist Partisi'nin 12. kongresi 3. genel toplantısında onaylanan "Ekonomik Yapısal Reform İle İlgili Karar" Çin'in ekonomik reformlarının ağırlıklı olarak kentlere girdiğinin işareti olmuştur. Kentlerdeki ekonomik yapısal reformlar başlıca şu unsurları kapsamaktadır; mülkiyet sisteminin yapısında düzenlemeye gitmek, kamu mülkiyetinin ekonominin bel kemiği olarak korunmasını sağlayan temel koşullar altında çeşitli ekonomik işletmeciliğin gelişmesini ilerletmek, kamu ekonomik teşebbüslerinin yönetimde bağımsız karar verme yetkilerini genişletmek, kontrat sorumluluğun üstlenilmesini uygulamak, teşebbüslerin gruplarını oluşturmak, hisse sistemi için pilot projeleri yürütmek, yeni fiyat sisteminin reformunu uygulamaya koymak, piyasa sisteminin oluşmasını sağlamak, planlama, mali finans ve bankacılık sisteminin yenilenerek makro ekonomik yönetimi iyileştirmek, dış ticaret, çalışma ücreti ve sosyal güvenlik sistemlerine yönelik reformlar yapmaktır.¹⁵³

14. Kongre'de Çin'in ekonomik reformuna amaç olan "Sosyalist Piyasa Ekonomik Sistemi" kurmak ve ulusal ekonominin sağlıklı bir şekilde işlerliğini güvence altına alarak, toplumsal istikrarı koruyarak toplumsal kalkınmayı gerçekleştirme amaçları vurgulanmıştır.

1994 yılından itibaren Çin'in ekonomik yapısal reformu, bireysel ve sırasıyla işleyen bir durumdan kapsamlı ilerleme ve önemli bir atılım dönemine girmiştir. İktisadi teşebbüs sistemi, maliyet, vergi, bankacılık, yatırım, dış ticaret gibi alanlarda bir dizi reform önlemleri alınmış ve alınacaktır. Aynı zamanda sosyalist piyasa ekonomisinin oluşumu ve diğer reformların yönlendirilmesi, ilerlemesi ve güvence altına alınması için, yapısal işlemler hızlandırılacaktır. Böylece bu yüzyılın sonuna kadar "Sosyalist Piyasa Ekonomisi" sistemi ilk şekli olarak Çin'de yerleşecektir.¹⁵⁴

---

¹⁵²Charli HORE, **Çin Mao'dan Tianenmen Meydanı'na**, (Koral Yayınları, İstanbul:1990), s.52.

¹⁵³Qin Shi, a.g.e., s.60.

¹⁵⁴Qin Shi, a.g.e., s.61.

ülkeye sokulacak makine ve diğer ekipmanlardan vergi alınmayacağı, ihracat gelirleri üzerinden de yabancılara vergi iadesi uygulanacağı belirtiliyor. 2000 yılında öngörülen "Para Biriminin konvertible hale getirilmesi" 1997 yılında tamamlanacak.¹⁵⁹

Çin Hükümetince belirlenen stratejik hedeflere göre, Çin'in ekonomik çağdaşlaşma programının 3 önemli aşamadan geçip gerçekleşmesi öngörülmektedir; ilk aşama, GSMH'yi 1980 yılının iki katına çıkarmak ve halkın gıda ve giyim sorununu çözmek; ikinci aşama, 1992 yılında Çin Komünist Partisi'nin 14. Kongresinin tespitine göre, ulusal ekonominin her yıl ortalama %8 veya %9'luk gelişme hızını gerçekleştirmek, yüzyılın sonuna kadar, GSMH'nin 1980 yılının 4 katına çıkartarak halkın yaşamını nispeten refah düzeyine ulaştırmaktır; üçüncü aşama ise, gelecek yüzyılın ortalarına çağdaşlaşmayı genel olarak tamamlamak, kişi başına düşen GSMH'yi gelişmiş ülkelerin orta düzeyine yükseltme ve halkın oldukça zengin bir yaşam sürmesini sağlamaktır.

İlk aşamadaki hedefler, 80'li yıllarda temel olarak gerçekleşmiştir. 90'lı yıllara girildikten sonra, Çin halkı reform ve dışa açılmadaki adımlarını hızlandırarak, ikinci aşamadaki hedeflerin, yani 10 yıllık program (1991-2000) ve sekizinci 5 yıllık planın (1991-1995) gerçekleştirilmesi için gayretle çalışmaktadır.¹⁶⁰

5.6. Günümüzde Çin Ekonomisi

Bugün Çin'in dünya gündemini meşgul etmesi Çin ekonomik rakamlarının ve Çin manzaralarının eskiye kıyasla kat ettiği mesafelerin doğal sonucudur. "Mayıs 1993'de IMF ve Dünya Bankası'nın, Çin GSMH'sinin satın alma gücü paritesi esas alınarak hesaplandığında, önceki tahminlerden beş kat daha büyük olduğu açıklaması dünya ekonomi çevrelerinde bomba etkisi yarattı. Bu hesaplama göre, Çin ekonomisi artık 1.4 trilyon doları bulan toplam GSMH'si ile ABD ve Japonya'nın arkasından dünyanın 3. büyük ekonomisidir.¹⁶¹

1992 büyüme hızı %12.8 özel sektörün ulaştığı büyüme hızı %50, sanayideki büyüme hızı ise %20, enflasyon %5'de kalıyor. 1992 sonunda hükümet sosyal çalkantılara neden olmamak için 1993'de büyümenin %6 'da sınırlandırılmasını, takip eden yıllarda da enflasyon sonrası %10'u geçmemesi kararlaştırılıyor. Buna rağmen, 1993'ün ilk yarısındaki büyüme oranı %14'e vuruyor.¹⁶²

¹⁵⁹"Çin'de...", *Para Dergisi*, s.69.

¹⁶⁰Qin Shi, a.g.e., s.59.

¹⁶¹2000'li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süper Güç: Çin, (TÜSİAD, 1995), s.21.

¹⁶²2000'li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süper Güç: Çin, (TÜSİAD, 1995), s.23.

Çin son on yıldır ortalama yıllık %10 ekonomik büyümeyi başardı. 1994 sonunda GSMH'si bir önceki yıla göre %61.8 artarak, resmi rakamlara göre yaklaşık 519 milyara ulaştı. Kişi başına yıllık GSMH bazı hesaplara göre 370, bazılarına göre ise 1600 dolar düzeyinde.¹⁶³

1978'de 21 milyar dolar olan dış ticaret hacmi, 1992'de 170 milyar dolara ulaştı. CIA'nin araştırmalarına göre, 1.2 milyar nüfuslu Çin, 1992'de 2.35 trilyon dolarlık GSMH'ye ulaştı. Böylece Amerika ve Japonya'dan sonra dünyanın 3.büyük ekonomisine sahip. Bugünkü kişi başına 320 dolarlık GSMH'de aldatici. Ekonomik yapının farklılıkları ve istatistik sistemlerinin özellikleri ile Yuan'ın önemli değişiklikler gösteren kuru da hesaba katılınca bunun 1.600 dolara yaklaştığını savunuyor, uzmanlar.¹⁶⁴

Çin ekonomisinde dikkat çeken bir başka nokta da döviz rezervleridir. Kısa sayılabilecek bir sürede Çin, dünyanın Japonya'dan sonra en çok döviz rezervine sahip olan ülkesi olmuştur. "Çin'deki resmi döviz rezervleri, 1994 yılı sonundan bu yana, tam 2 kat artmış ve 100 milyar doları da aşmış durumda.¹⁶⁵ Bu muazzam birikimin nedeni hızlı gelişim ve Çin'in cazibe merkezi olması dışında, milli para birimi Yuan'ın değerinin düşürülerek yabancı sermayeyi cezbetmek ve Çin'de şirketlerin döviz kazançlarını, mutlak surette kamu bankalarına yatırma zorunluluğudur.

Çin yabancı sermayenin göz bebeği. Bu konuyla çok büyük boyutlarda yabancı sermayeyi çekmeye de devam ediyor. "1994 yılında, 100 milyar dolar ile ABD'den sonra dünyada en fazla yabancı sermaye çeken ikinci ülke oldu."¹⁶⁶

Ucuz ve komünizmden gelen eğitilmiş işgücü bunun en önemli nedeni.

Çin Dünya Bankası'ndan en fazla kredi alan ülke konumuna geldi. Sadece 1994 yılında 3 milyar doların üzerinde kredi kullanılmıştır. 1980'den bu yana Çinli'ler 141 proje için Dünya Bankası'ndan toplam 22 milyar dolar almışlar, önümüzdeki beş yıl boyunca da altyapı yatırımları için 15 milyar dolar daha kredi almayı öngörüyorlar.¹⁶⁷ Ayrıca, özel bankalar da Çin'e kredi vermek için adeta yarışıyorlar.

Tüm bu rakamlarla birlikte, hayat standardı eski yıllara göre oldukça artmış, reel

¹⁶³KOZLU, Türkiye'de..., s.89.

¹⁶⁴KOZLU, Türkiye'de..., s.89.

¹⁶⁵Nilgün UYSAL, Gazete Pazar, (2 Mart 1997).

¹⁶⁶2000'li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süper Güç: Çin, (TÜSİAD, 1995), s.23.

¹⁶⁷2000'li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süper Güç: Çin, (TÜSİAD, 1995), s.31.

gelirler yükselmiş ve Çin Halkı batı standartlarında olmasa da daha serbest ve kaliteli bir yaşama kavuşmuştur. Ancak, bazı sorunlar da baş göstermiştir. 1994'de enflasyon %21.7'yi bulmuş, tarımın hâlâ iklime bağlı oluşu hasadı dönemlik iniş çıkışlara bağlamıştır. kamu İktisadi Teşebbüsleri verimlilikte hâlâ geridir. Olumsuzluklarına rağmen Çin Ekonomisi; Tarımda, demir- çelik endüstrisinde, makine ve elektronik sanayisinde, havacılık ve uzay sanayinde, tekstil sanayinde ve hafif endüstride üretimini arttırmaya devam ediyor ve dünya pazarlarına zorluyor.

5.7. Gelecekte Çin Ekonomisi

Hedefler şaşmazsa, 2002 yılındaki Çin ekonomisinin boyutları 1978'in sekiz katına ulaşacak. O noktada Çin; Japonya, Tayvan ve G.Kore'nin kalkınma hamlelerinin ilk 25 yılında ulaştıkları düzeye gelmiş olacak.¹⁶⁸ Ancak, 1.2 milyarlık nüfusu göz önüne alınca Çin rakamları GSMH'yi kişi başına, değil ABD ve Japonya, yeni sanayileşmekte olan mütevazî ekonomileri daha yakalayamıyor. Ancak, azalması beklenen nüfus ve aynı tempoda gelişecek ekonomi verileri kişi başına GSMH'yi da 21. yüzyılın ikinci çeyreğinde Çin adına batı standartlarına ulaştıracaktır. Kısacası, merkezi planlama'ya dayalı sosyalist ekonomi modelini 1978 reformlarıyla bir miktar serbestleştiren Çin, çok hızlı bir ekonomik gelişme göstermektedir.

Çin ekonomik reformları, tarımdan başlayarak gelişmiş ve ekonominin diğer alanlarında da kendini göstermiştir. Yabancı sermayeyi teşvik etmek için ekonomik kararları uygulamaya sokan Çin, yabancı yatırımcılar için özel ticaret bölgeleri kurmuş, her türlü imkanı ve kolaylığı sağlamıştır. Yabancı sermaye girişinde ve döviz birikiminde en üst sıralarda olan Çin kaydettiği büyüme hızı ile de rekorlar kırıyor. Çin büyüme ile birlikte ekonomik dönüşümünü de birlikte yürütüyor.

Tüm olumlu gelişmelere rağmen Çin ekonomisini liberal olarak nitelendirmek olanaksızdır.

¹⁶⁸KOZLU, Türkiye'de..., s.87.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE

1. TÜRKİYE EKONOMİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Göktürk Kitabeleri'nden bu yana kurulan 17. ve son Türk Devleti olan Türkiye Cumhuriyeti köklü geçmişi ve coğrafi konumu ile dünyanın önemli ülkelerinden birisidir. Bu önemine karşın acaba ekonomik yapısı ve seviyesi bakımından dünyadaki yeri neresidir? Bu soruya verilebilecek cevap maalesef pek iç açıcı değildir.

Gelişme yolundaki birçok ülkeden önce; İlki ıslahat dönemine rastlayan,Tanzimat ve Cumhuriyet döneminde süren yapısal dönüşüm çabalarının sonunda Türkiye bugün dünyadaki ilk 50 ülkenin arasındadır. Ancak Türkiye için bir ekonomi mucizesinden söz etmek fazla iddialı olacaktır.

Bütün çabalar sonunda gelinen nokta; rant ekonomisi, yüksek enflasyon, işsizlik, geçim sıkıntısı, gittikçe büyüyen dış açık, hızla büyüyen iç ve dış borçlar... Bunlara rağmen artan ithalat içindeki yatırım ve ara mallarının yüksek oranı ilerisi için ümit verici...

Zengin doğal kaynaklara sahip, tarımsal üretimi kendisine yeten, genç bir nüfusa sahip ve 80 yıla yakın bir zamandır savaşa girmemiş Türkiye'nin yeterli düzeyde kalkınmamış olması düşündürücüdür.

Önemli olan hatalardan ve dünya tecrübelerinden ders almak, doğru yöntemleri kullanarak, hızlı bir kalkınma sürecine girebilmektir.

1.1. Osmanlı Öncesi

Orta Asya steplerinde göçebe bir hayat süren, geçimi genelde hayvancılığa dayanan Türkler; iklim ve nüfus baskısı gibi sebeplerle sık sık yer değiştirmiş, bu arada başka milletlerle (özellikle Çin) çatışmışlardır. Bu akınlar, Türklerin başka kültürleri tanımaları ve öğrenmeleri sonucunu doğurmuştur. Zamanla İslamiyet'i kabullenen Türkler diğer kültürlerle harmanlanan kendilerine özgü bir hayat tarzı geliştirdiler. 1071 Malazgirt zaferiyle Anadolu'ya yerleşmiş buradaki yeni kültür yapısıyla yeni bir oluşum içine girmişlerdir.

1.2. Osmanlı Dönemi

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğol istilası sonucu yıkılması üzerine, bir Anadolu Selçuklu "İkta"sı olan Osmanlı Beyliği 1299'da boşluğu doldurmuş ve Anadolu Türk birliğini sağlamıştır.

Orta Asya'da İslamiyet'i kabul ederek Anadolu'ya gelen Selçuklu Devleti'nin uyguladığı, asıl kaynağı Hz. Ömer dönemine uzanan "ikta" sistemi Osmanlılar tarafından da benimsenmiştir. Devletin yaşaması için şart olan askeri görevler karşılığı şahıslara işlenmek amacıyla toprak verilmesi esasına dayanan ikta sistemi Osmanlı Devleti'nde başarıyla uygulanmış bu sayede Osmanlı Devleti hızla imparatorluk haline gelmiştir.

Osmanlı ikta sistemini gereksinimleri doğrultusunda daha da geliştirerek "tımâr" ya da "dirlik" adı altında uygulamıştır. Toprak mülkiyeti istisnai haller dışında devlete aittir ve bu düzene "Mir-i arazi" düzeni denilmiştir.

Bu düzen sayesinde Osmanlı askeri gücünün masrafları hazineden karşılanmıyor ayrıca tımâr verilen memur-asker statüsündeki sahib-i arz'lar ürünün artışına çalışıyorlardı. Bu kurum Osmanlı topraklarının genişlemesi, batılı devletlerin ekonomik gelişmeleri ve barutlu silahların kullanımına dek sürdü. Artık tımârlı sipahiye değil, silahlı eğitilmiş askerlere ihtiyaç vardı. Merkezde bulunan, masrafları hazinece karşılanan bu asker sınıfının artan masrafları, tarımı daha çok vergilendirmeye, ürünlerin azalmasına toprak düzenini de başıbozukluğa sürüklemiştir. Bu Osmanlı toprak sisteminin çökmesi demektir.

Bu kötü gidişi durdurmak için özellikle Tanzimat döneminde batılı teknikler uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak İmparatorluğun içinde bulunduğu çöküş dönemi bu denemeleri başarısız kılmıştır.

Diğer bir geliri de savaş ganimetleri ve bağlı beylik ve devletlerin vergisi olan Osmanlı, alınan yenilgilerle birlikte bu gelirlerini de bir bir kaybetmiştir.

Karabasan, döğen ve kağnıdan kurulu geri kalmış bir alt yapıya sahip Osmanlı tarımında verimi arttırmaya yönelik; tarımsal reform programları başarılı olmamıştır. Ulaşım, haberleşme, verimsizlik ve pazar bilgisi noksanlığına bağlı olarak; üretim, pazara yönelik değil çiftçinin kendi ihtiyacına göre yapılmıştır. Yetersiz üretimin oluşturduğu açık, ithalat yoluyla giderilmeye çalışılmış, zaten bozuk olan ekonominin yükü giderek artmıştır.

Batı'da sanayi devri başlamadan önce 15 ve 18. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biriydi. Lonca örgütlenmesiyle çinicilik, dokumacılık, gemi yapımı alanlarında oldukça ileri bir durumdaydı. 18. yüzyıl ortalarında başlayan

"Sanayi Devrimi"nden Osmanlılar, gerekli şekilde haberdar olamamışlardır. Bu durum sanayileşme sürecinin ülkeye gelmesini engellemiştir. Böylece ekonomide makine gücüne dayanan bir sanayi kurulamamış, geleneksel sisteme dayanan yerli sanayi de hızla gerilemiştir.¹⁶⁹ Devlet, askerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla küçük atölyeler kurmanın ötesine geçmezken, sermaye birikimi olmayışı, özel girişimlerin de oluşmasını engellemiştir.

Sanayi devrimi ile birlikte kitlesel üretime geçen kısa sürede sanayileşerek zenginleşen batı ülkeleri Osmanlı'yı bir "Açık Pazar" haline getirmişlerdi. Batı'ya verilen kapitülasyonlara ek olarak 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşması Osmanlı sanayinin daha doğmadan ölmesine yol açmıştı.

Özel yabancı yatırımlara gelince, imparatorluk milletlerarası sermaye için çekici bir yatırım alanı tekil ediyordu. Kapitülasyonlar, kurulacak işletmelerin tesisatın ve çalışmaları için gerekli ara ve gereçleri kolayca ithal imkanı yaratıyor, memlekette yaşayan yabancılara bazı vergi muafıkları, Türk mahkemeleri önüne çıkarılmamak gibi imtiyazlar sağlıyordu. Bu yüzden Türkiye'ye birçok yabancı yerleşmiş ve epey yabancı sermaye girmişti. Bir tahmine göre Türkiye'nin "Misak-ı Milli" sınırları içindeki kısmına yatırılmış olan sermaye 1910'da yaklaşık 53 milyon liraya varıyordu.¹⁷⁰

Böylece memlekette modern işletmeler pek az olduğu gibi mevcut olanların çoğu yabancılara ait bulunuyordu. Bütün demiryolları; şehirlerdeki elektrik, tramvay, gaz ve su işletmeleri, liman işletmeleri, başlıca madenler (özellikle Ereğli kömür Boluya-Karaaydın kurşun madenleri), halı fabrikaları, yabancılardan mülkiyetinde ya da idaresinde olan, işletmeler arasında idi.¹⁷¹ Böylece Osmanlı Ekonomisi'nin tamamına yakını yabancılardan eline geçmişti.

Batılı ülkeler Merkantilist dönemin etkileriyle hiçbir zaman uygulamadıkları bir seviyedeki Liberalizm'i Osmanlı'ya uygulatmışlardır. Bu uygulamalar sürekli olarak ihracat-ithalat dengesi açıklarına sebep olmuştur. Bu durumda devlet, hızla borçlanmaya başlamış bir süre sonra da borçlarını ödeyemez duruma gelmiştir.

Dış borç ödemelerinde meydana gelen zorluklar neticesinde 1881 Muharrem Kararnamesi'yle Duyün-u Umumiye İdaresi kurulmuştur. Osmanlı'dan alacaklı; İngiliz,

¹⁶⁹Rıdvan KARLUK, *Türkiye Ekonomisi*, (BETU, İstanbul: 1996), s.192-193.

¹⁷⁰*Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi, 1923-1978*, (Akbank, İstanbul: 1980), s.15.

¹⁷¹*Aynı*, s.15-16.

Fransız, Alman, İtalyan, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Bankası temsilcilerinden oluşan Duyun-u Umumiye 2 milyar Frank dış borç karşılığında¹⁷²

- Birkaç eyaletin aşar geliri,
- Kilometre başına kar garantisi, (Demiryolu yapma ayrıcalığına sahip şirketler)
- Tütün ve tuz tekeli,
- Pul ve ispiro vergisi
- İstanbul balıkhane rüsumu
- Bazı eyaletlerin ipek resmini toplama yetkisine sahiptir.

Böylece Osmanlı devleti gelirleri üzerindeki kontrolü de yabancılara devretmek zorunda kalmıştır.

Meşrutiyet'çilerle birlikte gelişen milliyetçilik akımları, ekonomi alanında da kendini hissettirmiş ve ekonominin korunması ve sanayiinin teşvik edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmaya başlanmıştır. Bu ortamda aralık 1913 tarihinde, iktidardaki İttihat ve Terakki Hükümeti sanayileşmeyi teşvik etmek amacıyla Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkatı (geçici sanayi yasası) yürürlüğe koymuştur, ancak araya giren I.Dünya Savaşı dolayısıyla sonuç alınamamıştır.¹⁷³

Sonuçta; toprak düzeni çöken, tarımda verimliliği arttırmayan, sanayi devrimini kaçıran, sanayisi daha doğmadan ölen Osmanlı İmparatorluğu; savaş masraflarını ve dış ticaret açıklarını kapatmak için hızla borçlanmış bunun neticesinde ekonomisinin tamamı yabancıların eline geçmiştir.

İşte Osmanlı İmparatorluğu böylesi zor şartlarda I.Dünya Savaşı'na girecektir.

Şunu belirtmek gerekir ki; Osmanlı'da uygulanan ve o dönemde hiçbir devlette uygulanmamış olan böylesi Liberal politikalar, bilinçli olarak uygulanan bir ekonomi politikasının neticesi değil, askeri ve siyasi gerilemenin yansımalarıdır.

Siyasi ve askeri alanda sıkıntılar yaşayan Osmanlı Devleti, batılı devletlerce bu uygulamalara zorlanmıştır. 1838 Ticaret anlaşması da İngiltere'nin Mehmet Ali Paşa ve Rus tehlikelerine karşı Osmanlılara verdiği desteğin ağır bir bedeldir.

1.3.Dışa Açık ve Bağımlı Dönem

24 Temmuz 1923'de imzalanan Lozan Antlaşması ile, büyük can ve mal kayıplarına yol açmış olan savaş sona ermiş ve Türkiye barışa kavuşmuştur. Bu antlaşma ile, iktisadi gelişmenin en büyük engellerinden sayılan kapitülasyonlar da yürürlükte bulunan gümrük

¹⁷²Türkel MİNİBAŞ, **Çağ Atlama Serüveni**, (Bağlam Yayınları, İstanbul: 1991), s.53.

¹⁷³KARLUK, a.g.e., s.193.

tarifesi 1929'a kadar dondurulmak şartıyla kaldırılmış ve Duyün-u Umumiye İdaresi tasviye edilerek yabancı mali kontrol son bulmuştu.¹⁷⁴ Yeni Türk Devleti diğer hükümlerlik haklarının da iktisadi bağımsızlığını da elde etmiş oluyordu.

Cumhuriyet dönemi ekonomisine başlarken Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet yönetime kalanları görmek yararlı olacaktır.¹⁷⁵

- Dokuma tezgahlarından oluşan birkaç küçük işletme,
- 16.000 makine
- 4637 km demiryolu
- 50 bin tonluk deniz filosu
- 93 milyon lira gelirlik bütçe
- Lozan'dan sonra Türkiye'nin payına düşen 145.2 milyon Osmanlı Altın Lirası

borç

- (Karşılığı kalmamış 158 milyon liralık kağıt para.)¹⁷⁶

1823-29 döneminde Türkiye, dışa çok bağımlı ve çok açık, fakir bir hammadde ekonomisinin bütün özelliklerini taşıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarını, bir yarı sömürgeye dönüştüren kurumlar, henüz tasfiye edilmiş değildi. Para, banka ve kambiyo sistemi, Lozan Antlaşması'nın 1929'a kadar hükümetin gümrük vergisi koyma yetkisini kısıtlayan hükmü, yabancı şirketlerin (bankalar dahil) ekonomideki egemenliklerini sürdürmeleri, ekonominin çok zayıf iç yapısıyla tamamladığında, yarı sömürge ekonomisinin ana hatlarını çiziyordu. Bunu, demokrasinin kılıcı gibi, ülke üzerinde sallanan Osmanlı borçları da etkilemekteydi.¹⁷⁷ Bu borçlar tüm bütçe gelirinin 9.6 katı kadardır.

Ulusal gelirin düşüklüğü gerekli tasarruf ve yatırıma olanak vermemekteydi. Devlet'nin olanakları son derece sınırlıydı. Ülkenin kültür düzeyi ve gelenekler gelişme bakımından çözülmesi gerekli en büyük zorlukları ortaya çıkarmaktaydı. Kişi başına ulusal gelir bugünkü dolar değeri ile 250-300 dolardı.¹⁷⁸

Girişimci- Sanayici bir sınıfın henüz oluşmadığı bu dönemde, en karlı iş alanları

¹⁷⁴Cumhuriyet Dönemi..., s.2.

¹⁷⁵MİNİBAŞ, a.g.e., s.54.

¹⁷⁶Hayri R. SEVİMTAY, Cumhuriyete Girerken Ekonomi-Osmanlı Son Dönem Ekonomisi, (İstanbul: 1995), s.353.

¹⁷⁷KAZGAN, Dışa Açık..., s.245.

¹⁷⁸Zeyyat HATİPOĞLU, Bilinmeyen Türk Ekonomisi, (İstanbul: 1995), s.18.

ithalat ve ihracat, dövizle para işlemleri, dış ticaret hadleri elverişli olduğu sürece de tarımsal üretimdi. Tarım, milli gelirin %40-50'sini (nüfusun %80'ini) daha çok küçük sanayi niteliğindeki sanayide %9-10'unu ve gerisini ise hizmetler oluştuyordu. 1923-26 arasında Aşar vergisinin kaldırılmasının ve nispeten olumlu sayılabilecek ürün fiyatlarının etkisiyle tarımsal üretim artmışsa da göstergelere göre, henüz 1910'daki düzeye ulaşamamıştır. Gerek ithalat, gerekse ihracat dış dünyaya çok bağlıydı: Patates, limon, şeker, çay, un gibi gıda maddeleri tarım ürünleri ithal ediliyordu. Sık sık tahıl ithali gerekmektedir. %90 oranında tarım ürünleri ihracatına dayanan ihracat geliri ancak birkaç ürün üzerinde yoğunlaşmıştı. Toplam ihracatın %35-36'sı tek başına tütün, %32'si de kuru meyvelerden kaynaklanıyordu.¹⁷⁹

Ekonominin alt yapısı olmadığı gibi, tabii bir sanayi temeli de yoktu. 1927 sanayi sayımına göre, toplam 65.3 bin sanayi kuruluşunda 266.9 bin kişi çalışıyordu. Bunların %79'u sadece 3 ve 3'den az, %18'i de 4-10 kişi çalışıyordu; 10'dan fazla işçi çalıştıranlar yalnızca %3'dü. Var olan sanayi kuruluşlarının yaklaşık %60'ı dokuma ve gıda sanayii idi.

Buna rağmen, çok düşük bir tüketim düzeyini sürdürebilmek için bile Türkiye, şekerden pamuklu dokumaya, pamuk ipliğinden yünlü dokumaya kadar ithalat yapmak durumundaydı.¹⁸⁰ Türkiye temel tüketim maddelerinin temini için bile dışarıya bağımlı bir haldeydi.

Bağımlılık yalnızca bununla kalmıyordu. 1924'de yabancı sermayenin denetlediği 94 şirkette (7 demiryolu, 6 maden, 23 banka, 11 imtiyazlı belediye şirketi, 12 sına ve 35 ticari işletmede) yatırılmış sermaye tutarı 63.4 milyon sterlin (yaklaşık 500 milyon TL) idi. Bu rakam cari fiyatlarla milli gelirin üçte biri ya da ithalatın iki katı kadardı. 1929'a kadar sermaye girişlerini hızlandırmak için bir de "**Serbest Mıntıka**" yasası çıkarılmıştı.¹⁸¹ Yerli özel kesimde sanayi yatırımı yönünde bir dürtü yoktu. Ekonomik yapı döviz spekülasyonu, ithalat, ihracat ve ticarete daha müsait görünüyordu.

Osmanlı'dan kalan karşılıksız 158 milyon TL'lik emisyon sabit kalıyor ancak ekonomi bu para miktarına karşılık bulamıyordu. Bu dönem dış ticaretin sürekli açık verdiği TL'nin dış değerinin düştüğü dönemdir.

İlk Cumhuriyet Hükümeti'nin dünyadan alıp yararlanabileceği iktisat bilgisi, teori ve birikmiş tecrübeler sınırlı idi. Ekonomik kalkınma politikaları, 17 Şubat 1923'de İzmir

¹⁷⁹KAZGAN, *Dışa Açık...*, s.245-246.

¹⁸⁰KAZGAN, *Dışa Açık...*, s.246.

¹⁸¹KAZGAN, *Dışa Açık...*, s.247.

İktisat Kongre'sinde tartışılmış; ülkenin milli ekonomi doğrultusunda milli sermaye ve sermayedar oluşturulmak suretiyle sanayileşmesi kararlaştırılmıştır. Sonradan yapılan uygulamalar da bu yönde olmuştur.

Ekonominin gelişmesi tarımdan başlayacaktı ve bu amaçla tarımın gelişmesine en büyük engel olan %10-12'lik Aşar vergisi cumhuriyetin ilk yıllarında kaldırıldı. Bütün mali olanaksızlıklara rağmen demiryolu, eğitim, sağlık gibi altyapı yatırımlarında bulunuldu ve bu konularda önemli adımlar atıldı.¹⁸² İktisat kongresinde alınan kararlar uygulamaya konuldu. 9.4.1924 tarihinde çıkarılan bir yasa ile ihracat amaçlı sanayilerin ithal hammaddeleri gümrük vergisinden muaf tutulmuş, 24.8.1924'de Türkiye İş Bankası, 1925 yılında Maden Bankası kurulmuştur. Mayıs 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmıştır.¹⁸³ Devlet, altyapıyı kurup özel kesimin yatırım yapmasına olanak sağlamayı amaçlamıştır. Yeni yatırımları koruyacak, gümrük korumacılığı ise Lozan Antlaşması gereği 1929 yılına kadar mümkün olmamıştır.

Sonuç olarak Türkiye'nin 1923-29 kuruluş dönemi ekonomi politikası özel girişime dayalı bir gelişme ve sanayileşme stratejisi yönündedir. Devlet özel girişimi teşvik etmiş, özel kesimin yatırımdan çekindiği alanlara müdahale etmiştir.

1.4.1930-1950 Devlet Öncülüğünde Planlı Sanayileşme

Cumhuriyet'in ilk 10 yılında özel girişime dayana liberal bir ekonomi politikası izlenmiştir. Fakat, o günkü ekonomik şartlar, sermaye kıtlığı, girişimci azlığı, dış rekabetin ağırlığı gibi nedenlerle özel girişime bağlı sanayileşmede başarılı olunamamıştır. Osmanlı borçlarının ödenmesi, alt yapı yatırımlarının yapılabilmesi için gerekli kaynakların bulunabilmesi, tarımsal üretimin azalmasına bağlı olarak daha da artan dış açıklar, buna bağlı olarak dış borçlanmalar, TL'nin değer kayıpları ve hepsinin üstüne gelen 29 dünya ekonomik buhranının ekonomiye olumsuz etkileri, devletin ekonomik yapıda daha ağırlıklı rol oynamasını zaruri kılmıştır. Devlet kalkınma hamlesini bizzat başlatacaktır. Bu dönem "**Devlet öncülüğünde planlı sanayi karma**" dönemidir.

27 Mayıs 1929 tarihli "Menkul kıymetler ve kambiyo borsalar kanunu" ile 25 Şubat 1930 tarihli "Türk parasının değerini koruma kanunu" ve bunları tamamlayan kararnamelerle döviz piyasası sıkı biçimde kontrole alındı. Maliye Bakanlığı yetkisinde ithalatın "ihtiyaç listeleri"ne göre yapılmasından, her türlü döviz, altın ve taşınan kıymetler üzerindeki ithal ve ihraç işleminin denetim altına alınmasına uzanan sıkı bir

¹⁸²HATİPOĞLU, a.g.e., s.18.

¹⁸³KARLUK, a.g.e., s.196-197.

denetim kuruldu. 22 Temmuz 1931 tarihli kanunla ithal kontenjanları uygulaması başlatıldı. 11 Haziran 1930 tarihinde TÜRKİYE CUMHURİYETİ MERKEZ BANKASI kuruldu. Devlete altın ve döviz karşılığı emisyon yapma yetkisi verildi. (6 ton 127 kilo altın rezervi için 10 milyon liralık yeni emisyon yapılmış, banknot dolaşım hacmi ise 168 milyona çıkmıştır.¹⁸⁴ 8 Haziran 1933 tarihli "Ödünç para verme işlem kanunu" en çok faiz haddini %12 olarak sınırladı.¹⁸⁵)

Getirilen sıkı denetimde Türkiye, 1930'dan itibaren dış ticaret fazlası vermeye ve 1931'den itibaren de TL değer kazanmaya başladı. Dış ticaret fazlaları, dış borçların ödenmesi ve millileştirme girişimlerini karşılarken, TL'nin değerlemesi de bunların TL karşılıklarının azalmasına yardımcı oldu.¹⁸⁶

Devlet ekonomik dengeleri kurmak dışında sanayileşme sürecini de başlatmak üzere devletçilik, millileştirme ve ithal ikamesi politikalarını da uygulamaya soktu. Ana strateji milli kaynaklara ve tasarrufa dayalı iç piyasaya yönelik ve özellikle devlet sermayesine dayalı sanayileşme idi.

Hızlı bir ekonomik kalkınma ve sanayileşme için kamunun sanayi tesisleri kurup işletmesinin kaçınılmaz olduğu anlaşılınca, bir Sovyet uzmanlar grubuna "Sanayi Programı" niteliğinde olan bir plan hazırlattırılmıştır. Dış finansman öngörülmemiş ve planın öz kaynaklara dayalı olarak yürütüleceği ilkesi benimsenmişti. Dünya üzerinde gelişme yolunda olan ülkelerde "devlet öncülüğünde sanayileşme" uygulamasının da ilk örneğini oluşturmuştur. Bütün eksikliklerine rağmen Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı, (BBYSP) hükümet tarafından benimsenerek yürürlüğe konmuş ve 1934-1938 yıllarında uygulanmıştır.¹⁸⁷ Eksikliklerine rağmen bu planın uygulandığını söylemek mümkündür.

Daha sonra hazırlanan ikinci sanayileşme planı araya II. Dünya Savaşı'nın girmesi nedeniyle uygulanamamıştır. sanayi yatırımları için gereken ara malı ithalatı yapılamadığından Türkiye'de sanayileşme yatırımları durma noktasına gelmiştir. Hükümet savaşın verdiği sıkıntılar nedeniyle, mevcut durumu muhafaza etme çabasından öteye gidememiştir.

1933-1938 yıllarında Türkiye'nin ticaret dengesi, 1938 yılı dışında devamlı fazlalık

¹⁸⁴MİNİBAŞ, a.g.e., s.84.

¹⁸⁵KAZGAN, *Dışa Açık...*, s.257.

¹⁸⁶KAZGAN, *Dışa Açık...*, s.257.

¹⁸⁷KARLUK, a.g.e., s.203.

vermiştir. Ayrıca devletçilik uygulaması neticesinde yatırım malları ithalatının toplam ithalat içindeki payı %48'i aşmıştır. Özellikle 1934 sonrası dış ticaret artışı savaşın 1939'da başlamasıyla devam edememiştir.¹⁸⁸ En büyük ticaret ortağı olan Almanya'nın savaş ekonomisine girmesi bu düşüşte önemli rol oynamıştır.

I. Dünya Savaşı biter bitmez Türkiye, 1946'da %116 oranında bir devalüasyon kararı almıştır. devalüasyonun amacı; ihracatı teşvik etmektir. Fakat, bu amaç gerçekleşmemiştir. Tersine uzunca bir dönem fazlalık gösteren ticaret dengesi 1947'den itibaren açık vermeye başlamıştır.¹⁸⁹ Dış açıklar bundan sonra Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri olacaktır.

1950'ye kadar süren bu dönem "Yerli Malları Haftası", "Yerli Malı Türk'ün Malı", sloganlarının ve Kamu İktisadi Teşekküllerinin olduğu, bin bir güçle kurtarılmasına çalışılan Türk sanayinin kökleşemediği bir dönemdir.¹⁹⁰

1.5.1950-1960 Liberal Dönem

I.Dünya Savaşı bittiğinde uluslararası sistem yeniden kurulmaya başladı. doğu bloku kurulurken, Batı toplumları ABD öncülüğünde yeni bir yapılanma sürecine girdi. Marshall planı, Breton-Woods Toplantısı, Dünya Bankası, IMF, OECD ve GATT kurumları ile yeni bir uluslar arası sistem kuruldu. Bu kurumlar daha liberal bir düzeni öngörmekte ve üyelerinden bu kurallara uymaları istenmekte idi.

Savaş sonrası sıkıntılarını aşmak için ABD'nin askeri ve ekonomik yardımlarına ihtiyacı olan Türkiye'nin bu yardımdan alabilmek ve sistemin üyesi olabilmek için gerekli şartlara uyması gerekmektedir. Batı'ya göre Türkiye'nin hızla kalkınabilmesi için verimsiz kamu sektörüne değil, özel sektörün gelişmesi gerekiyordu. Ayrıca ağır sanayi sektörü değil, hafif sanayi dallarına ağırlık verilmeliydi, ayrıca tarıma ve tarımsal sanayilere yönelmeliydi.

Ayrıca "devlet eliyle sanayileşme" stratejisi istenen sonuçları vermemiş, savaş boyunca ülke ekonomisi gerilemiş, buna bağlı olarak geçim sıkıntıları artmış, devletin uyguladığı, Varlık Vergisi, Milli Korunma Kanunu Toprak Mahsulleri Vergisi, Yol Vergisi, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunları nedeniyle hükümete karşı hoşnutsuzluk artmıştır.

1950 seçimleriyle iktidara gelen Demokrat Parti (DP) liberal politikaları uygulamaya

¹⁸⁸Cumhuriyet Dönemi..., s.340.

¹⁸⁹Cumhuriyet Dönemi..., s.341.

¹⁹⁰KAZGAN, Dışa Açık..., s.263-264-265.

sokmuştur. uygulamaya konulan program " serbest piyasa ekonomisi içinde dışa açılma" stratejisiydi. Uygulamaları şöyle sıralayabiliriz;¹⁹¹

- IMF üyesi olarak Türkiye'de bu dönem de sabit ama ayarlanabilir kur sistemi benimsenmiştir. Savaş Boyunca yaşanan enflasyon nedeniyle döviz kurunun aşırı değerlenmiş olmasını gidermek için de, 7 Eylül 1946'da Türk Lirasının dış değeri 1.80 TL=1 dolardan 2.80TL=1 dolara devalüe edildi. Bunu izleyerek, Türk Lirasına güveni arttırmak için Merkez Bankası altın satışlarını serbest bırakmıştır.

- Tarıma dayalı gelişmeyi gerçekleştirmek ve Türkiye'nin özellikle o dönemde gıda maddesi ve hammadde ihtiyacı olan, B.Avrupa'ya ihracatını arttırmak üzere, 1949 yılından itibaren Marshall yardımı programından Türkiye traktör ithaline başlamıştır. Türkiye'nin tarımsal gelişmesini tamamlamak üzere karayolları yapımı, ABD uzmanlarının yardımıyla ve kurulan Karayolları Müdürlüğüne gündeme getirilmiştir.

- Yabancı sermayeyi Teşvik Kanunu yürürlüğe girmiş ve bu konudaki sınırlamalar kaldırılmıştır.

- Ticaret bankalarının dış dünyadan döviz kredisi sağlamaları mümkün kılınmıştır. 1957'de yapılan değişiklikler yabancılara rafineri kurma hakkı da vermiştir.

- 1950'de kurulan Türk Sınai Kalkınma Bankası, özel girişime düşük faizli, projeye bağlı döviz kredisi verme amacına dönüktür.

- İthalat 1950 yılında %60 oranında liberalizasyona açılmıştır, bu oran, bir ara %68'e kadar yükselmiştir.

- Serbest bölgeler kanun yürürlüğe konmuş, 1956'da İskenderun'da serbest bölge kurulması kararı alınmıştır.

- Devlet fabrikaları satışa çıkarılmış Devlet Deniz Yolları ve Devlet Hava Yolları Anonim şirket haline dönüştürülmüş ve yabancı sermaye ortaklığa açılmıştır.

- Kibrit-çakmak tekeli, yerli malları pazarları da lağvedilmiştir.

Görüldüğü gibi, yukarıda belirtilen dışa açılma programının temel ögesi, dış kaynaklı sermayedir: Dolaysız yatırım, ticari kısa ve uzun vadeli kredi, resmi dış yardım (Marshall Yardımı) ile üç değişik biçimde dış kaynaklı sermayeye ulaşma, diğerlerine ağır basmaktadır. Gerçekten dışa açılma programının en etkin biçimde işleyen ögesi bu olmuştur. Diğerleri ya hiç işlenmemiş ya da yaşanan olaylar tarafından etkisizleştirilmiştir.¹⁹²

¹⁹¹KAZGAN, Dışa Açık..., s.263.

¹⁹²KAZGAN, Dışa Açık..., s.265.

1950-53 arasındaki dört yıl, ülke bir "altınçağ" yaşadı: Büyüme hızı ortalama %11.5 kaddı enflasyon hızı düşüktür, liberalizasyonun ithalatı 1950-52 arası iki katına çıkarması bir yana, ekonominin kaynak dengesi ve GSMH'nin oranı olarak kamu açıkları da, büyüyen bir ekonomi için olağan sayılan boyularda kaldı.¹⁹³

1954'de tarım üretiminin düşmesi GSMH'de %3 oranında düşüş yaratırken, kamu açıkları ve ekonominin kaynak dengesindeki açık büyüyordu. Enflasyonla finanse edilen kamu yatırımları, bu yıl kamu açıklarının GSMH'ye oranını ve kaynak dengesindeki açığı büyütürken, üretimdeki azalış, yıllık fiyat artışlarını da bir önceki yılın iki katına çıkarıyordu. İthalat liberalizasyonu 1950-52 arasında ithalatı iki katına, dış ticaret açığını 9 katına çıkarmıştı. Aynı durum 1953'de de devam edince, liberalizasyon 1953'de durdurulmuş, ama ithalatı finanse etmek için kredili ithalat devreye girmişti. İzleyen yıllarda borç yükü, bunların etkisiyle daha da arttı. Dış ticaret hadlerindeki kötüleşme ise devam ediyordu.¹⁹⁴

1958'e kadar Türkiye dışa kapalı bir hale geldi, dış kaynak bulmak zorlaşıyor, döviz karaborsası ve kaçakçılık yaygınlaşıyor, ekonomi yer altına kayıyordu. Bu durum 1958 istikrar programını kabul etmeyi zorunlu kıldı.

4 Ağustos 1958 İstikrar Programı Kararları IMF denetiminde kabul edilen kararlar¹⁹⁵

- Kredilerin dondurulması,
- Açık finansmana son verilmesi,
- 359 milyon dolarlık kredi açılması,
- Devalüasyon yapılması (1\$=2.80 TL iken, 9.00'ye yükseltildi)

Enflasyonu kontrol etmek, kamu açıklarını azaltmak, ihracatı arttırmak, dış açıkları azaltmak gibi temel olarak ekonomiyi düzenlemek amacıyla alınan kararlar, tam anlamıyla başarılı olamamıştır.

Sonuç olarak, liberal ekonomi politikasının amacı özel girişime dayanan sanayileşmede istenen seviyede olamamış, ekonomide kamu kesimi ağırlıklı olmuştur.

1950'de toplam yatırımların %57'sini yapan özel kesimin payı 1959'da %38'e kadar düşmüştür; buna karşılık, iktisadi kuruluşların payı %15'den %20'ye, bazı yıllar daha da yükseğe çıkmıştır.¹⁹⁶ Bunda özel girişimlerin beklenen yatırımları yapmamasının

¹⁹³KAZGAN, *Dışa Açık...*, s.273.

¹⁹⁴KAZGAN, *Dışa Açık...*, s.274-275.

¹⁹⁵MİNİBAŞ, *a.g.e.*, s.123.

¹⁹⁶KAZGAN, *Dışa Açık...*, s.270.

yanında, altyapı eksiklerini gidermek amacıyla hızlı ve yüksek kamu yatırımlarının da payı vardır.

1.6.1960-1980 Planlı Kalkınma Dönemi

Türkiye ekonomisi, 1960 yılına gelinceye kadar plansız ve dengesiz büyümüş, 1950'lerin ortasından sonra sektörlerin, bu arada sanayi sektöründe büyüme hızı yavaşlamıştır. kamu kesiminin ekonomideki ağırlığının azaltılması amaçlanmasına rağmen, bu sağlanamamıştır. Yürütülen projeler arasında bir koordinasyon sağlanamamış, projeler sağlam kaynaklarla finanse edilememiş ve Türkiye dağınık bir şantiye görünümüne bürünmüştür. 28 Mayıs 1960 İhtilalinden sonra ekonominin bir plana bağlanması fikri kabul görünce, planlama bir kurum olarak 1961 anayasasına girmiştir. Planlama teşkilatı kurulmuş ve kalkınma planlarını hazırlama ve yürütmekle görevlendirilmiştir. Böylece Türkiye'de 1962'den sonra planlı kalkınma dönemi başlamıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma 1963 yılında yürürlüğe konmuştur.¹⁹⁷ Bu planlar ithal ikameci stratejiye dayanan ve dengeli kalkınmayı öngören planlardır.

İlk üç plan uygulaması sonucunda, sanayileşmeyi teşvik eden politikalar sonucunda bu sektörün GSMH içindeki payı hızla artmıştır. BBYKP'nin ilk uygulama yılı olan 1963'de pay %17.1 iken, ÜBYKP'nin son yılı olan 1977'de %24.8'e çıkmıştır. Özetle ilk üç plan uygulaması sonucunda sanayi sektörünün GSMH içindeki nisbi payı yükselmiştir.¹⁹⁸ Bu rakamlara bakarak ekonominin çok sağlıklı geliştiğini düşünmek yanlış olur.

Döviz darboğazı baş göstermiş karaborsa yaygınlaşmış 10 Ağustos 1970'de IMF istikrar programı çerçevesinde devalüasyon yapılmıştır. 1973 petrol şoku, ardından gelen Kıbrıs nedenli ambargo ekonomiyi stagflasyona sürüklemiştir.

Uygulanan programlarda, toplumun ihtiyacına yönelik temel tüketim mallarının üretiminde öncelik verilirken aynı zamanda yatırım ve aramalı üretecek tesislerin kurulmasına da çalışılmıştır. 1980 yılına kadar, ülkenin karşılaştırmalı üstünlüğü olan sanayi dallarına pek önem verilmemiş özellikle dayanıklı tüketim malları sanayiinde büyük ölçüde ithal ikamesi gerçekleştirilmiştir. (1970-73 arasında otomotiv sektörü büyük gelişme göstermiştir.)¹⁹⁹ Fakat, 70'li yıllarda iç pazarın dış rekabete karşı korunması sonucunda, özellikle montaj sanayi dalında, etkinlikten uzak, iç piyasada tek

¹⁹⁷KARLUK, a.g.e., s.210.

¹⁹⁸KARLUK, a.g.e., s.212.

¹⁹⁹KAZGAN, Dışa Açık..., s.279.

yaratan bir sanayi yapısı meydana gelmiştir. 1970'li yılların sonuna kadar izlenen ithal ikameci içe dönük sanayileşme modeli, özellikle dönemin son yıllarında dışa bağımlılığı arttırmış ve ekonomi de döviz darboğazının artmasına yol açmıştır. Bu gelişme, Türkiye'de ekonomik bunalımın ortaya çıkmasında önemli bir faktör olmuştur.²⁰⁰

Ekonomideki genel gidişin giderek kötüleşmesi sonucunda hükümetler, 1978 ve 1979 tarihlerinde birbirine benzer iki istikrar paketini yürürlüğe koymuşlardır. Bu kararların başarıya ulaşması, mutlaka dış kaynağa ihtiyaç gösterdiği için, IMF'nin desteğine ihtiyaç duymuştur. Bunun için IMF'ye bir "Niyet Mektubu" verilmesi Fon ile Stand-by (destekleme) anlaşmasını imzalaması gerekiyordu.²⁰¹ Türkiye Dünya Bankası'nın yeni başlattığı ve program kredisi sağlayan "yapısal uyum" programından, tekrar kredi almak istiyordu. Dünya Bankası istenen krediyi çok ağır koşullar altında vermeyi kabul etti. Ayrıca OECD ülkelerine olan borçların ertelenmesi, kredilerin proje kredisi değil, program kredisi olarak, hem de ivedi verilmesi öte yandan da taze kredilerin yılda 1-1.5 milyar doların altına düşmemesi gerekiyordu.²⁰² Tüm bu kredi ve ertelemeler için Türkiye bu üç kuruluşun onaylanacağını bildiği, serbest piyasa ekonomisine dayanan, dışa açık, liberal uygulamaları içeren 24 Ocak 1980 "İstikrar Programı" nı hazırlamıştır.

Türkiye'de bilinçsizce izlenen ithal ikamesi politikası sonucunda, negatif ithal ikamesine yol açmış ve bir birimlik ithal ikamesi için, daha fazla ithalat yapılmıştır. Böylece, ithalata bağımlılık artmış, döviz sıkıntısına yol açılmış ve üreten sanayi dallarının kurulamaması Türkiye'yi 1970'li yılların sonunda büyük bir kronik dış ödemeler açığına sürüklemiştir.²⁰³

Kamu harcamalarının kontrol altına alınamaması, kamu gelirlerinin yeterince araştırılmaması ve aşırı sübvansiyonlar nedeniyle toplam talebin kontrol edilememesi likidite genişlemesine yol açmıştır. ekonominin arz ve talep yapısında orstaya çıkan bu olumsuz gelişmeler enflasyonun giderek hızlanmasına neden olmuştur.²⁰⁴ Bu olumsuz iç ve içten kaynaklanan dış etkenler ekonomiyi 24 Ocak kararlarına getirmiştir.

²⁰⁰KARLUK, a.g.e., s.211-212.

²⁰¹KARLUK, a.g.e., s.398.

²⁰²KAZGAN, Dışa Açık..., s.336.

²⁰³KARLUK, a.g.e., s.212.

²⁰⁴Işın ÇELEBİ, Dışa Açık Büyüme ve Türkiye, (İstanbul, 1991), s.57-58.

1.7.24 Ocak 1980 Kararları ve İhracata Yönelik Kalkınma Dönemi

Ekonomik darboğazın açılmasına yönelik 24 Ocak 1980'de yapısal uyumu ön gören istikrar programı uygulamaya konulmuştur. Bu uygulamaların sonucu ihracata yönelik bir sanayileşme stratejisi çerçevesinde kaynakların gerçek maliyetine göre tahsisini sağlayacak bir ekonomi politikası benimsenmiştir.²⁰⁵ Başka bir deyişle dışa açık büyümenin hizmet ögesi "ihracata dönük büyüme"dir.

24 Ocak Programı ile alınan ve daha sonra çeşitli tarihlerde yürürlüğe konulan önlemler ile desteklenen kararların ana hatları aşağıda özetlenmiştir.²⁰⁶

- %48.6 oranında devalüasyon yapılmış, 1981'den sonra ise, günlük kur uygulamasına gidilmiştir.

- Devletin ekonomideki yerini küçülten kararlar alınmış, sigara tekeli kaldırılmış, KİT'lerin özelleştirilmesi çalışmaları başlatılmış, Fiyat Tespit ve Kontrol Komitesi'nin çalışmalarına son verilmiş, KİT'lerin kendi ürünlerinin fiyatlarını belirlemeleri sağlanmıştır.

- Tarım ürünleri serbestleştirilmiş, yabancı sermaye yatırımları teşvik edilmiştir. Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri desteklenmiştir. İthalat kademeli olarak libere edilmiş, ihracat desteklenmiştir.

- Döviz alım-satım ve TPKK mevzuatı liberalleştirilmiştir.

- Faiz oranları serbestleştirilmiş ve reel faiz politikası uygulanmıştır. 1983'den sonra mevduat faiz oranlarının denetimi ve uygulanacak taban faiz oranları konusunda TC Merkez Bankası yetkili kılınmıştır.

- Maaş ve ücret artışlarına sınırlama getirilmiş, çiftçi kesiminde olduğu gibi çalışan kesimin milli gelirdeki payı azalmıştır.

24 Ocak kararlarını ve daha sonra alınan önlemler, dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi, rekabetçi bir yapıya dönüştürmeyi amaçlaması bakımından, önceki programlarından farklıdır. Bu program temelde yapısal dönüşümü amaçlamaktadır.

24 Ocak kararları ile Türkiye ihracata dönük ekonomi modeli kurmuş, karşılaştırmalı üstünlüklerini gözden geçirmiş, tekstil, inşaat ve hafif sanayi, ihracatın lokomotif sektörleri olmuştur. Para piyasalarının bütün araçları 24 Ocak sonrasında ekonomi içindeki yerini almış borsa gelişmiştir. Bu olumlu gelişmelere karşılık büyüme yeterli seviyede olmamış, işsizlik artmış, devletin ekonomideki yeri küçültülmemiş sosyal dengesizlik büyümüş, gelir dağılımı bozulmuş, dış borçlar, bütçe dışı fon uygulaması

²⁰⁵ÇELEBİ, a.g.e., s.61.

²⁰⁶KARLUK, a.g.e., s.402.

yaygınlaşmış, vergi gelirleri milli gelir oranında artmamış, bütçe açıkları ve enflasyon önce düşmüş 1983'den sonra hızla yükselmiştir.²⁰⁷

1980-1988 arasında ekonomiyi giderek serbestleştirmeye dayanan politikalar istikrarlı biçimde değil, deneme yanılma yöntemine göre uygulandı.²⁰⁸ Ekonomik gelişmeler de buna bağlı olarak istikrarsız olmuştur. Bir yıl yüksek olan büyüme hızı diğer sene düşebilmiştir.

1989-93'ü kapsayan 5 yıl, GSMH'nin reel artışı yıldan yıla şiddetli iniş-çıkış gösterdi. 1989'daki duraklamayı (artış hızı %1.9) ertesi yıl patlayan bir büyüme (artış hızı %9.2) izledi. 1991'de (körfez savaşı yılı) GSMH artışı bu kez 0.5'e düştü. İzleyen iki yılda sırasıyla %5.9 ve %7.9 ile tekrar sıçradı.²⁰⁹

1986'da 32 milyar dolar olan dış borç stoku %100'ün üzerinde artışla 1993'ün sonunda 67 milyar dolara ulaştı. Özellikle 1988'de gerçekleştirilen finansal liberalleşme ile birlikte kısa vadeli borçlanma çığ gibi büyüdü. Döviz kurumu sabite yakın, faizleri ise yüksek tutan yaklaşımla, adına "sıcak para" denilen kısa vadeli kredi girişi hızla arttı. Harcamaların reel gelirle karşılamak yerine iç borçlanmaya ağırlık veren devlet, Güneydoğu "terör harcamaların" da itmesiyle daha çok kaynağa ve bunun için daha çok faiz vermeye mecbur kaldı. Bu durum ekonomide üretici kültürü eritirken, rantçı eğilimleri besledi. Bütçenin yarısı faiz ödemelerine harcanır oldu. 1993'ün sonlarına gelindiğinde Türkiye'de bir yandan dış açık, diğer yandan kamu açığı hızla büyüyordu. Dengeler iyice bozulmuş dolarlaşma başlamıştı. 1994 başında enflasyon %114'ü buluyordu. 15 Ocak 1994'de TL, %100 üzerinde değer kaybediyor, gecelik faizler %1000'in üzerine çıkıyordu. Ekonomi dolarlaşma tehdidi ile yüksek faiz arasında sıkışmıştı.²¹⁰ Ekonomik kriz gerçekten çok büyümüş dengeler alt üst olmuştu.

1.8.5 Nisan 1994 Kararları

IMF ile stand-by anlaşması yapabilmek üzere aşağıdaki sorunları çözmek üzere şu kararlar alınmış ve uygulamaya konmuştur.²¹¹

- Enflasyonu hızla düşürmek, Türk lirasına istikrar kazandırmak, ihracat artışını

²⁰⁷KARLUK, a.g.e., s.402.

²⁰⁸Gülten KAZGAN, *Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri*, (Altın Kitaplar, İstanbul, 1994), s.185.

²⁰⁹KAZGAN, *Yeni...*, s.225.

²¹⁰Mustafa SÖNMEZ, "Sorun IMF'de mi, Bizde mi?", *Gazete Pazar*, (16 Şubat 1997), s.24.

²¹¹KARLUK, a.g.e., s.411-412-413.

hızlandırmak, ekonomik ve sosyal kalkınmayı, sosyal dengeleri gözeterek sürdürebilir bir temele oturtmaktır.

- %39 oranında devalüasyon yapılması bir defalık ek vergiler konmuş, bankacılık ve finans sektörüne kolaylıklar sağlanmış, mevduata sınırsız güvence verilmiştir.

Kararlar alınıp uygulama başlatıldıktan sonraki günümüz ekonomisine bakıldığında, Türkiye'nin istenen sonuçları henüz alamadığı görülür.

1.9. Bugünkü Türkiye'nin Dünya Ekonomisindeki Yeri

Türkiye kişi başına gelir dağılımında dünya ülkeleri arasında, 1992 yılı verilerine göre 123 ülke içerisinde 1980 dolar ile 50., satın alma gücü paritesine göre ise 170 dolar gelire 49. sırada yer almaktadır. Bu rakamlarla Türkiye "orta gelir" grubu ülkeleri arasında "alt-orta gelir" kategorisine dahil olmuştur. Milli gelir artış performansında ise Türkiye yıllık ortalama %2.9 ile 19. sıradadır. Son 12 yılın ortalamasına göre yapılan sıralamaya göre, bu konudaki birinci yıllık ortalama %8.5 ile G.Kore'dir.²¹² İlk sıralarda Çin ve Asya Kaplanları kendilerine yer bulmaktadır.

Dünya Bankası verilerine göre Türkiye, ekonomik büyüklük açısından ilk 50 ülke arasındadır. 1992 yılında cari fiyatlarla GSMH büyüklüğünde 115.8 milyar dolarla 26. satın alma gücü paritesine göre hesaplanan GSMH'de 302.5 milyar dolarla, 19. olmuştur. Türkiye, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) üye 25, dünyanın sanayileşmiş en zengin ülkeleri arasında, 1994 yılında kişi başına düşen GSYİH değeri açısından 2220 dolar ile sonuncu sıradadır. 1994 yılındaki 134.5 milyar GSMH ile 25 ülke arasında ancak 17. olabilmıştır.²¹³

DİE'ye göre 1995 için kişi başına düşen GSMH 2685 dolar iken, bu rakam İstanbul bölgesinde 4093 dolardır. Tarım kesimi için ise bu gelir 900 dolar civarındadır.²¹⁴ Bu rakamlar bize Türkiye'de gelir dağılımının da adil olmadığını gösteriyor.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) Türkiye'nin 1990-1996 döneminde dış ticaret hacmi en hızlı artan "21 ülkeden biri" olduğunu açıkladı. Raporda dünya ortalamasının %7 olduğu bu dönemde Türkiye'nin %11 oranında büyüme gerçekleştirdiği belirtildi.

²¹²KARLUK, a.g.e., s.27.

²¹³KARLUK, a.g.e., s.27-28.

²¹⁴KARLUK, a.g.e., s.45.

Türkiye, 1990-1996 yılları arasında, özellikle yatırım malları ithalatında ve hizmet ihracatındaki artışla, dış ticarete %11 oranında büyüme gerçekleştirmiştir.²¹⁵

Dünya Bankası, Türk Ekonomisi'ni "Dünyanın yükselen 10 devi" arasında gösterdi. Raporunda, 1995 rakamlarına ve iki ayrı kritere göre Türkiye'de kişi başına GSMH 2.780 ve 5.58 dolar olarak yer aldı. 1970-1995 arasında tarımın GSMH içindeki oranının %40'dan %16'ya düştüğü, yatırımların %14'den %25'e çıktığı ve ticaretin payının da %10'dan %45'e yükseldiği, hayat standardının yükseldiği ifade edildi.²¹⁶ Dünya Bankası'nın bu raporuna karşılık uluslar arası para fonu (IMF), Türkiye'de ekonomik görünümün riskli olduğunu öne sürdü. IMF tarafından yayınlanan "Dünya'nın Ekonomik Görünümü" adlı raporda, Türkiye Ekonomisi için, "gevşek para politikaları ve mali politikalar sürekli enflasyon nedeniyle, görünüm riskli" değerlendirmesi yapıldı.²¹⁷

1.10. Sermaye Sorunu : İç ve Dış Borçlanma

Türkiye çeşitli nedenlerle yeterince kaynak yaratamadığından, hızlı bir kalkınma sürecini gerçekleştirebilmek için önemli ölçüde yabancı kaynak girişine ihtiyacı olan bir ülke. Dış borç bu açıdan pahalı, kalıcılığı sınırlı olan ve her zaman bulunamayan bir kaynak. Yabancı sermaye ise uzun süreli kaynak girişi sağlanmasının yanında, ülkeye yeni istihdam alanları açılması ve bilgi transferi sağlanması gibi birçok yan katkısı olan bir faktör. Bu nedenle 1950'den bu yana "yabancı sermayeyi Türkiye'ye çekmek" en büyük amaçlardan biri oldu.²¹⁸

Türkiye dünyaya açılmaya çalıştığı 1980'lerin ortasında yabancı yatırımcının ilgisi hızla artmaya başladı. Ancak bu ivme daha sonra sürdürülemedi. Gerçekleşen yabancı sermaye yatırımları, son yedi yılda adeta yerinde sayıyor. 1990'ların sonlarında dünyada 200 milyar dolar yabancı sermaye yatırımı gerçekleşirken, Türkiye ihtiyacı olduğu halde bu rakamdan gereken payı alamıyor.²¹⁹ Bunda dış konjonktürün etkileri kadar yatırım için uygun görülmeyen istikrarsızlıkların da payı büyüktür.

Yeterince yabancı sermaye çekemeyen Türkiye ihtiyacı olan fonları iç ve dış borçlanma yoluyla sağlamaya çalışmaktadır. Gittikçe bozulan vade yapılarıyla artan dış borçlar bir noktadan sonra yeni bir borçlanmayı gerektirmektedir.

²¹⁵"Dış Ticarete Birinciyiz", **Türkiye Gazetesi**, (15 Nisan 1997).

²¹⁶"Türk Gazetesi Parmak Isırtıyor", **Türkiye Gazetesi**, (7 Nisan 1997).

²¹⁷"IMF: Türkiye Riskli Görünüyor", **Hürriyet Gazetesi**, (24 Nisan 1997).

²¹⁸Cüneyt SEZGİN, **Gazete Pazar**, (3 Mart 1997), s.24.

²¹⁹Aynı, s.24.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ASYA PASİFİK VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

Sanayileşmeye, tarihsel olarak çok daha sonra başlayan ülkelerin güçlükleri, doğal olarak, çok daha büyük olmuştur. Güçlüğü giderek artması hem kapitalist sistemin hem de sanayileşme denen sürecin doğası gereğidir.²²⁰

İlk neden son derece açıktır; giderek artan sanayileşmiş ülke sayısı, verili pazar koşullarında, uluslar arası rekabetin giderek artması ve bu da sanayileşmeye yeni kalkışan ülkelerin önünü kesmeye yönelik her türlü baskının giderek şiddetlenmesi demektir.

İkinci nedense, bilim ve teknolojideki, sürekli büyüme ve gelişme trendiyle ilgilidir. Dönüp geriye bakıldığında çok açık olarak görülmektedir ki, sonradan sanayileşme süreci, önde olan ülkelere temsil edilen dünya teknolojisine yetişme sürecidir. Bir ülke sanayileşmeye ne denli geç başlamışsa, yetişeceği dünya teknolojisi de o denli karmaşıklaşmış ve bir anlamda ötelenmiş olmaktadır.

Ama görülen odur ki, artan güçlüklerine rağmen, sanayileşme, dünya nimetlerinden daha çok pay alabilme doğal güdüsüyle, ulusal bir tutku halinde, günümüze dek sürüp gelmiştir.²²¹

Yukarıda sayılan güçlükler dışında Japonya ve "Asya Kaplanları'nın" doğal kaynak yönünden de sınırlı imkanlara sahip olduğu söylenebilir.

Tüm bu zorluklara rağmen II.Dünya Savaşı sonrası, kendilerine önerilen kalkınma reçetelerine itibar etmeyen, dünya gerçeklerini algılayan, olması gerekeni yapan başta Japonya ve "Asya Kaplanları", aynı sınıfta oldukları ülkelere koparak, kısa bir sürede gelişmiş sanayi ülkelerinin saflarına girdiler. Başlangıçta yetişmek zorunda kaldıkları, önde olan ülkelere temsil edilen dünyanın teknolojisini, artık kendileri belirliyor ve belirleme yolundalar. Japonya ve Asya Kaplanları'na son yıllarda yaptığı atakla Sosyalist Çin'le katılıyor. Böylece Asya Pasifik Kuşağı, topyekün (Sosyalist ülkeler hariç) gelişmişlik düzeyine çıkıyor.

Öte yandan sanayileşme ve kalkınma yolunda çalışmalara daha önce başlamış olan Türkiye, henüz istenen sanayileşme ve kalkınma düzeyine erişmiş değil.

Bu bölümde, Türkiye'nin çok önce başladığı sanayileşme ve kalkınma sürecinde

---

²²⁰KUTLU, a.g.e., s.75.

²²¹KUTLU, a.g.e., s.75.

neden geri kaldığını Asya modelleri ile karşılaştırarak bulmaya çalışacağız.

Japonya, Asya kaplanları ve Çin aynı coğrafyada yaşasalar ve dışarıdan bakıldığında aynı ekonomik ve toplumsal yapıda görünseler de, birbirlerinden ayrıldıkları noktalar da mevcuttur.

Bu gibi yapısal farklara rağmen, bahsettiğimiz her toplumun sahip olduğu temel özellikler bir arada değerlendirildiğinde bunların ardı ardına her on yılda bir gerçekleştirdikleri kalkınmayı açıklamaya yardımcı olmaktadır.

1. EĞİTİM

Bu ülkelerin gelişmelerindeki birinci ve belki de en önemli etken, eğitimin üzerinde önemle durulmasıdır. Bunun temelinde Konfiçyus geleneklerinin yarışma ve sınavlara verdiği önem ve öğrenime duyduğu saygı yatar; Okulda öğretilenleri aile içinde anne her gün takviye ederek tamamlar. Batılıların gözünde, bu süreç -aynı Japonların ki gibi- ezberleyerek öğrenmeyi, teknik beceriler kazanmayı, bireysel yeteneğin teşviki ve otoritenin sorgulanması alışkanlığı yerine, ahenk içinde birlik ve beraberliğe önem vermeyi ön plana çıkaran bir görünüm arz etmektedir.²²²

"Tayvan'ın bol olan tek doğal kaynağı, halkının zekası" ülke bu kaynağı geliştirmek için her yıl 7.000 genci yurt dışına okumaya gönderiyor. Şu anda Amerika'da okuyanların sayısı 30.000'e yakın. meslek, hem lise hem de yüksekokul seviyesinde yaygın ve kaliteli. Meslek liselerindeki öğrencilerin toplamı, 1971 yılında akademik liselerin öğrencilerin sayısını aşmış. Fark, günümüze dek meslek eğitimi lehine artıyor, en çok tercih edilen dal ise Mühendislik. Bürokrasiye giriş sınav yolu ile, kamudaki maaşların özel sektörün en az %30 altında olmasına rağmen, en başarılı üniversite mezunları genellikle kamu hizmetlerini, özel sektöre tercih ediyorlar. sonuçta, kamu hizmetine girenlerin büyük çoğunluğu, üniversite mezunlarının en iyi notları almış üst %25'lik diliminden seçiliyor.²²³

Japonya'da öğrenciler için eğitimin bitimi, öğrenme yöntemlerini öğrendikleri anlamına geliyor.

Amsden'e göre "Kore eğitimle ilgili çoğu göstergede mükemmeli yakalamış bir ülke...Kalkınma stratejisinin en önemli etkeni olarak eğitimi seçmiş olan Singapur'u bile geçmiş durumda..." G.Kore'nin üretim alanında çalıştırılan işgücünün okur-yazarlık

²²²KENNEDY, a.g.e., s.254.

²²³KOZLU,Türkiye'de..., s.124-125.

oranı %100. teknik eğitim uzun yıllar desteklendiği için, genellikle teknik fonksiyonu da güçlü. Yönetici ve Mühendis kadrosu ise çok iyi eğitilmiş.²²⁴ G.Kore'nin 43 milyon nüfusuna karşın yüksek öğrenimdeki öğrenci sayısı 1.4 milyondur. Kore'deki yüksek öğretim kurumlarından Mühendislik branşlarından mezun olan öğrenci sayısı İngiltere, Batı Almanya ve İsveç'in toplam mezun sayısı kadardır.²²⁵

Sonuç olarak Japonya ve Asya Kaplanları'nın hızlı sanayileşmesinin en önemli nedeni, eğitime yaptıkları önemli yatırımdır. İyi eğitilmiş beyaz ve mavi yakalı iş gücü, günümüzdeki sanayileşen ülkelerin başarılarındaki genel etken. Geç sanayileşmenin bir özelliği, ileri ekonomilerin kullandığı üretim süreçlerinin hızla öğrenilip benimsenmesi ve uyarlanmasıdır. İşgücünün tahsili ve firmaların yabancı teknik danışmanlarca eğitilmesi geç sanayileşmenin kalbinde yatıyor.²²⁶

G.Kore'deki 1.4 milyon yüksek öğrenci sayısına karşılık Türkiye'de bu sayı açık öğretim dahil "836.303"dür.²²⁷

Mesleki ve teknik eğitimin Türk yüksek öğretim sistemi içindeki payı ancak %10'dur. Bu oran Singapur'da %63 ve Japonya'da %44'dür.²²⁸ Hem rakamsal hem de kalite olarak Türkiye oldukça geridedir. Okuma-yazma oranında henüz %100'e ulaşamamıştır. Rakamlar da gösteriyor ki Türkiye sanayileşme ve kalkınma için yüksek öğrenime ve özellikle teknik ve örgün eğitime ağırlık vermek zorundadır.

Başka ülkelerde çeşitli konularda otorite olarak bilinen herkes, hükümet veya sayısız gruplar tarafından Japonya'ya davet edilerek, konferanslar verdirilmekte, yazılar yazdırılmaktadır. Konferanslarda Japonlar, tartışmalara girişecek yerde dikkatle dinlemeyi ve yorulmadan not almayı tercih ederler.²²⁹

Asya Pasifik'de, eğitimin okul hayatıyla bitmediği, hayatın her alanında ve her döneminde devam etmesi gerekliliğine bağlı olarak hizmet içi eğitime çok büyük önem verilmiştir.

²²⁴KOZLU, Türkiye'de..., s.126.

²²⁵KENNEDY, a.g.e., s.255.

²²⁶KOZLU, Türkiye'de..., s.127.

²²⁷KARLUK, a.g.e., s.15.

²²⁸KARLUK, a.g.e., s.14.

²²⁹BİRDAL-ULUTAN, a.g.e., s.144.

2. ULUSAL TASARRUFLAR

Kişisel tasarrufları teşvik etmek amacıyla mali tedbirler, vergiler ve ithalatta kontrollere başvurulmuş, sanayi yatırımlarında ve ticarete büyük miktarlarda düşük faizli sermaye kullanılması mümkün hale getirilmiştir. Kalkınmanın ilk 15-20 yılı zarfında, ferdi tüketim ve yaşam standartları, sermayenin yurt dışına çıkarılması ve ülkeye yurt dışından lüks tüketim malları ithali üzerine sınırlamalar uygulamak suretiyle, kontrol altında tutularak kaynakların sanayide kalkınmaya kanalize edilmesi sağlanmıştır. Bir yandan refah ortalaması yükselirken, ekonomideki başarının meyvelerinden birçoğu kalkınmanın gelecekte de devam etmesi için yeniden ekilmiştir. Ekonomi de ancak rayına oturduktan sonra sistem değişmeye başlamıştır. Bu tasarruf oranları, %40'lara yakındır.²³⁰

Türkiye'de tarih boyunca ulusal tasarruf en büyük sorunlardan biri olmuştur. Zaten az olan iç tasarruflar finansal sistem noksanlıkları, özendirici ve güven verici ortamın yokluğuna bağlı olarak, yastık altında tutulmakta veya gayrimenkul, döviz gibi alanlara yatırılmaktadır. Az olan iç tasarruflarını ekonomisine kanalize edemeyen Türkiye dış tasarruflara daha çok yönelmektedir.

3. İHRACATA YÖNELİK KALKINMA STRATEJİSİ

Dışa dönük, ihracata ağırlık veren bir strateji bu ülkelerin kalkınmalarında büyük bir rol oynamıştır. Buna ek olarak, ihracat sektöründeki büyüme ile ekonominin bütününe büyümesi dikkat ve itina ile dengelenmiş ve ahenkleştirilmiştir. İhracata dönük stratejisi şu avantajları ile ele alınmıştır.²³¹

- İhracata dönük endüstriye ağırlık veren ekonomi, modern teknolojiyi tanımak ve onu benimseyip uygulamak zorunluluğunu duyar.
- Dışa dönük strateji içe dönük stratejilerde çok rastlanan hata yapma ihtimalini azaltır, zira dışa dönüklük hatayı affetmez.
- Dışa dönük strateji ekonomik rekabeti zorunlu kılar ve bundan bütün ekonomi yararlanır.

Şunu belirtmek gerekir ki, bu ülkeler ihracata dönük sanayileşme politikasının bir

²³⁰KENNEDY, a.g.e., s.255.

²³¹Ahmet KILIÇBAY, *Değişen Dünyada Türk Ekonomisi*, (Cem Yayınları, İstanbul: 1993), s.67-68-69.

parçası olarak Listgil strateji gereği belirli bir seviyeye gelene kadar ithal ikameci sanayi politikalarında belli bir süre uygulamışlardır.

Türkiye'de 1950'lerde ne ihracata dönük ne de ithal ikamesi hedeflerine sahip sistemli, tutarlı, koordine edilmiş bir iktisat politikasının varlığından söz edilemez. Bu dönemde dikkat çeken özellikler ekonomide serbest piyasa rejimine tam girmeyi uman bir zihniyet ve felsefe değişikliği, yeni bir moral ve umutlu bir bekleme havasının oluşmasıdır. 1960 sonrasında Türkiye'nin sanayi stratejisi ithal ikamesine dayalıdır ve bu strateji 1970'lerde de aynı çizgide devam etmiştir. Oysa örnek ülkeler evvela ithal ikamesi ile başlamış fakat sonra ihracata dönük bir ekonomiye başarı ile dönmüşlerdir. hem de bu çok uzun olmayan bir sürede başarılmıştır. Türkiye ile hemen hemen aynı tarihlerde (1950) kalkınmış ülkeler klubüne aday kaydedilen bu ülkeler 1960'ların sonuna doğru ve 1970'lerde güçlü sanayi ülkeleri arasına girmeyi başarabilmişlerdir. 1980 sonrasında Türkiye'nin sınai mamul ihracatı politikasına sahip olamamıştır. Bu dönemde ihraç edilen mallar listesi yakından incelendiği zaman, tekstil, deri, gıda maddeleri ve konfeksiyon gibi sınai katma değeri düşük, teknoloji, "know-how" ve uzman emek payı düşük olan mamullerin önemli yer tuttuğu görülür. oysa aynı dönemlerde sanayileşme yolunda bulunan bu ülkelerin 1960 sonlarına doğru elektronik, 1970'lerde ileri teknik isteyen makineleri ihracat listelerine almış ve ihracatı katma değeri büyük olan mamullere kaydirmayı başarabilmişlerdir.²³² Aynı dönemlerde Türkiye'de ise sanayi, korumacılığa alışmış ve düşük kalitede üretime devam edilmiştir.

4. DOĞAL KAYNAKLAR

İlk bakışta, doğal kaynaklara bolca sahip olan ülkelerin, kalkınma ve sanayileşme yolunda daha şanslı oldukları düşünülebilir. ancak, hiçbir doğal kaynağa sahip olmayan; Japonya ve Asya Kaplanları'nın gelişme düzeyi, buna karşın doğal kaynak ve hammadde yönünden zengin olan Türkiye'nin, henüz bu seviyeye gelememesi, bu düşüncenin yanlış olduğunu göstermektedir. Önemli olan doğal kaynak ve hammaddelerin miktarı değil, onları işleyecek tesis ve uzman elemanların yapım ve yetiştirilmesidir.

²³²KILIÇBAY, a.g.e., s.67-68-69.

5. DIŞ YARDIMLAR

Gerek Japonya ve gerekse Asya Kaplanları'nın, dış yardım kullandıklarını önceki konularda belirtmiŐtik. Başlangıçta bu yardımların kalkınma yolunda büyük rolü olduğu yadsınmaz. Ancak, unutmamak gerekir ki, dış yardımlara bağlı olarak kalkınmak mümkün değildir. Bunun en büyük kanıtı Türkiye'dir. Asya Pasifik Ülkeleri çok kısa bir süre dış yardım kullanmış ve bugün kendileri dış yardım sağlayacak duruma geldikleri halde, Türkiye hâlâ dış yardım kullanmaktadır.

Bir başka dış yardım türü de pazar kolaylıklarıdır. ABD'nin başta Japonya ve G.Kore'ye bu kolaylığı sağladığı bilinmektedir. Ayrıca (UNCTAD) kapsamında gelişme yolunda olan ülkelere (GYÜ) uygulanan genelleştirilmiş tercihler sisteminden(GSP) de yararlanmışlardır. Ancak, "Hong-Kong, Tayvan ve G.Kore'ye uygulanan GSP 1971 yılında kaldırılmıştır.²³³

6. VERİMLİLİK

Japonya ve Asya Kaplanları'nın verimlilikleri konusuna değinmiŐtik, özellikle Japonya ve Tayvan'ın bu konuda dünyada ilk sırada yer almaktadır.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun (TİSK) yaptığı araştırmaya göre Türkiye'de işgücü, sermaye ve toplam faktör verimlilikleri OECD ülkelerine nazaran son derece düşüktür.²³⁴

7. İHTİSASLAŞMA

Yeryüzünde imalat sanayinin globalleşmesi son ilk 10 yıl (1970-1990) içinde meydana gelmiştir. Bu dönemde yeni sanayileşen ülkeler ve bunların ihracata dönük faaliyetleri çok karmaşık bir üretim ağının kurulmasına, üretimin görülmemiş ölçüde coğrafik dağılıŐına ve buna paralel olarak ihtisaslaşmaya yol açmıştır. Çok ilginçtir ki, yeni sanayileşen ülkeler günümüzün en başarılı ihracatçıları olmuşlardır. Yine çok ilginçtir ki, bu ülkeler doğal kaynaklara dayalı ihracattan çok, karmaşık kapitali ve ihtisaslaşmış emeği yoğun biçimde kullanan mamuller ihracatına başarı ile

²³³Rıdvan KARLUK, *Uluslararası Ekonomi*, (Beta Yayınları, İstanbul: 1996), s.305.

²³⁴Türkiye Gazetesi, 12 Nisan 1997.

yönelebilmişlerdir.²³⁵

- G.Kore "Hafıza-chip"lerinin üretimine çok ileri gitmiş ve güç kazanmıştır.
- Tayvan müşterilerin özel siparişlerini karşılayan özel dizaynlara göre "Mikro Chip" ler üreten bir ülke olarak tanınmıştır.
- Singapur, katma değeri çok yüksek olan "Semi-Kondaktör" üretimine çok büyük bir başarı sağlamıştır. Böylece bu ülkeler elektronik sanayiinde Global Fabrika'yı oluşturan güçlü birer ünite olmuşlardır.

Türkiye için ise böyle bir ihtisas alanından söz etmek mümkün değildir.

8. YABANCI SERMAYE

Hong-Kong ve Singapur kalkınmalarını yabancı sermayeye dayandıran iki ülke, diğerleri ise yabancı sermaye çekebilmek için, çaba sarfetmiş ve başarılı olmuşlardır. Yabancı sermaye yatırımlarını teşvik eden bu ülkeler 1990'ların başlarından itibaren 200 milyar dolara ulaşan yabancı sermaye yatırımlarından aslan payını almışlardır. Bu amaçla özel bölgeler ve özel teşvik tedbirleri kurmuş ve uygulamışlardır. Özellikle Çin bu konuda çok büyük bir gelişme göstermektedir.

Türkiye'de ise 1980 sonrası, bir süre artan yabancı sermaye yatırımlar daha sonra oldukça yavaşlamıştır.

9. DÖVİZ REZERVLERİ

Artan dış ticaret ve dış kazançlar döviz birikimi olarak kendini gösteriyor. Bir ekonomi için döviz birikimleri güven teşkil ediyor. Asya Pasifik Ülkeleri bu konuda da oldukça iyi bir performans gösteriyorlar.

Çin 1994 yılı sonunda 100 milyar dolar döviz rezervini aşarak Japonya'nın ardından ikinci. Bu konuda dünya sıralaması ise şöyle; Japonya, Çin, Hong-Kong ve Singapur.²³⁶

²³⁵KILIÇBAY, a.g.e., s.28.

²³⁶Nilgün UYSAL, "Döviz Rezervlerinin Yeni Sahipleri", *Gazete Pazar*, 2 Mart 1997.

10. UCUZ İŞGÜCÜ

Bugün bir Alman işçisine ödenen ücretle, 128 Çin'li çalıştırabiliyorsunuz. Üstelik Çin'li işçi Komünist düzenin en olumlu yanını çağdaş Kapitalizm'in hizmetine transfer etme durumunda. Batı sermayesini büyüleyen de bu zaten. ucuz ve nitelikli işgücü.²³⁷

Diğer Asya ülkeleri de kalınmanın başlarında ucuz işgücünün avantajlarını kullandılar. Artık günümüzde Japonya ve G.Kore'de işgücü maliyetleri yükselmemiş olsa da, sanayileşme ile beraber yoğun sermaye yatırımları bunu dengelemektedir.

11. DEVLET VE YÖNETİM ŞEKLİ

Tayvan 38 yıldır askeri yasalarla yönetiliyor. Singapur 20-25 yıldır tek partili sisteme sahip. G.Kore'de ise kuruluşundan yakın zamana kadar sivil ya da askeri diktatörlükler birbirini izledi. Hong-Kong klasik serbest piyasa ekonomisine en iyi örnek belki de, ama 150 yıldır yürürlükte olan, demokrasinin kısıntısının dahi görülmediği bir sömürge yönetimidir.²³⁸

Japonya'da ise 30 yıldır aynı parti iktidarda. Bu ülkelerde sağlanan ekonomik istikrar demokrasi yoluyla olmasa bile, kalkınma ile demokrasinin de yolu açılıyor. Bu ülkeler siyasi sistemde olmasa da ekonomide demokrasi ve özgürlükleri sağlamışlardır. Çin, Sosyalist Sistemi biraz gevşetince hızlı bir kalkınma yoluna girmiştir.

Hem unutmamak gerekir ki Türkiye'de üç askeri ihtilal yapılmıştır.

Japonya ve Asya Kaplanları'nın kalkınma ve sanayileşmelerinde devletin etkin olduğunu biliyoruz. Ancak bu etkinlik Türkiye'deki gibi ekonominin fonlarının önemli bir kısmını kullanması veya bizzat üretimin içinde olması şeklinde değil, yönlendirici ve yardımcı almak şeklindedir. Kısacası Asya Pasifik'de etkin devleti "az ama öz" olarak niteleyebiliriz.

12. ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME

Sonradan sanayileşmeye kalkışan ülkelerin en büyük sorunu teknolojiye yetişmektir. Bu yolda olmazsa olmaz bir kural yeni teknolojileri transfer etmek, kullanmak

²³⁷Nilgün UYSAL, "Ucuz Emeğin Çekik Gözlü Olanı", **Gazete Pazar**, 2 Mart 1997.

²³⁸HORE, a.g.e., s.58.

ve daha iyisini üretebilmektir.

Türkiye'de GSMH'ye nispetle, kişi başına düşen araştırma-geliştirme faaliyetleri bakımından, sanayileşmiş ve sanayileşmekte olan ülkeler arasında son sırada yer alıyor. 1994 itibariyle Türkiye'de AR-GE faaliyetlerine Gayrisafi Yurt İçi Hasıla'dan binde 5 pay ayrılırken bu oran, Japonya'da %3 oldu. Sanayide istihdam edilen bilim adamlarının, toplam AR-GE personeli ayısına oranı açısından da Türkiye, 22 OECD ülkesi içinde "Sonuncu" durumda.²³⁹

13. DOĞRU STRATEJİYİ İSTİKRARLA UYGULAMAK

Ülkeleri incelerken başlangıçta kendi bünyelerine uygun kalkınma stratejileri belirlediklerini görmüştük. Asıl amaç olan dışa açık büyüme yolunda, gerektiğinde bu stratejinin bir basamağı olarak bilinçli bir şekilde korumacılık ve ithal ikamesinin uygulandığı bu ülkelerde bu yöntem hiçbir zaman dejenere olmamıştır.

Türkiye'de ise bu konuda bir istikrarsızlık görüyoruz. 1923-30 yılları arasında liberal sayılabilecek politikalar uygulanırken, 1930-50 arası ithal ikameci ve yine 1950-60 arası liberal politikalar, 1960-80 arası ithal ikamesi ve nihayet 1980 sonrası dışa dönük sanayileşme politikaları.

14. ASYA PASİFİK ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'NİN BENZERLİKLERİ

Japonya dışındaki G.Kore, Hong-Kong, Tayvan ve Çin tıpkı Türkiye gibi batı ülkeleri tarafından taklit ve sahta marka üretimi konusunda suçlanmaktadırlar.

Almanya sınırında ele geçirilen taklit malların üretildiği ülkeler sıralamasında, Türkiye ikinci, Çin beşinci, G.Kore altıncı, Hong-Kong sekizinci, Tayvan on birinci sırada yer alıyor.

Tüm dünyada bu konuda Çin ilk sırada yer alıyor. Özellikle "Compact Disc" piyasasına her yıl 150 milyonluk üretim sunuyor.

Bu ülkeler arasındaki bir başka benzerlik ise, demokrasinin batılı anlamda henüz uygulamaya geçirilmemiş olmasıdır. Bu konuda batılı ülkelere sürekli baskı altında tutuluyorlar.

Diğer bir benzerlik ise hızlı bir büyüme trendi içinde olmalarıdır.

²³⁹Türkiye Gazetesi, 12 Nisan 1997.

Ekonomik işbirliği ve kalkınma örgütünün (OECD) Aralık 1996'da yayınladığı "Ekonomik Outlook" adlı rapora göre Çin, 1997'de %9.8, 1998'de ise %10 büyüme kaydedecek. Singapur'da iki yılda %7 ve üzeri büyüme gösterecek. Türkiye ise GSYİH artışında 1997'de %6'ya yakın, 1998'de ise %5 oranlarını tutturalabilecek.

SONUÇ

Türkiye belki de coğrafi uzaklığından ötürü kalkınma arayışlarında Japonya örneğini dikkate almamış, kendine örnek olarak yıllar boyu Batı Avrupa'yı görmüştür. Oysa ki Batı Avrupa, sanayi devrimini yaşamış olmanın avantajları ile kalkınmıştır. Kendisi de sonradan kalkınma yarışına girmiş bir ülke olan Türkiye için en iyi örnek, batılı olmayan, sanayi devrimini kaçırmış olmasına rağmen, sanayileşme maratonunda ilk sıralara tırmanan Japonya ve Asya kaplanları olabilirdi.

Dünyadaki bütün devletlerin ortak hedefi olan kalkınma yolunda ekonomilerinin yararına olduğuna inandıkları iktisadi hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için uyguladıkları birçok iktisat politikaları vardır.

Japonya ve Asya Kaplanları için bu hedefler, sanayileşmek, dışa açılmak, dünya ticaretinden pay almak, hızla büyümek ve Global dünyanın saygın üyeleri olmaktır. Böylesi hedeflere ulaşabilmek için, teşvik edici, yönlendirici, destekleyici ve koruyucu bir devletin ve devlet müdahalesinin gerekli olduğunu sezen bu ülkeler "Devlet ve Ekonomi" ilişkilerinde yeni bir çığır açmışlardır.

Aynı hedeflere doğal olarak ulaşmayı amaçlayan Türkiye, uygulanacak politikalar konusunda sürekli bir arayış içinde olmuş, uygulamalarda ise istikrarsızlıklar yaşamıştır. Bu nedenle çok zaman kaybedilmiş, zaman ve sermaye israf edilmiştir. Şimdi yapılması gereken doğru yöntemlerin ulusal uzlaşma ile tespiti ve uygulamada devlet-ekonomi işbirliğinin istikrarla sürdürülmesi olacaktır.

Türkiye'nin ticari ve siyasi partner olarak yüzyılı aşkın bir süredir ağırlıklı olarak Avrupa'yı görmesi bir yanılıdır. Bu şekilde doğu coğrafyasının sunabileceği imkanlar kaybedilmiştir. Avrupa'nın bir parçası olma çabaları sürdürülürken, Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) gibi kurumlara işlerlik kazandırılarak Türkiye'nin ticari partnerleri ve ilişkileri arttırılmalıdır.

Coğrafi konumu Türkiye'nin bir ticaret ve finans merkezi olmasına son derece elverişliyen, bu imkandan yararlanılamamıştır. BU konu üzerinde çalışılması, ekonomik önlemler alınması, teşvikler uygulanması bu alanda Türkiye için büyük imkanlar sağlayabilecektir.

Yabancı Sermaye'nin yatırım yapabileceği ortam hazırlanarak, özellikle teknoloji transferine önem verilmesi, bu konudaki açığın kapatılması yolunda önemli olacaktır. Böylelikle Türk ekonomisi için büyük bir sorun olan kaynak problemi bir miktar

çözölebilecektir.

Dünyanın en büyük petrol ve doğal gaz rezervlerinin yanı başında oluşu ve coğrafi konumu, söz konusu bu kaynakların dünya pazarlarına Türkiye üzerinden aktarılmasını sağlayabilecektir. Bu kaynakların Türkiye üzerinden taşınması çabaları başarılı olduğu takdirde, Türkiye petrol ve doğal gazın merkez üssü olabileceği gibi, rafineri, taşımacılık, liman, finans ve ticaret imkanları da artabilecektir.

Yıllardır büyük fedakarlıklarla yapımı sürdürölen Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)'nin en kısa sürede hayata geçirilmeye çalışılması, yıllardır Türk Ekonomisi'nden kaynak çeken bu proje ekonomiye kaynak aktarılmaya başlatılması, tek başına tarım ve enerji projesi olmasının ötesinde sanayi sektörünü de içine alarak ekonomiye her alanda fayda sağlayabilecek bir konuma getirilmesi, Türk Ekonomisi'ne bir ivme verebilecektir.

Bu sayılanların dışında aklın ve bilimin ışığında hiçbir komplekse kapılmadan, doğruları olduğu unutulmamalıdır. Asya örneği, insana yapılan yatırımların sonuçta

"Mucize" ye dönüştüğünün açık kanıtıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ALTUĞ Yılmaz, **Çin Sorunu**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1967.

ATIKKAN Zeynep, "Kimi Dinlerken", **Hürriyet**, 18 Mart 1997.

BAİROCH Paul, (Çev. Mehmet Dülger) **Üçüncü Dünya Çıkmazda**, Ankara, 1973.

BERBEROĞLU C.Necat, "G.Kore Masan Serbest Bölgesi", **Ank Ü.İ.İ.B.F. Dergisi**, C.4, S.1, Haziran, 1986.

BİRDAL İlker-ULUTAN Burhanettin, **Ekonomik Kalkınma Stratejisi**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1992.

ÇAKIROĞLU Deniz Gürel, "G.Kore", **İGEME Dergisi Dış Ticaret Bülteni Eki**, Y.25, S.2, Ocak,1987.

ÇAPOĞLU Gökhan, **Türkiye İstikrar İçinde Nasıl Kalkınır?**, Ankara, 1992.

ÇELEBİ Işın, **Dışa Açık Büyüme ve Türkiye**, İstanbul, 1982.

DAYIR Nihat, **Japon Mucizesi ve Biz**, İstanbul, 1982.

DEMİRCİ E. Ayhan, **Zaman Gazetesi**, 3 Mayıs 1997.

DİCLELİ Ülkü, **Kalite Çevrimleri (QCC); Sorun Çözmede Grup Yaklaşımı**, MPM QCC Semineri Y. No:320, Ankara, 1995.

DONNET Pierre-Antoine, **Japonya Dünyayı Satın Alıyor**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1992.

DÜREN A. Zeynep, **İşletmelerde Kalite Çemberleri**, 1991.

ESKİ Hasan, **İhracata Yönelik Sanayileşme Stratejisi ve G. Kore Deneyi**, EBSOY, No:45408, İzmir, 1989.

GÖKER Aykut, **Serbest Pazar Ülkelerinde Sanayileşme- Teknolojiye Yetişme Politikaları ve Devletin Rolü**, Mak. Müh. Od. Y. No: 132, Ankara, Ocak, 1993.

HACALOĞLU Yücel, **Günümüzde Çin**, Ankara, 1973.

HATİBOĞLU Zeyyat, **Bilinmeyen Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, 1995.

HORE Charli, **Çin, Mao'dan Tianenmen Meydanı'na**, Korel Yayınları, İstanbul, 1990.

İMAİ Mosaaki, **Japonya'nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı KAİZEN**, Brisa, 1986.

İMAOKA Koichi OHNA Hidaki (Çev. Süleyman Akyol), **İki Yönlü (Dual) Sınai Kalkınma**, ASOD Yayınları 14, s.105, Tem.Ağu., 1990.

JELAHOUTSEV A. **Bir Sovyet Yazarın Gözüyle Çin Kültür İhtilalinin İç Yüzü**, İstanbul, 1969.

KARLUK Rıdvan, **Türkiye Ekonomisi**, Beta Yayınları, İstanbul, 1996.

KARLUK Rıdvan, **Uluslar Arası Ekonomi**, Beta Yayınları, İstanbul, 1996.

KAZGAN Gülten, **Ekonomi'de Dışa Açık Büyüme**, Altın Kitaplar, İstanbul, 1988.

KAZGAN Gülten, **Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri**, Altın Kitaplar, İstanbul, 1994.

KAYACIKLI Tamer, **Hong-Kong**, İst. Tic. Od., İstanbul, 1979.

KENNEDY Paul, **Yirmibirinci Yüzyıla Hazırlanırken**, İş Bankası Yay., Ankara, 1996.

KILIÇBAY Ahmet, **Değişen Dünyada Türk Ekonomisi**, Cem Yayınları, İstanbul, 1993.

KOZLU Cem, **Türkiye Mucizesi İçin Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri**, İş Bankası Yay., Ankara, 1996.

KOZLU Cem, **Dışa Açılmada Bir Japon Dersi ŞOGO ŞOŞA**, 1995.

KUTLU Erol, **Dünya Ekonomisi**, Eskişehir, 1996.

MACCIOCCHİ M.Antonietta, **Çin Deyince**, C.1, 1976.

MİGGUCHİ, **Verimlilik Yönetimi**, MPMY, No:476, 1980.

MİNİBAŞ Türkel, **Çağ Atlama Serüveni**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994.

MURATA Kozuo- HARRİSON Alan, **Japon Yönetim Teknikleri Batıda Nasıl Uygulanır?**, Rota Yayınları, İstanbul, 1995.

NAS Nesrin-OTAR Suat P., "Ekonomik Büyümenin Temelleri", **Dünya Gazetesi Ekonomi Atlası G. Kore İlavesi**, 17 Eylül 1986.

NOISBITT John-ABURDANE Patricia, **Megatrends 2000**, Form Yayınları, İstanbul, 1990.

ÖĞÜTÇÜ Mehmet, **2000'le Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süper Güç; Çin**, TÜSİAD, Temmuz, 1995.

ÖZEL Mustafa, **Küresel Rekabet**, İz Yayınları, İstanbul, 1995.

ÖZEL Soli, **Gazete Pazar**, 23 Mart 1997.

SADIKLAR Tayyar, **Kalkınma Yolunda Japon Örneği ve Türkiye**, Ankara, 1971.

SEVİMTAY Hayri R. **Cumhuriyete Girerken Ekonomi-Osmanlı Son Dönem Ekonomisi**, İstanbul, 1995.

SEZGİN Cüneyt, **Gazete Pazar**, 23 Mart 1997.

SHİ Qin, **Çin 1995**, New Star Publishers Beijing, 1995.

SORMAN Guy, **Ulusların Yeni Zenginliği**, AFA Yayınları, İstanbul, 1988.

SÖNMEZ Mustafa, "Sorun IMF'de mi, Bizde mi?", **Gazete Pazar**, 16 Şubat 1997.

ŞAHİN Mehmet, **Üretim Yönetimi**, Eskişehir, 1996.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978, Akbank, İstanbul, 1980.

_____, "Çin'de Liberalleşme Atağı", **Para Dergisi**, 3 Aralık 1995.

_____, "Kore'nin Önlenemez Gelişimi", **Kapital Dergisi**, Y.3, S.36, ISEK, 15 Kasım 1988.

_____, "Güney Kore'de Yabancı Sermaye Teşvikleri", **TÜSİAD, Görüş**, C.6, S.9, Eylül 1978.

_____, "Güney Kore'de İhracat Teşvikleri", **Dış Ticarete Durum**, S.13, Kasım-Aralık 1988.

_____, "Kore'nin İthalat Mevzuatı", **İGEME Haftalık Enformasyon Bülteni**, Y.20, S.24, 18 Haziran 1982.

_____, "G. Kore'de Teşvik Tedbirleri", **Görüş**, TÜSİAD, C.13, S.9, Eylül 1985.

_____, "G. Kore İhracat Pazar Araştırması", İTO, 1991.

_____, "Dış Ticarete Birinciyiz", **Türkiye Gazetesi**, 7 Nisan 1997.

_____, "IMF: Türkiye Riskli Görünüyor", **Hürriyet**, 24 Nisan 1997.

_____, "Kopya'da İkinciyiz", **Gazete Pazar**, 23 Mart 1997.

_____, "Türkiye'de Hızlı Büyümeye Devam", **Gazete Pazar**, 22 Aralık 1996.

_____, **Türkiye Gazetesi**, 12 Nisan 1997.